

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sik Arup

ARBEJDER HØJSKOLEN

DECB. 1934

ARBEJDERHØJSKOLEN

ELEVSKRIFT

FOR ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLE OG
ROSKILDE HØJSKOLE

NR. 8
DECEMBER 1934

UDGIVET AF
ELEVFORENINGERNE I SAMARBEJDE MED
ARBEJDERNES OPLYSNINGSFORBUND

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Th. Stauning: Skandinavisk Samarbejde	3
Hj. Gammelgaard: Tekniken og Arbejdsløsheden	5
Jul. Bomholt: Danske Bøger 1934	13
Johs. Bjerre: Naturkundskaber som Emne for Almendannelsen	21
Harald Bergstedt: Sanghilsen (med Noder)	26
Ernst Christiansen: De danske Bondeoprør	27
Hartvig Frisch: Et Arbejderfakultet	43
Sophus Rasmussen: Brunnsvik Folkehøjskole, dens Opgaver og Arbejds- metoder	47
Walther Greenwood: Hans Velbaarehed Borgmesteren (Oversat af O. Bertolt)	51
Albert Laursen: Økonomisk Nyorientering	59
Carl Aage Redlich: International Arbejdsorganisation	63
Chr. Christiansen: Staten og Forsamlingshusene paa Landet	74
Elevforeningernes Meddelelser	79
Esbjerg Arbejderhøjskole	81
Roskilde Højskole	88

Uden

REDAKTION:

Holger Andersen, Michael Andersen, Oluf Bertolt, Chr. Christiansen, Hj.
Gammelgaard, Poul Hansen, Aage Hinrich, Ib Kolbjørn og Frode Kristensen.

SKANDINAVISK SAMARBEJDE

AF TH. STAUNING

Der fantaseres livligt over Emnet: Skandinavisk Samarbejde; der er talrige Planer fremme, oftest meget fantastiske. Det konservative Parti vil have Forhandlinger om Rustnings- og Forsvars-Alliance, det svenske Højre har ogsaa paa et vist Tidspunkt ladet Røsten høre, og i den sidste Tid har en svensk Mand, der mest lever i Udlandet, foreslaaet anlagt nogle Befæstningsanlæg paa svensk og dansk Side af Øresund. — Man maa formode, at Tanken hermed maa være, at de to Øresundsmagter skal spærre Øresund — formodentlig ogsaa for den tredje skandinaviske Nation og for Finland og Island.

Det er helt nye Synspunkter, som dermed føres frem, og de kan vanskeligt tages alvorligt, hvilket dog formentlig er Formaalet. De nordiske Lande har igennem mange Aar tilkendegivet en enstemmig Vilje til Fred og har indtaget en neutral Holdning, naar andre havde Strid. Men denne Holdning vilde brat blive ændret, hvis nogen af de nævnte Planer blev til Virkelighed. En Militær-Alliance mellem Sverrig og Danmark kunde ikke betragtes som en Freds- og Neutralitetsforanstaltning, i hvert Fald ikke i Forhold til det øvrige Norden, og Anlæg af Fæstninger eller Batterier ved de to Øresundskyster maatte uvægerlig drage dette Punkt unødigt frem og rejse Diskussion om vore Hensigter paa en saare uheldig Maade.

Hvad man til Sikring for Neutraliteten kan foranlediges til at iværksætte, naar en Krig mellem andre Nationer maatte udbryde, maa afgøres efter de da foreliggende Omstændigheder og kan ikke forud være forberedt og mistænkeliggjort.

Nordisk Samarbejde er noget andet end Alliancepolitik. Det har bestaaet i mange Aar og kan formentlig udvikles videre, men det er kun muligt under Bevarelse af fuld Selvstændighed for hver Nation i dette Samarbejde. Man skal ikke drømme om Samling af de nordiske Nationer, ikke om et Fællesskab, der ophæver nogen Del af den bestaaende Suverænitæt, men det udelukker ikke et Samarbejde paa aandelige og økonomiske Omraader, saaledes som det paa naturlig Maade er udviklet ved Folkene selv.

De beslægtede Sprog for de tre Nationer, lange Tidens fælles Historie og Samliv har med Lethed ført Folkene sammen om fælles Opgaver. Som Sprogene, trods Slægtskabet, er forskellige, er ogsaa Menneskene forskellige. Beliggenhed, Erhvervsmuligheder og Livsvilkaar øver Indflydelse paa Menneskene, og de forskelligartede politiske Betingelser for Landene har ligeledes sat Spor og øvet Indflydelse paa den almindelige Kultur. Men trods alt dette har der paa mange Felter udviklet sig særdeles broderlige Forhold og et Samarbejde og Fællesskab af megen Betydning.

De tre skandinaviske Folk ser tilbage over 50 Aars Samvirksomhed, og ganske særlig gælder det Arbejderklassen og dens Organisationer. Fagforeningerne har bygget et personligt og organisatorisk Samarbejde op til stor Nytte for alle Lande. Dette Eksempel er blevet fulgt af andre, saaledes at en praktisk Skandinavisme er blevet Resultatet. Skolefolk, Læger, Jurister, Handelsstand og Videnskab har optaget Fagforeningernes Praksis og har udviklet Forstaaelse og Samvirken i betydelig Udstrækning.

Den praktiske, organisatoriske Samvirken er ogsaa ført ind paa politisk Omraade — efter samme Regel. Det er mere end 25 Aar siden. at der dannedes et særlig nordisk Forbund af Rigsdagsmænd i den interparlamentariske Union. Mange nyttige Drøftelser har fundet Sted ved de nordiske Delegeretmøder, og lejlighedsvis har disse Drøftelser haft Karakter af Forberedelse til fælles Optræden paa internationalt Gebet.

Paa vigtige Lovgivningsomraader er der givet Love af ensartet Indhold for de tre Lande, det gælder saaledes Familieret og Sølvgivning og muligt andre Omraader, og endelig er et ikke ringe praktisk Samarbejde etableret imellem Landenes Socialministre og forøvrigt ogsaa mellem Embedsmændene for at faa løst visse praktiske Opgaver, særlig i den sociale Lovgivning og Administration. Indenfor Folkeforbundet er der et vel udviklet Samarbejde imellem nordiske Ministre og Delegationer, saaledes at de nordiske Landes Repræsentanter i Hovedsagen optræder paa samme Linie.

Der er saaledes en betydelig Forbindelse imellem Landene, først og fremmest mellem de egentlig skandinaviske Lande, hvortil Island oprindeligt ogsaa hørte, da Landet var indordnet under Danmark, og Sprogvanskeligheder ikke fandtes. Efter 1918, da Island blev selvstændigt Rige, er Landets Myndigheder indgaaet i det almindelige Samarbejde.

Finland er, særlig efter at Landet blev uafhængigt af Rusland, ogsaa indtraadt som Deltager i en Række nordiske Forhandlinger, men hæmmes dog væsentlig ved det særlige finske Sprog, som efterhaanden fortrænger det svenske Sprog.

Som det ses, er der paa naturlige Omraader betydeligt Samarbejde imellem de iøvrigt helt selvstændige Nationer. For nogle Aar siden lagdes Grunden til mere intimt økonomisk Samarbejde, og fornylig er der truffet Aftale om en videre Undersøgelse af Mulighederne for Udbygning af Vareudvekslingen og anden Samvirken paa økonomisk Omraade.

For Arbejderklassen er der ikke Tvivl. Den vil følge den lagte Vej, og det nordiske Samarbejde vil blive ført videre i Forhold til den Indflydelse, som Arbejderne kan opnaa at øve. Men der er næppe paa noget ansvarligt Sted Tendens til at udvide Samarbejdet paa Bekostning af Landenes Selvstændighed.

TEKNIKEN OG ARBEJDSLØSHEDEN

AF HJ. GAMMELGAARD

I Aaret 1794 modtog Odense Bys Kræmmerlaug — saadan hed Handelsstandsforeningen den Gang — en Forespørgsel fra Regeringen i København, hvorvidt Lauget ansaa det for formaalstjenligt, at der blev gravet en Kanal ind fra Odense Fjord til Byen.

Lauget mente nok at kunne gaa med hertil, men havde dog store Betænkeligheder. Navnlig gjorde det opmærksom paa, at Pramdragerne, der hidtil havde slæbt Varerne ind gennem Odense Aa fra Skibenes Ankerpladser i Fjorden, derved vilde blive arbejdsløse.

Kanalen blev bygget — i Aarene 1797—1804. Eftertiden vil ikke være i Tvivl om, hvad den har betydet for Byens Vækst og Velstand i det paafølgende Aarhundrede — ogsaa for dens Beskæftigelsesmuligheder. De arbejdsløse Prammænd har sandsynligvis allerede faaet nyt Arbejde ved Kanalens og Havnens Anlæg.

Derom melder Historien intet. Men Problemet »den teknologiske Arbejdsløshed«, der nu er saa brændende, har altsaa været paa Tapetet her i Landet allerede for snart halvandet Aarhundrede siden.

Og det er næppe første Gang i Historien. Bogtrykkerkunstens Opfindelse har taget Brødet ud af Munden paa adskillige Afskrivere. Krudtets Revolutionering af Militærtekniken har gjort Sværdfegere og Harniskmagere arbejdsløse. Samtidig gav den rigtignok Stødet til nye og for den økonomiske Udvikling vigtige Industrier: i Geværfabriker, Kanonstøberier, Uniformsskrædderier etc. gennemføres for første Gang Massefabrikation i stor Stil (Kaliberprincippet = Standardisation). Disse Manufakturer blev den moderne Rationaliserings Vugge.

Ens Død en andens Brød. Den samlede Beskæftigelse er sandsynligvis blevet større ved disse gamle, berømte Opfindelser. Men for det Mindretal, det gik ud over, var det naturligvis en mager Trøst.

Først under den »industrielle Revolution« i England hører vi, at Arbejderne reagerer aktivt overfor det tekniske Fremskridt. Allerede overfor de første Opfindere i Tekstilindustrien gav de gamle Haandværkeres Had til de nye Maskiner sig voldsomme Udslag — i Overfald, Stenkast, og i Andragender til Parlamentet om Forbud mod Maskinerne. Og i 1811 begyndte de saakaldte ludditiske Uroligheder i Nottinghamshire. Store Ødelæggelser paa Fabriker og Maskiner fandt Sted, og en Lov om Dødsstraf for Ødelæggelse af Væve og Kniplerammer maatte udstedes, da det viste sig næsten umuligt at komme Sabotørerne til Livs.

Den engelske Tekstilindustri var jo den moderne industrielle Udviklings Vugge.

Takket være Englands tekniske Forspring og dets kloge Traktatpolitik i 1780'erne havde det skabt sig et Marked paa Europas Fastland og næsten ubegrænsede Udviklingsmuligheder. Mens Englands Tekstilindustri i 1787 beskæftigede 320,000 Arbejdere, var der i 1823 800,000 og i 1889 2½ Millioner. Antallet af Tekstilarbejdere var vokset til det 8-dobbelte, altsaa til en langt større Part af den britiske Befolkning, der samtidig kun var tredoblet i Tal.

Men netop i Aarene omkring den ludditiske Opstand var denne Industri ramt haardt som Følge af den europæiske Krig, navnlig efter den Fastlandsspærring, som Napoleon havde iværksat efter Freden i Tilsit 1807. Det saa de fattige Vævere i Nottingham ikke. De saa Maskineme, og dem gav de Skylden.

Den engelske Tekstilindustri er et Eksempel blandt mange paa, at det tekniske Fremskridt, Rationaliseringen, kan skabe enorme Beskæftigelsesmuligheder, naar Forholdene ligger gunstigt for Erobring af nye Markeder. Et Eksempel af samme Art, om end af mindre Omfang, har vi herhjemme i Burmeister & Wain. Dette Firma beskæftigede i 1921 i en Nedgangsperiode ca. 2000 Arbejdere. Selskabet foretog da en omfattende og meget kostbar Rationalisering, hvorved det lykkedes at forøge dets Konkurrencedygtighed paa Verdensmarkedet inden for sit Felt, saaledes at dets Arbejdertal — altsaa som Følge af Rationaliseringen — steg fra 2000 til 9300 i Løbet af 7 Aar.

At baade Englands Tekstilindustri og Burmeister & Wain er steget ned fra disse straalende Højder, skyldes som bekendt ikke Rationaliseringen, men Markedemes Svigten. For den engelske Tekstilindustris Vedkommende er Hovedaarsagen Konkurrencen fra den nye orientalske Industri med dens langt billigere Arbejdskraft (jfr. Michael Andersens Artikel i forrige Nr. af »Arbejderhøjskolen«), for Burmeister & Wains Verdenshandelens Nedgang til ca. 1/3 af dens Omfang ved Krisens Begyndelse 1929 og den Katastrofe, dette har nedkaldt over Skibsfart og Skibsbyggeri.

Samme Aar som Ludditernes Revolte i Nottingham begyndte — i 1811 —, opfandt Tyskeren Friedrich König den første Hurtigtrykpresse, der blev finansieret fra og først kom til Anvendelse i London. Ogsaa den fremkaldte en Storm af Forbitrelse i Arbejderkredse. Den blev betegnet som Satans Værk, Trykkeribygningen og Königs Maskinfabrik maatte sættes under Politiets Beskyttelse, og König selv blev truet paa Livet af rasende Kvinder og Mænd.

Resultatet kender enhver: I dette Fag kunde der ikke, som i Tekstilindustrien eller hos Burmeister, være Tale om Eksport af Produktet i nævneværdig Grad. Men som Følge af den Billiggørelse af Tryksager, der fulgte af denne og andre Opfindelser — ogsaa i Papirtilvirkningen — steg Forbruget af Aviser, Skrifter, Bøger

m. m. enormt, saaledes at et stadig stigende Antal Arbejdere fandt Beskæftigelse — atter som Følge af det tekniske Fremskridt.

Disse Eksempler, der let kunde forøges med mange Sidestykker, beviser ganske vist ikke, at en *almindelig* Rationaliseringsbølge faar den samlede Beskæftigelse til at stige — men de lærer os at være forsigtig med uden nærmere Undersøgelse at skyde Skylden for Arbejdsløsheden over paa det tekniske Fremskridt.

Der kan naturligvis let nævnes andre Omraader, hvor en arbejdsbesparende Reform af Faget og Billiggørelse af Produktet ikke vilde skabe øget Forbrug og næppe heller give synderlige Eksportmuligheder. Man kan f. Eks. tænke paa Fabrikation af Ligkister. Hvis Halvdelen af Arbejderne i denne Industrigren blev arbejdsløse som Følge af Rationalisering, vilde de næppe have Udsigt til at faa Beskæftigelse i samme Branche mere. Derfor maa man dog ikke slutte, at Rationaliseringen her vilde forøge den totale Arbejdsløshed. Hvis Prisen paa Ligkister faldt netop med det Beløb, som der var sparet i Arbejdsløsheden, saa vilde Køberne af disse sørgelige Møbler netop have saa meget større Købeevne sparet til andre Indkøb, at der gennem disse Indkøb vilde kunne skabes en tilsvarende øget Beskæftigelse i andre Brancher. I Praksis bliver dette Regnestykke betydelig mere indviklet, idet der maa regnes med Beskæftigelsen ved Udførelsen af de nye Maskiner til Fabriken samt med Fabrikantens eventuelt forøgede Købeevne gennem hans øgede Profit.

Ser vi ud over Verdens Historie siden det hurtige tekniske Fremskridts Begyndelse for ca. halvandet Hundrede Aar siden, synes Kendsgerningerne da ogsaa at bekræfte den naturlige Ting, at det tekniske Fremskridt paa éngang øger den gennemsnitlige Velstand og Beskæftigelsesmulighederne. Medens Folketallet i tidligere Aarhundreder var stillestaaende eller meget langsomt voksende, steg det i dette Tidsrum i de industrialiserende Lande til det 3-dobbelte eller mere, samtidig med at den gennemsnitlige Lefevod højnedes i tilsvarende Grad. Dette mægtige Fremskridt i Beskæftigelsesmuligheder og Lefevod vilde have været ganske utænkeligt uden Rationaliseringen.

Stormen paa Maskinerne hørte op og den teoretiske Diskussion om den teknologiske Arbejdsløshed ligesaa, eftersom Aarhundredet rullede frem, og Resultaterne blev synlige for alle.

Men nu er det galt igen. Ligesom man i sin Tid kunde høre den revolutionære Profeti, at alt vilde blive godt, naar den sidste Konge eller Officer var hængt i den sidste Præsts Tarme, saa hedder det nu: »Skyd alle Ingeniører, og sænk Teknikens Vidundere ned paa Havets Bund.«

Det er faktisk en meget udbredt Opfattelse, at Tekniken er Skyld i, at Arbejdsløsheden ligger i et dobbelt saa højt Niveau som før Verdenskrigen, ja maaske højere. Man kan møde denne Opfattelse næsten daglig i Pressen. Fremragende Mænd inden-

for Industri, Politik og økonomisk Virksomhed giver den mere eller mindre betinget Medhold. Men først og fremmest er den vidt udbredt i Arbejderkredse. Her har man jo den *umiddelbare* Følge af det enkelte tekniske Fremskridt for Øje: Afskedigelserne.

Vi ved alle, at den økonomiske Opgang 1924—29 efterfulgtes af en Krise af en mere udstrakt og dybtgaaende Art, end Verden har oplevet i mere end 100 Aar. I de 5 førnævnte Aar steg Gennemsnitsproduktiviteten pr. Arbejder i U. S. A. med ialt 40 pCt., mens den i de sidste 14 Aar før Krigen, der jo ogsaa var Fremgangs-aar, kun steg med 16 pCt. Det er da ikke underligt, at denne voldsomme Rationalisering sættes i Forbindelse med Arbejdsløshedsniveauets Stigning.

Lidt Eftertanke vil dog belære en om, at der i Aarene efter 1914 ogsaa er foregaaet andre Ting, som i høj Grad kan — og maa — have medvirket til at forstyrre den relative Ligevægt mellem Forbrug og Produktion, som maa være Betingelsen for gode Beskæftigelsesforhold baade i stillestaaende og i stærkt fremadskridende Perioder. Det maa være nok at minde om de Vanskeligheder, som Krigsskaderstatningerne har skabt baade for Debitor- og Kreditationerne, om Japans, Kinas og Indiens tiltagende industrielle Konkurrence, om Pengevæsenets Ustabilitet og sidst, men ikke mindst om den af disse Forhold fremvoksende økonomiske Afgrænsningspolitik, Autarkibestræbelserne, der nu gør sig gældende i alle Lande, og som i det store og hele vil indskrænke de enkelte Landes Nationalindkomst (Købeevne) og dermed deres Beskæftigelsesmuligheder til de gamle Lønforhold. For Danmarks Vedkommende er det f. Eks. nok at nævne, at vort Landbrugs Nettoindtægt ved Omsætning af dets Produkter paa Verdensmarkedet under Krisen uden Tvivl har ligget ca. 300 Mill. Kr. aarlig lavere end før Krisen. Hvad en saadan Nedgang i Befolkningens Købedygtighed betyder for Beskæftigelsen i det nævnte og andre Erhverv, kan man i hvert Fald have en Anelse om. Maaske er den tilstrækkelig Forklaring paa hele Forøgelsen i Danmarks Arbejdsløshed.

Der kan altsaa i hvert Fald ikke være Tale om, at det tekniske Fremskridt er Skyld i *hele* Arbejdsløsheden.

Men er det overhovedet medskyldigt? Paa den internationale Arbejdskonference i Genève er der, i Anledning af Drøftelsen af 40 Timers Ugen, blevet fremlagt nogle Undersøgelser over Aarsagerne til Arbejdsløshedsens Stigning i Tyskland under Krisen, Undersøgelser, der bl. a. skyldes Hendrik de Man. Disse Undersøgelser resulterer i, at ca. $\frac{1}{6}$ af Arbejdsløsheden skyldes Rationaliseringen, er af »teknologisk« Art — m. a. O. at 1 Million af de 6 Millioner Arbejdsløse, der for et Par Aar siden fandtes i Tyskland, skulde kunne takke Maskinerne og de andre arbejdsbesparende Foranstaltninger for, at de gik ledige.

Bortset fra, at man ikke har Lov til at overføre dette Resultat til andre Lande og Tider, hvor Forholdene kan ligge helt anderledes, maa man utvivlsomt sætte et stort Spørgsmaalstegn ved det Facit, disse Undersøgelser er naaet til. Der er alt for mange ubekendte i Ligningen. Det økonomiske Livs Fletværk af Aarsager og Virkninger er saa indviklet, at det umuligt lader sig gøre med Sikkerhed at drage en enkelt Komponent ud til særlig Beskuelse. Virkningerne af de tekniske Forbedringer er et af de vanskeligste økonomiske Problemer, vidt forskellig efter den Fart, hvormed de foregaar, og de Omraader, de griber ind paa.

Længere end til et vist Skøn kan man ikke naa. Og dette er kun muligt ved at analysere de enkelte Grupper af Tilfælde, der kan forekomme.

1) Der er for det første de tekniske Opfindelser og Forbedringer, der formindsker Produktionsomkostningerne for tidligere kendte Goder ved at nedsætte det Antal Arbejdstimer, der anvendes til deres Fremstilling — alt medregnet, ogsaa Raastoffernes Frembringelse og de nye Maskiners Fabrikation.

Her opstaar naturligvis Arbejdsløshed, i det mindste en Overgang, nemlig indtil de derved opstaaede lavere Priser eventuelt har sat Forbruget saa højt i Vejret, at Beskæftigelsen er retableret i sit gamle Omfang eller endog forøget. Dette kan nemlig ogsaa ske, endog i høj Grad. I 15 Aar — 1911—26 — 10-dobledes f. Eks. Produktiviteten af det menneskelige Arbejde i Automobilindustrien; Følgen blev som bekendt ikke, at 90 pCt. af de beskæftigede Arbejdere blev ledige. Tværtimod mangedobledes deres Antal. Vi har nemlig her — ligesom i Papirindustrien, Bogtrykfacet, Kosmetikindustrien og talrige andre Brancher inden for det saakaldte Luksusomraade — med et meget elastisk, udvideligt Behov at gøre. Helt anderledes stiller det sig med Mulighederne inden for Produktionen af vore daglige Fornødenheder, hvor Behovet hurtigt naar sin Grænse. Det gælder om en saa vigtig Artikel som vort daglige Brød, i mindre Grad om de mere uundværlige Beklædningsgenstande. Her vil den overflødiggjorte Arbejdskraft lidt efter lidt blive tvunget over i andre Erhverv — saadan som vi her i Danmark har oplevet i stor Stil, efter at Rationaliseringen af vort Landbrug tog Fart i 1880'erne.

Aviserne bragte for nogen Tid siden Meddelelse om Opfindelse af et Barberblad — af Wolframcarbide — der skulde være saa holdbart, at det kunde vare en Mands Levetid ud, og som skulde kunne fremstilles til en Pris, der kun var ca. 20 pCt. højere end de nu brugte Barberblade. Her vilde Forbruget aabenbart gaa ned til et Minimum i Forhold til det nuværende. En eneste Fabrik vilde — paastaas det — kunne tilfredsstille Verdensforbruget i 4 Uger og derefter lukke sine Porte i en Menneskealder. Man forstaar, at mægtige Kræfter modsætter sig en saadan

Opfindelses Fremkomst. Ogsaa herhjemme er der jo i de sidste Aar, i Ly af Valuta-centralen, opstaaet et Antal Barberbladefabriker.

2) I en anden Række Tilfælde fører det tekniske Fremskridt til, at et Produkt erstattes af andre, f. Eks. Hestekøretøjer og Jernbaner af Automobiler, Bomuld af Kunstsilke, Kul af Olie. Herhen hører ogsaa det historiske Eksempel, jeg nævnte før, hvor Krudtets Opfindelse helt revolutionerede Produktionen af Krigsmateriel.

Ogsaa i den Art Tilfælde kan Virkningen paa Beskæftigelsen være forskellig, i det store og hele dog vel nok i heldig Retning. Automobilindustrien beskæftiger saaledes vistnok flere Arbejdere end det gammeldags Karetmageri.

3) Endelig er der de tekniske Opfindelser, der indfører helt nye Forbrugsgoder, som tilfredsstillende nyopstaaede Behov, som de oftest selv kalder til Live. Eksempler herpaa har den nyere Tid haft i Cykler, Kølmaskiner, Telefon, Telegraf, Grammo-foner, Film, Radio, Tandpasta og andre Skønhedsmidler, Tyggegummi, Badeartikler. Her bliver der i første Omgang næsten kun Tale om en Forøgelse af Beskæftigelsen. Og det er for en stor Del i disse nytilkomne Brancher, at den Arbejdskraft, der overflødiggøres i de to førstnævnte Grupper, efterhaanden opsuges.

Jo hurtigere Rationaliseringen foregaar, des større Omkalfatringer foraarsager den i Beskæftigelsen. Ofte stiller Arbejdsskiftet Krav til Arbejderne om ogsaa at veksle Opholdssted. Det var f. Eks. Tilfældet under den industrielle Revolution i England, hvor Væv og Spindemaskine i første Omgang flyttede til Floden, Drivkraften. I Rusland kræver den mægtige Rationalisering store Omflytninger, ogsaa rent geografisk. Men i Rusland har man Diktatur, og den russiske Folkekarakter synes ogsaa lettere at kunne forlige sig med en vagabonderende Tilværelse end vor.

Rationaliseringen skaber altsaa store *Omskiftningsvanskeligheder*. Paa den anden Side forenkler og »mekaniserer« den det manuelle Arbejde, saaledes at der ikke behøves lang Uddannelse til at sætte sig ind deri. I mange Tilfælde begunstiger den Kvindearbejde for Mandsarbejde, ufaglært for faglært og foraarsager saaledes ogsaa Forskydninger i Arbejdsforholdene her.

Endelig er det karakteristisk for Rationaliseringen, at den medfører en stærk Forskydning i Retning af det forberedende, planlæggende Arbejde, ligesom den ogsaa har en Tendens til at forøge Handels og Transports forholdsvise Andel i Virksomheden (spec. Reklame): Funktionærklassen stiger langt mere i Tal end den egentlige Arbejderklasse.

I Tysklands Industri steg Antallet af egentlige Arbejdere fra 1882 til 1925 — altsaa i 43 Aar — med 82 pCt., men Antallet af Funktionærer med 429 pCt. En tilsvarende Udvikling viser vore hjemlige Industritællinger, og des stærkere, jo større det tekniske Fremskridt har været i vedkommende Branche. I Entreprenørfaget vok-

sede fra 1897 til 1925 Arbejderantallet med ca. 100 pCt., men Antallet af tekniske, kommercielle og andre Funktionærer med over 1600 pCt. Det maa tilføjes, at Virksomhedernes Gennemsnitsstørrelse samtidig snarest var aftaget lidt, medens den anvendte mekaniske Krafts Forøgelse med 600 pCt. viser den stærke Rationalisering, der har fundet Sted i Faget.

At disse vældige Forskydninger mellem Fag og Klasser skaber Gnidninger, siger sig selv. Og det er indlysende, at Rationaliseringen altid (ogsaa i et vellykket socialistisk Samfund) vil skabe saadanne Overgangsvanskeligheder, Skiftarbejdsløshed, større eller mindre efter Udviklingens Fart og Natur. Hvor stor en Del af den samlede Arbejdsløshed den udgør, er det derimod ret umuligt at sige noget om. Gnidninger vil selvfølgelig overvindes langt hurtigere i Opgangstider end i Nedgangstider.

Overgangsarbejdsløsheden vil altid stille Samfundet overfor Opgaver som at lette den, mildne dens Følger og de Skævheder, den fremkalder i Beskæftigelsen. Den gør det ogsaa forstaaeligt, at Arbejdsgivere og Arbejdere i visse Brancher (f. Eks. Typografifaget) mødes om, hver ud fra sit Standpunkt, at sinke eller helt holde et eller andet revolutionerende Fremskridt ude.

Et helt andet Spørgsmaal er, om det tekniske Fremskridt har nogen Andel i den saakaldte *Sæsonarbejdsløshed*. I nogle Fag, f. Eks. det mindre Landbrug, maa det vistnok siges, at Rationaliseringen har bragt en jævnere Beskæftigelse Aaret rundt. I Byggeindustrien har Opvarmningsmetoder skabt en Mulighed (der dog næppe er udnyttet i større Grad) for at udstrække Arbejdssæsonen over en større Del af Aaret.

Paa en Række Omraader, hvor Arbejdet har faaet mere Sæsonkarakter end i gamle Dage, er dette ganske uden Sammenhæng med Rationaliseringen. Her er det Moden, der er paa Spil; eller det, at Menneskets Forbrug og hele Tilværelse kommer til at variere mere i Takt med Aarstiderne, eftersom Almenvelstanden stiger: flere og flere faar Ferie (Badesæson, Trafiksæson), Omsætningen samler sig tættere om de store Fester, navnlig Julen, o. s. v.

Paa et bestemt Felt er der dog en Forbindelse, specielt i daarlige Tider, hvor mange Virksomheder arbejder med lav Udnyttelsesgrad. For en saadan Virksomhed vil det falde af sig selv, at man udregner, om det kan betale sig at gaa f. Eks. med 50 pCt. Udnyttelse hele Aaret rundt, eller for fuld Kraft det halve Aar. En Blikvarefabrik, der, naar dens Kapacitet er fuldt udnyttet, gaar med samme Arbejdsstyrke Aaret rundt, vil i Tider med ringere Afsætning staa sig ved at følge Konserverfabrikernes Sæsonvariationer, bl. a. for at holde Lageromkostningerne saa lavt som muligt.

Endelig taler man om *Krisearbejdsløshed*, hvorved man vel maa forstaa Forskellen

mellem Antallet af Ledige i daarlige og gode Aar. Spørgsmaalet om, hvorvidt det tekniske Fremskridt har været medvirkende til, at den nuværende eller tidligere Verdenskriser er opstaaet, maa vistnok besvares benægtende.

Derimod er der ingen Tvivl om, at naar Krisen først er der, er det des vanskeligere at komme ud af den igen, jo mere teknisk fremskredet Samfundet er blevet.

Det maa erindres, at Rationalisering, med Undtagelse af visse Former for Taylorisering, altid forøger Virksomhedens Generalomkostninger, saa at de kommer til at spille en procentvis større Rolle i Virksomhedens Kalkuler. Disse Generalomkostninger kan ikke rystes af med samme Lethed som de proportionale Omkostninger, Arbejdsløn og Raastoffer. Følgelig vil Stykudgifterne, naar Industriens Udnyttelsesgrad synker, stige langt stærkere end under mere primitive Produktionsmetoder. Samtidig kræver Udviklingen, at Prisene afpasses til den synkende Købeevne, for at en normal Tilpasning mellem Forbrug og Produktion atter kan indtræde. Herved kommer Erhvervslivet ind i en økonomisk Svikmølle af en Art, der bliver mere og mere katastrofal, i samme Grad som den tekniske Udvikling stiger. Det maa erindres, at den amerikanske Industri under den nuværende Krise har været nede paa en Gennemsnitskapacitet paa ca. 30 pCt., den europæiske paa ca. 50 pCt.

Af, hvad jeg her har sagt, vil det fremgaa, at det er meget vanskeligt at afgøre, om det tekniske Fremskridt har bidraget til den stærke Vækst i Arbejdsløsheden. Dette bliver maaske klarere, naar til Slut Spørgsmaalet opstilles i følgende Form: Vilde Forholdene i Verden nu have set lysere ud, hvis Rationaliseringsbølgen var standset med Krigen, i Stedet for at sætte ind med flerdoblet Kraft — samtidig med at de andre Ændringer i Verdensbilledet, som vi har oplevet, dog var indtraadt — altsaa Krigsgældsordning og andre Fredsbetingelser, Orientens Antagelse af europæisk Produktionsteknik, økonomisk Krig mellem Landene, usikre Pengeforhold m. m. De fleste Mennesker vil sikkert betænke sig længe med at besvare dette Spørgsmaal.

I Kampen for en bedre Fremtid vil Mennesket ikke opgive sit Hovedvaaben, Tekniken. Jeg kender intet Menneske, hvis Behov ikke er mangefold større end hans Købeevne. Jeg har aldrig været præsenteret for Diogenes i Tønden eller for »den Lykkelige uden Skjorte«. Resignation er som oftest en Dyd af Nødvendighed. Gennemsnitsmennesket ligner langt mere Fiskerens Hustru, der begyndte i Muddergrøften, men hvis Behov voksede om Kap med Tilfredsstillelsesgraden.

Vil man naa til en virkelig Sejr over Arbejdsløsheden, kan dette kun ske gennem en Planøkonomi, der skaber en ensartet Rytme i Købeevnens og Produktionens Vækst. Er dette Maal naaet, vil det tekniske Fremskridt næppe møde Modstand hos nogen — i det mindste ikke af økonomiske Grunde.

DANSKE BØGER 1934

ORIENTERING AF JUL. BOMHOLT

Aret 1934 bragte ikke store Forskydninger i den skønlitterære Produktion. Stort set er Litteraturen præget af *Foreløbighed*. Der sker et naturligt Generations-skifte, idet de gamle Skribenter fra Førkrigstiden viger Pladsen for det unge Kuld af Talenter. Og det er tydeligt, at disse unge Talenter søger at frigøre sig fra Traditionen og at bygge en ny Kunst paa det Oplevelsesgrundlag, som er typisk for 30'erne. Det er *de* demokratiske Skribenter, der ønsker at skabe en Forbindelse mellem Kunsten og de brede Masser, der ligger i Spidsen og naturnødvendigt *maa* gøre det. Det er her, Fornyelsen finder Sted. Og dog synes man, at der endnu savnes et tilstrækkeligt tidsmæssigt Temaalg. Der er faa, der har Mod til at omsætte Tidens monumentale Skæbne i Kunst. Skønt mægtige Kræfter hamrer løs paa hinanden, saa der hver Dag staar Flammer op af Avisernes Spalter, — skønt Tiden er ladet til Randen med Drama og Spænding, er det kun ganske faa Skribenter, der vover at sætte Kontakten til Højspændingsnettet. De nøjes med en Glødelampe og et personligt lille Lommebatteri. Dagens Presse indeholder i Regelen en langt større fantasi-befordrende Spænding end Dagens Roman. Vi har ingen dos Passos, ingen Ilja Ehrenburg, ingen Malraux, ingen Anna Seghers.

Naar *Erling Kristensen* og *Lech Fischer* (og lad os tage *Nis Petersen* med) har vundet Læseverdenens Interesse, skyldes det den aktuelle Klang i deres Værker. Der gaar igennem disse Værker et Pust af Tidens egen Uro, af dens Lidenskabelighed og Lidelse. De tre Skribenter har nærmet sig Baalet, og vi ser dets røde, flakkende Genskær hen over det, de har skrevet. De har forstaaet, at Tidens Farve er Blod og Ild. Og dog er der ingen af dem, der taler direkte til Tiden i et positivt Sprog. De gengiver, de kritiserer, de aabner for Tvivlene; men de holder sig omhyggeligt uden for den Kamp, hvor Ideens Fane vajer fra Fanestangen. De foretrækker den trodsige Kritik eller den ufarlige, iagttagende Reservation frem for den positivt betonedede Kamp, der gør Bogen til mere end et litterært Dokument.

Det er Kritikens Pligt at betone, at der er store Maal, som endnu ikke er naaet. De demokratiske Skribenter her i Norden har ikke fuldt forstaaet, at de i Dag er Værnere for den europæiske Kultur, og at de har Ret til at tale for de Millioner, der er tavse. I disse Diktatur-Aars Mørke skulde vi gerne kunne mønstre de uovervindelige Kræfter i nordisk Litteratur. Herfra skulde Kunstens og Frihedens Ild lyse ud i Natten. Herfra skulde en litterær Ekspansion udgaa til Centraleuropa, saasnart Diktaturerne falder. Hvad betød ikke Bjørnson og Ibsen og Strindberg og Brandes for *deres* Tid! Vi savner i Dag den Bjørnson, der ud af en mægtig dynamisk

og skabende Vilje tør tale *Roma midt imod*. Et godt kunstnerisk Referat skal ikke lastes, en skarp Kritik er velkommen; men hvilken Frigørelse, hvis Kunsten igen blev en Drivkraft i en formende og omformende nordisk Kultur!

Naar dette er sagt, skal det redeligt indrømmes, at det unge Kuld har ydet en Nyindsats af betydelig Rækkevidde. Den danske Litteratur er ikke paa Højde med den svenske, men den er paa Vej til at blive det. Og allerede nu kan det siges, at 30'ernes Kunst er langt lødigere, end 20'ernes var det.

De unge arbejder alvorligt og ærligt, og selvom de ikke kan løfte deres eget Aarhundrede op paa gloende Pæle, kan de inden for den Temaverden, de har valgt sig, finde stærke og rammende Udtryk for Sind og Tanker. »Der er noget i Gærek« — det er tydeligt nok. Knuth Becker, Erling Kristensen, Lech Fischer og Harald Herdal har hver for sig ydet deres ypperste paa Prosakunstens Omraade, og der er adskillige andre, hvis Arbejder har Værdi ud over Aaret 34.

I det følgende skal gives et hurtigt Overblik over Aarets skønlitterære Status, med Fremhævelse af de mest typiske Værker.

Af det 19. Aarhundredes Mænd er kun faa tilbage. Sidste Aar udsendte *Henrik Pontoppidan* en Skildring af sine Barneaar, og i Aar, — ja, i Aar lægger man kun Mærke til en Helgenbiografi af *Johannes Jørgensen*: »Charles de Faucauld«. Charles de Faucauld virkede som Missionær i Marokko, hvor han beredte Vejen for den franske Generalstab og Frelseren. I sine unge Dage var han Officer og Levemand. Efter sin Omvendelse slog han over i den modsatte Yderlighed og blev en ensom Ørkenasket. I den Panik, der opstod om de franske Troppebevægelser i 1916, blev han skudt ned af en Marokkaner. Bogen om denne Fanskmand, der hader Tyskerne lige saa stærkt som han elsker Frankrig og den franske Kirkes Gud, — er det eneste litterære Dokument, som det endnu levende 19. Aarhundrede har at overgive til det 20.

De Skribenter, der bar den store Bondedigtning frem i dette Aarhundredes første Aarti, er nu blevet den folkelige Litteraturs Klassikere. *Johan Skjoldborg* har i »Min Mindebog« fortalt om Barndomsaarene i Øsløs paa Hannæs og de første brydsomme Ungdomsaar. Skønt Bogen indeholder mange interessante Træk til Belysning af en social-litterær Personligheds Forudsætninger og Vækst, kan det jo ikke nægtes, at den er skrevet en halv Snes Aar for sent; det senile Præg mærkes i baade Form og Stof. Af *Jeppes Aakjærs* Erindringer er udsendt et fjerde og sidste Bind: »Efterladte Erindringer«. Det har formentlig været Genstand for en Del Overvejelse, hvorvidt disse Diktater, som Aakjær lod nedskrive i 1927, da han var lænket til Sygelejet, skulde udgives i deres oprindelige tilfældige Form. Erindringerne giver intet sammenhængende Livs-Perspektiv og indeholder en temmelig bedsk Omtale af visse navngivne

Personer, deriblandt Aakjærs første Hustru Marie Bregendahl. Det er Kommentarerne til de enkelte Værker i Aakjærs Forfatterskab, der har Interesse.

Er der saaledes Mangler at notere for begge Mindebøgers Vedkommende, er der vel paa den anden Side ingen Tvivl om, at de i udpræget Grad vil blive Folkelæsning. Bondedigtningen er ved at opføre sit Bo, — og derfor virker det som en dobbelt Overraskelse, at *Marie Bregendahl* just i Aar udsender første Bind af sit Livs Hovedværk: »Holger Hauge og hans Hustru«. I denne Bog har den 67-aarige Forfatterinde sagt *saa* meget om et Samliv mellem to vidt forskellige Mennesker, at Aakjærs bitre Bemærkninger falder til Jorden. Klogere og mere livserfaren Skribent findes ikke her i Landet. Billedet af Holger Hauges Hustru, den almuegraa Kirstine, er udført med Mesterhaand, og hendes Skæbne er atter paa organisk Maade indtegnet i Firsernes Historie. I bredt malende episke Træk fortælles den jyske Bondestands Historie fra Almuetiden til Industritiden, et stort komponeret Hele, der i lige Grad er bygget paa personlig og saglig Viden. Skal det virkelig gaa saaledes, at den *store* Bog om Bonden, det er den, der formes til sidst og formes af en Kvinde?

Set paa Baggrund af Marie Bregendahls Storværk er de yngre Bondeskribenters Værker af spinkelt Format. *Thorhild Gravlund* har i »Danmarks Dreng« skrevet om sit store Forbillede Sakse, der var Skriver og Skjald hos der Führer Absalon. Sakse fremtræder i Gravlunds egen Skikkelse som en mut og treven Sjællænder, der lunter rundt mellem Gaardene og snakker med Folk og især er glad for en Passiar med de Gamle. *Thomas Olesen Løhøjen*, der som Skribent har fulgt en stadigt nedadgaaende Kurve, har samlet nogle Almanakhistorier om Kjærlighed — med j — mellem unge Mennesker og om ædel Trofasthed mod Slægt og Jord: »Fra Vildmosens Land«. Ved politiske Sommerstævner udtalte han sig i nazistiske Retning. Den opstemt deklamerende *Niels Anesen* har i »Jorden gav« forherliget den patriarkalske Storbonde, der samler Arbejderne om sig som Føreren sit Følge, et Epos om Kærligheden til Natur og Arbejde. Forherligelsen af de patriarkalske Forhold er gennemført saa ubetinget, at der uvilkaarligt tilføres Læseren en politisk Bismag.

Bondelitteraturen synes — omend afdæmpet — at følge Stemningsudsvinget over mod Nazismen. Efter den 30. Juni kan der dog ikke ventes nogen klar Bekendelse, der er snarere Sandsynlighed for, at denne Del af Litteraturen vil foretage moderate Svingninger omkring den gamle Traditionslinje. Et typisk Udtryk for Bevægelsen bort fra Naturalismen og den kritiske Realisme er *Albert Dam*: »Saa kom det ny Brødkorn«. Her ses de sjælelige Kræfter som en mystisk og uudgrundelig Verden ...

Af den borgerlige Ekspansionslitteraturs Mænd er endnu Johs. V. Jensen og Otto Rung i Vigeur. I det lille Skrift »Det blivende« har *Johs. V. Jensen* peget paa det 19. Aarhundredes Storhedstid, hvis Indsats (Darwin, Taine o. s. v.) fortsat har

Gyldighed. Selvom Atmosfæren er nok saa klam i den europæiske Mørkekælder, og selvom Tilbagefaldet er nok saa tragisk, skal det siges, at de store Lys paa Forskningsens Himmel ikke er slukt. I den henrivende Mytesamling »Sælernes Ø« har han positivt udtrykt sin Glæde ved Foraar og Børn og Ungdom og alt det, der fornyer sig og er i Higen og Vækst. Der er Minder og mild Tilgivelse og et medvidende Smil i den gamles Fortællekunst, naar det gælder det naturgivne, groende Liv. *Otto Rungs* Novellesamling: »Skæbne og Skurke« er formet med blændende Teknik. Det er en Illusionskunst, der holder Læseren i Aande og blænder ham, saa at han først bagefter har en Fornemmelse af, at Mefisto har haft ham i Klørerne. For Otto Rung er Europa vedblevet at være en kendt Dagligstue, og hans Viden omspænder Alverdens Storstadstyper fra Nyhavn til d'Angleterre.

Inden for samme Generations skrivende Damer lægger man Mærke til Thit Jensen og Gyrithe Lemcke. I et præmieret Skuespil, der efter Sagkyndiges Sigende er totalt uegnet til Opførelse: »Njal den Vise«, har *Thit Jensen* paa Trods af Titelen gjort en Kvindeskikkelse til satanisk Midtfigur, en sagaførstørret Hundjævel, der hader sine Omgivelser ihjel. Man kan vanskeligt tænke sig en mere temperamentsfuld Mod-sætning til den stilfærdige, offerlydige Sabine, som *Gyrithe Lemcke* har portrætteret i »Bedemandens Datter«. Sabine er en Middelstandspige, der optages i et Etatsraads-hjem og dér ofrer sit Livs Muligheder for at være Herskabet tilpas. Forhaabentlig vil de Kvinder, der skal føre Slægten videre, befinde sig i passende Afstand fra disse Yderpunkter: den hævnerrige, herskesyge Ødelægger og den blinde Offer-bringer.

Den Generation, der blev produktionsmoden i Krigsaarene, har stort set haft en krank Skæbne. Det gælder kunstnerisk set Anders Thuborg, Søren Hallar og Johannes Buchholtz. De er blevet afsporede og kan ikke igen komme i Kontakt med de fremad-drivende Kræfter i Tiden. *Anders Thuborg* lader sit Genbillede i »Dem, vi elsker« begaa Selvmord. En Læge kan ikke glemme sin første Hustru og de Værdier, som et disharmonisk Samliv trods alt har opbygget; han har mistet sin gamle Verden og kan ikke slaa Rod i en ny. Samme Tema gennemspilles i anden Form i *Søren Hallars* »Mange Mile Vand imellem«. En Kvinde forlader Hjem og Børn for at opnaa en befriende erotisk Tilfredsstillelse hos en maskulin Elsker, og saa opdager hun, at hun alligevel ikke *kan* undvære de intime Værdier, som det første Ægteskab har givet hende, — og hun begaar Selvmord. Hvad *Buchholtz* angaar, har hans Kunst en lysere Tone; han er saa meget Kolorist, at han kan skildre en Sorg i rosenrødt. I Aar har han afsluttet Romanen om Frank Dover: »Frank Dover og den lille Kvinde«. Dover er den blaaøjede Eventyrer, der gør Sydafrika usikker. Hans Liv er een strid Strøm af mærkelige Begivenheder; men i sin personlige Skæbne lider han

Skibbrud. Ensom og afribbet for Illusioner vender han hjem til gamle Danmark for at leve i Mindet . . . .

Den største Interesse knytter sig selvsagt til de unge Skribenter, da det er *dem*, der bestemmer, i hvilken Retning Litteraturens Tyngdepunkt skal forskyde sig. For et Par Aar siden var Kaj Munk, Marcus Lauesen og Nis Petersen de store Navne i det borgerlige Omdømme, og man skulde tro, at de Kæmpe-Successer, der dengang markerede deres Produktion, kunde holde deres Navne i Transparent i de kommende ti Aar. Men vore Dages Udvikling bevæger sig i et ubarmhjertigt Tempo, og Succes'en er glemt med den Aargang Aviser, som afspejlede den.

Marcus Lauesen forsvandt som et Stjernes kud. De Bøger, der fulgte efter »Og nu venter vi paa Skib«, er blevet modtaget med valen og halvskuffet Velvilje, og det vil være vanskeligt for Lauesen at skrive sig op igen. Der er faktisk ikke megen Publikumstække i hans monotone, farveløse Stil. I Aar har han paabegyndt en Romanserie om de europæiske Revolutioner, idet han ved Portalen til denne Oprørenes Historie har anbragt en Kæmpestatue af Martin Luther: »Kætteren fra Eis-leben«. Er det en Roman eller en refererende historisk Skildring? Snarest det sidste. Marcus Lauesen har ikke evnet at give et digterisk anskueligt Billede af Spændvidden i Luthers Karakter. Her er intet af Reformatorens Saft og Kraft og Drøjde, og alt for meget i Skildringen glider ud i graat Referat. Der er imidlertid ingen Tvivl om, at Marcus Lauesen af et ærligt Sind er en demokratisk Mand; han har forstaaet den Luther, der i Worms gik imod det kejserlige Krav om Ensretning, og der er Grund til med Interesse at imødesee det kommende Bind, der formentlig skal handle om Bondeoprøret.

Kaj Munk er en saare problematisk Herre, hvis religiøse og seksuelle Komplekser i *den* Grad dobbeltfarver hans Forestillinger, at det er vanskeligt at vide, hvor *sex* hører op, og *deus* begynder. Det er et Spørgsmaal, om ikke hans sceniske Sejre vil vise sig at være et kortvarigt Fænomen. I en Rejsebog: »Vedersø—Jerusalem Retur«, optræder han som vaskeægte Nazist, og han gaar endogsaa saa vidt, at han forsvare Hitlers Blodbad den 30. Juni: Hitler handlede »kristeligt og stort«, da han lod Röhm myrde.

For *Nis Petersen* betyder »Spildt Mælk« et kunstnerisk Tilbageskridt. Temaet er hentet fra den irske Borgerkrig 1921—22, og et uhyre omfattende Stof er indkapslet i en haard og kantet, til Tider glansfuld Form. Der er Enkeltheder, der lyner af poetisk Intelligens, men Kulturbilledet er brudt. De første to Tredjedele af Romanen følger en bestemt Linje, og derefter er Kompositionen knust som med et Hammerslag. Ved Hjælp af tre Mennesketyper belyses det politiske Virvar, og den politiske Grundindstilling er den, at vel er Frihedskampen en Nødvendighed, men

slaa den over i permanent Terror, vil selv de ædleste Evner gaa tabt i formaalsløs Kaos. —

Det er ikke de tre her nævnte Skribenter, der erobrer Aarets Laurbærkrans. Det er *Knuth Becker* fra Hjørring. Første Del af Beckers autobiografiske Roman: »Det daglige Brød« (1932) blev pr. omgaaende af den socialdemokratiske Presse karakteriseret som en ualmindelig kunstnerisk Sejr, og den borgerlige Presse fulgte haltende efter. Mens Lauesens Succes var som det Græs, der grønnes i Dag og visner i Morgen, voksede Beckers Anseelse solidt og roligt, og der er ingen, der i Dag vil nægte, at han kunstnerisk staar paa Højde med Herman Bang og Pontoppidan, og at han ubetinget er den betydeligste Børnepsykolog i nordisk Litteratur. Romanens andet Bind: »Verden venter«, er fuldt paa Højde med første Bind: en bredt malende Skildring af Livet paa en Opdragelsesanstalt i Aarene efter Aarhundredskiftet. Der gives en skarp Belysning af de vidt forskellige Forestillingsverdener, hvori Børn og voksne befinder sig, og en indtrængende Analyse af Børnenes indbyrdes Samvær. Et vaagent og saarbart, oprørsk Sind har her forenet sig med en fint karakteriserende Humor . . . .

»Verden venter« er en udpræget kollektiv Roman. Den viser Samspil og Mod-sætninger i et Samfund og lægger Vægt paa de typiske Træk i Fællesskæbnen. En tilsvarende kollektiv Tendens findes iøvrigt ogsaa i Nis Petersens Bog. Ogsaa *han* er med paa den nyskabende Fløj, omend mere reserveret og uden at kunne overvinde sig selv til at udnytte det Stof, der ligger ham nærmest. Det mest ejendommelige Tidens Tegn er imidlertid, at samtlige de unge Skribenter, der ligger i Fremstødet, har givet deres Romaner en gennemført kollektiv Opbygning: Erling Kristensen, Leck Fischer, Harald Herdal og Nils Nilsson.

Erling Kristensen har skabt Sensation med sin Roman: »Drejers Hotel«, der siges at minde om Bejers Hotel i Aalborg. Det er jo desværre alt for ofte saadan, at en Bog sejrer i Kraft af visse Biomstændigheder og ikke i Kraft af sin Idé. Folk vil læse om de aalborgensiske Udskejelser, om Fosterdrab og Voldtægt og lyssky Lurvet-hed (og her savnes intet i »Drejers Hotel«) og overser den Idé, der viser sine alvorlige Træk i hver Linje i Bogen. Erling Kristensen har skrevet en aktuel Tidsroman med fortættet Handling. Stærkere end hos de samtidige Forfattere høres Tidens Tone i de haarde, ætsende Sætninger. Hotellet udvider sig til et Symbol: Hotel Verden, der udadtil pranger med pragtfulde Reklamer og indadtil er en Vulkan, der rystes af Udbygning og Svindel og egoistisk Selvraadighed. Hotellet er hærget af Tillids-krise og sjælelig Fortvivlelse, og de Mennesker, der har bevaret en Rest af Menne-skelighed, er pint af Angst og Nervøsitet og Uvished. Et Rige i Undergang. Kapitalismens Verden paa Randen af Sammenbruddet.

Den samme stramme, næsten planøkonomiske Komposition genfindes i *Leck Fischers*: »Det maa gerne blive Mandag«. Leck Fischer er Repræsentant for den strenge Saglighed. Med ubarmhertig Klarhed fortæller han om en Familie, der rammes af Arbejdsløshed og maa gennemføre Tilpasningen i et lavere økonomisk Plan. Der er ingen ubændige Kræfter spærret inde i Leck Fischers Figurer. Konflikten udløses ikke i Revolution, men i Desillusionering. Naar hvert enkelt Menneske har gennemlevet sine Lidelser, hvisker det stille til Tilværelsen: Det maa gerne blive Mandag. Hverdagen har faaet en dybere Graatone — men lad den komme . . . .

Det i formel Henseende mest banebrydende Arbejde er *Harald Herdals* store Roman om Livet i en Borgergade-Kaserne: »Man skal jo leve«. Her er Kollektivismen ført frem til sin yderste formelle Konsekvens. Handlingen er nogenlunde ligeligt fordelt mellem 20—30 Personer, og det ene Livsbillede skyder sig ind i det andet. . . . Det er en Roman om ganske almindelige Mennesker i en typisk forarmet Hverdag, og ikke mindst Kvinderne er skildret med en forbavsende Medviden. Det seksuelle Samvær er omtalt med stor Frimodighed (der er et Samleje paa hveranden Side), og den idémæssige Belysning fremkommer ved Modsætningsforholdet mellem det graa Miljø og de unge Marxister, der kræver intellektuel Redelighed. Det svage i Bogen er den mærkelige Tavshed om den økonomisk-politiske Verden, der findes uden for Kasernen.

Nils Nilsson, der sidste Aar udsendte den storindustrielle Roman »Dokken«, har i Aar paabegyndt en Romanserie af formentlig autobiografisk Karakter: »Flugten«. Her oprulles et Landsbybillede fra Skaane i Tiden omkring 1900. Her i Landsbyen mødes Storbønder og Haandværkere, Bymatadorer og Smaakaarsfolk, og med særlig psykologisk Omhu skildres Anders i Eket og hans Familie. Anders er Mennesket, hvis Livsvilje er knækket, og som flygter fra Hjem og Ansvar ind i Drankertilværelsens uvirkelige Verden. De smukkeste Skikkelser i Bogen er de arbejdende Kvinder med deres tunge Læs af Bekymringer.

I naturlig Forbindelse med de her omtalte Skribenter bør ogsaa nævnes *Jørgen Nielsen*, der i sin Novellesamling: »Vi umyndige«, har gjort sig til Tolker for en anden Menneskeopfattelse end den gængse (en Opfattelse, der er teoretisk uddybet i to Kronikker i »Social-Demokraten« for 2. og 3. November). Jørgen Nielsen paaviser, hvorledes de afgørende Karakter-Elementer og deres Retningslinje paa Forhaand er givet, med størst Kunst uddybet i Indledningsnovellen »Stedbørn«. Fra et Arbejdersynspunkt lægger man især Mærke til en Novelle, der analyserer den arbejdsløses Sind: »Nedbrydning«.

Blandt de nye Autodidakter, der har vist sig paa Pamasset, lægger man mest Mærke til de tre Kvinder: Andrea Andreasen, Povline Lütken og Valborg Glentoft.

Andrea Andreassen, der har ernæret sig som Husassistent, bevæger sig i »Døden har Nøglen« nogen tvvungent inden for den gængse Temaverden, men mange lyslevende Detaljer viser, at hun har selvstændige Reserver, der kan omsættes i solid Kunst. *Povline Lütken*, en Søster til Hulda Lütken, har ligeledes Besværligheder med at komme fri af Traditionen. Hendes Debutroman »Præstens Datter« indeholder imidlertid saa usnobbet levende Billeder af en Tjenestepiges Eksistens, at den ikke bør forsvinde sporløst i Bogdyngen. *Valborg Glentoft* debuterede sidste Aar med »En Stribe Sol i Mørket«, der i Aar fortsættes med »Altid paa Stikkerne«. Inden for den autobiografiske Arbejdersdigtning gives der ikke en mere troværdig-anskuelig Skildring af en Proletarpiges energiske Kamp for Tilværelsen.

I en kortfattet Oversigt er det ikke muligt at faa alle Værker med, men i Sandhedens Interesse bør det dog bemærkes, at der indenfor Hovedstadsdigtningen findes kunstneriske Evner uden for den socialt betonedede Hovedretning. Blandt de Forfattere, der er optaget af et permanent indre Opgør, kan nævnes *Cai M. Woel* og *Johs. Wulff*. De er saa upolitiske, at de virkelig opnaar at blive Repræsentanter for litterær Konservatisme. *Cai M. Woel* anbringer sig i »En Roman om to« direkte foran Spejlet og meddeler sine Iagttagelser til Læseren i en hensynsløs oprigtig Selvanalyse. *Johs. Wulff* er en Pietist uden Tro paa nogen Gud. I »Lykken kommer flyvende« fortæller han om Drømmeren, der forgæves søger at faa den grumme Virkelighed til at fatte, hvad Sjæl og Poesi betyder. Drømmeren overvinder sit eget Jeg, han lærer at tilgive sin arge Rival og at løfte sig til Altruismens Himmel . . . og dog er Verden uforstaaende over for hans Liv og ligegyldig over for hans Død. Det er den gamle Historie om Drømmeren, der naivt gør Næstekærlighedens Idé til højeste Norm — og trædes ned som Fantast.

I en helt anden Boldgade optræder Artisten *Tom Kristensen*, der betragter »Moral« som en skimlet Gløse og Kunsten som en gylden og dejlig Illusion. »Vindrosen« indeholder Skitser og Noveller, der er hentet hjem fra Langfarter i Asien og Europa. Der er fuldt Blus paa Projektøren, saa at Situationsbillederne træder frem i spændte og skarpe Farver. En blændende Virtuoso, for hvem Tilværelsen er en formaalsløs Jungle og en Række knitrende Oplevelser.

Den lyriske Produktion befinder sig i disse Aar i en Bølgedal. Som Repræsentant for de Digttere, der holder sig inden for den akademisk-borgerlige Tradition, kan nævnes *Alex Garff*, der i »Gyldne Grene« dyrker den sensitive Lyrik. *Olaf Gynt* er marcheret over til Socialdemokratiet, og til Vidnesbyrd herom indeholder »Vildvin« en Samling Arbejdersdigte. Proletarisk Indslag mærkes i flere Digtsamlinger: *Otto Gelsted*: »Under Uvejret«, *Johs. V. Kirke*: »Facetter« og *Aage Dyrhøj*: »Alle Verdens Veje«.

18. 11. 1934.

NATURKUNDSKABER SOM EMNE FOR ALMENDANNELSEN

AF JOHS. BJERRE

I nden man vover sig ud paa en Manøvre med disse lidet afgrænsede Begreber, er det vist nødvendigt, at man antyder, hvad man vil lægge i Udtrykkene. Man kan nemlig, desværre, ikke uden videre fastslaa, at de betyder saadan og saadan, dertil er Uenigheden blandt de lærde for stor.

Jeg vil ved Natur simpelthen forstaa alt, hvad Mennesker ikke har frembragt. Grænsen skal ikke trækkes mellem materielt og immaterielt — den synes efterhaanden at blive flydende — heller ikke efter, hvad der er tilgængeligt for Sanserne. Menneskene selv og deres psykiske Evner skal ikke sættes udenfor, og hvad der ikke er tilgængeligt for Sanserne i Dag, bliver det maaske mere eller mindre direkte ved Hjælp af nye tekniske Indretninger i Morgen.

Alt, hvad der da bliver tilbage, kan vi passende sammenfatte under Begrebet Kultur. Det er naturligt ogsaa straks at tage dette med, da det, foruden at opstilles som Naturens Modpol, meget ofte anvendes ensbetydende med Ordet Dannelse.

Ved Kultur forstaaes oprindelig den Dyrkning eller Forædling, Menneskene har gjort Naturen til Genstand for. Nu forstaaes derved ofte det enkelte Menneskesamfunds særlige Maade at te sig paa, dets Sæt af Vaner, som Hartvig Frisch siger, det er jo denne Betydning, vi lægger i Ordet, naar vi taler om dansk Kultur, tysk Kultur osv.

I andre Forbindelser derimod sammenfatter vi under Begrebet Kultur den samlede Sum af Erfaring, Viden og Kunnen, som Menneskeheden Slægtled efter Slægtled majsommeligt har samlet sig. *Naturkundskaaben*, vor opsparede *Viden* om Naturen, bliver da en meget væsentlig Del af Kulturen.

Overensstemmende hermed maa vi ved et Menneskes Dannelse forstaa dels den Dyrkning, han ved egen eller andres Hjælp har udsat visse af sine Evner for, dels den Viden, han ligeledes paa egen Haand eller hjulpet af andre har samlet sig, for saa vidt han behersker den. Ufordøjet Viden vil snarere røbe Mangel paa Kultur, idet den som Regel kastes op i Tide og Utide. Jeg vil i denne Forbindelse se bort fra Opøvelsen i de Vaner, der til enhver Tid er raadende i Omgang med andre, i Selskabslivet f. Eks.; de er ikke alle af lige stor Betydning. Ofte vil et Menneskes Kultur vel netop røbe sig ved, at han reagerer mod de Vaner og Former, som kun er tomme og dumme.

Ethvert normalt Menneske er imidlertid udstyret med en saadan Mængde af naturlige Evner, at der slet ikke kan være Tale om at opdyrke dem alle til nogen større Fuldkommenhed. Ligeledes er den samlede Kulturkapital efterhaanden blevet saa

mægtig, at intet enkelt Menneske i sin korte Levetid kan naa at tilegne sig den. Intet Menneske rummer Tidens Kultur. Ingen ved, hvad »man« ved.

Vi har maattet specialisere og begrænse os, mere, jo dybere der efterhaanden er boret. Vi er alle blevet Fagmænd og Specialister med kortere eller længere Vej til vor særlige Arbejdsplads. Navnlig bliver Vejen efterhaanden lang for dem, som skal dybest i Borehulleme for at grave nyt frem. De bliver nødt til at tage Bestikket uden for mange Svinkeærinder, hvis de vil naa frem og faa noget udrettet inden Fyraften.

Det er altsaa aabenbart, at samtidig med, at den samlede Menneskeheds Horisont udvides, er der en Fare for, at den enkelte Fagmands indsnævres. Sker der nu nogen Skade herved, er ikke alt saare godt, naar blot den enkelte behersker sit Specialarbejde? Skomager, bliv ved din Læst, osv.

Nej, et Blik ud over Verden, som Forholdene ligger i Øjeblikket, vil hurtigt overbevise os om, at det slaar ikke til. Stort set kan vi alle vor Haandtering. Vi er dygtige nok til vort praktiske Arbejde; men vi mangler Forstaaelse for dets Sammenhæng med de andres. Vi gaar maaske nok hver for sig og føler os stolte og overlegne over, at »man« nu ved og kan saa meget. Vi kan vores, og de andre kan deres; men vi forstaar desværre ikke Sammenlægningens Kunst.

Det er vist ikke utidigt at søge saa kraftigt som muligt at fastslaa, at Almindelsen ogsaa rent praktisk er »Nytte til«, uden den bliver Fagdannelsen let omsonst. Hvis noget er unyttigt i denne Verden, maa det da blive at anvende Aar af sit Liv paa en lang og trang Faglære, som man derefter aldrig faar Lejlighed til at udnytte.

Desuden, en Fagmand, der kun interesserer sig for sit eget snævre Speciale, vil paa alle andre Omraader komme til at gaa blind og døv gennem Tilværelsen. Han vil ofte komme til at kede sig, hans Liv bliver fattigt, fordi han ikke har skaffet sig det Modtageapparat, der ene giver ham Mulighed for at stille ind paa de andres Bølgelængde. Altfor mange murer sig paa denne Maade inde i deres egen lille Verden, saa Snæversyn, Snæversind og Fanatisme har Mulighed for at florere saa livligt som nogen Sinde.

Vi kan ikke vedblive at leve med en Middelaldertankegang i den moderne Verden, det volder for mange Konflikter. Der maa en Almenoplysning af noget anden Art end den hidtidige til, og jeg tror, det i første Række maa blive Naturvidenskaben, der skal levere Stoffet til den.

Det har længe ligget parat og ventet paa Bearbejdelse til dette Brug. Paa intet andet Omraade er der i nyere Tid gravet et saa mægtigt Forraad og nyt Stof frem. Dette Stof er med Iver blevet grebet af Teknikere og andre Fagmænd, der har forstaaet at bringe vidunderlige Resultater ud deraf. Vi kan blot tænke paa, hvad der i det sidste halve Aarhundrede er blevet bragt ud af Kendskabet til Naturkraften

Elektricitet. Mængder af andre Naturkræfter er paa lignende Maade blevet afluret deres Vaner og Tilbøjeligheder, hvorefter man har fanget dem ind og ladet dem slide for sig.

Dette er altsammen udmærket. Menneskenes Tilværelse bliver mindre slidsom, naar dresserede Naturkræfter overalt staar til vor Raadighed: hjælper os at fremskaffe Livsfornödenhederne, bringer os og vore Varer fra Sted til Sted, løber vort Ærinde til de fjerneste Egne og bringer os Bud fra Alverden.

Maaske er det denne Naturens ydmygt tjenende Stilling, som har faaet os til at tro, at den ikke var værdig til at være vor Lærer og Vejleder, naar det drejede sig om Tilværelsens dybere Spørgsmaal. Vi har hidtil ved Almendannelse næsten udelukkende forstaaet noget med Historie eller Litteratur, visse Bøger og Forfattere, man helst skulde have læst og kunne snakke med om. At man intet aner af Nutidens Viden om den Verden, man selv er en Del af, er stadig mindre væsentligt, end om man kan sine Klassikere eller maaske nyere Profeter, som i Øjeblikket er i Vælten.

Jeg skal være den sidste til at kaste Vrag paa kloge Menneskers, maaske Geniers Tanker, som er tilgængelige for os gennem Litteratur. Ogsaa de hører med som vigtige Forudsætninger for vore egne; de kan blot aldrig blive det tilgrundliggende, det maa vor Viden om Naturen selv blive, saa vidt den efterhaanden lader sig afsløre.

Intet tænkende Nutidsmenneske bør kunne bygge sin Tilværelsesopfattelse op uden at have staaet over for de Perspektiver, som f. Eks. Astronomien og Geologien aabenbarer. Men hvor mange har gjort det? Man ved i al taaget Almindelighed lidt om, at Jorden skal være rund, og Verdensrummet umaadelig stort, og at der er noget, der hedder Udviklingslære. Man ved ogsaa, at det ikke gaar an at tvivle herpaa; men i øvrigt er ens Viden saa løs og ubestemt, at der ikke har kunnet bygges noget op paa den; den har kun faaet Lov at gøre sin opløsende Virkning.

Det gamle jødiske Verdensbillede, som man har faaet indpodet gennem Skolens Religionsundervisning og med Skabelsesberetningen, er faldet. Rent utroligt er det da, at man den Dag i Dag virkelig giver umyndige Børn dette som en Verdensforklaring, ja, man giver dem maaske endda i en følgende Time ogsaa Stumper af det andet. Børnene kan paa den Maade daarligt tage de voksnes Forklaringer højtideligt, og snart holder de op at spørge.

Skabelsesberetningen er et smukt Vidnesbyrd om, at Jøderne og de andre Folk, som de igen har den fra, har været søgende Mennesker, der ud fra deres Forudsætninger har spurgt efter Tingenes Grund; men andet maa den heller ikke gives ud for. Helt forfærdeligt er det, naar der forsøges med Fortolkningskunster om uhyre lange Tidsrum i Stedet for Dage osv.

Det maa dog gøre en Forskel i ens Tilværelsesopfattelse, om man gaar ud fra

den Forudsætning, at Jorden er Verdens Midtpunkt, og at Sol, Maane og Stjerner kun er til for dens Skyld, eller om man ved, at den er en umaadelig lille Del af et Solsystem, der sammen med et Par Milliarder andre danner en Mælkevej, af hvilke igen der allerede nu er talt ca. 2 Millioner.

Udgangspunktet er ogsaa noget forskellig for den, der regner med en ca. 6000 Aar gammel Verden, der byggedes fuldt færdig i Løbet af en Uges Tid, og for den, der gaar ud fra, at Jorden og alt, hvad der findes paa den, har gennemløbet en Udvikling, der har taget Aarmillioner, at Mennesket er et nyt Væsen blandt det levende, først kommet til, efter at andre Væsener havde levet her i Millioner af Aar.

Det er helt naturstridigt, at Mennesker med saa forskellige Forudsætninger skal leve i samme Land i samme Aarhundrede; men det er Tilfældet, og det er kun en ringe Trøst, at det om muligt staar endnu værre til andre Steder i den Henseende. Er det underligt, at de ikke kan raabe hinanden op, og at Ufordrageligheden florerer?

Intet af de to Verdensbilleder er fuldkomment, men hvilket der har mest med af Sandheden, kan der vel næsten ikke diskuteres om. Det gamle er udgivet for at være afsluttet, og Viderebygning har været strengt forbudt. Det ny er tydeligvis kun en Sokkel, der blot lader ane, hvilken mægtig Bygning der sikkert efterhaanden vil rejse sig. Viderebygning er ikke forbudt, men tværtimod en Pligt for den nuværende og kommende Slægter.

Naar et Menneske spørger efter Tilværelsens Mening, opstiller Spørgsmaalet hvorfor, — det gør alle tænkende Mennesker, som der maaske er flere af, end mange vil være tilbøjelig til at tro — saa er der nok, som er parate til at svare, Folk, som har faaet det hele »aabnbar« paa een Gang; men desværre stemmer »Aabenbaringerne« saa daarligt overens, hvad der ikke er meget tillidvækkende. Det synes, som om der slet ikke gives noget direkte Svar paa Spørgsmaalet *hvorfor*. Det maa vi selv søge at danne paa Grundlag af vor Viden paa Omraadet *hvordan*; og det er Naturvidenskaben, som her skal levere Materialet. Den har systematisk indsamlet og bearbejdet alle de »Aabenbaringer«, der hidtil er sket paa det Omraade, og har vi selv Lyst til at staa over for dem, er en Del af dem offentlig tilgængelig paa Museer.

Har vi saaledes med aabne Sanser og Sind indsamlet Stof, saa vil vore Anskuelser danne sig selv, der vil af sig selv vokse en Opfattelse frem af det, vi »skuer«, og i den bliver der ingen Betingelser for Sneverhed, Ufordragelighed og Fanatisme. De storslaaede Perspektiver, vi har staaet overfor, har vænnet os til Langsynethed. Hvorfor ikke snarest muligt gøre et Arbejde for at lukke op for dem, der trænges dog haardt hertil.

Professor Strømgren fortæller i et af sine astronomiske Smaaskrifter en Historie fra Amerika, som er meget betegnende i den Henseende: Der kom en Dag for en Del Aar siden en kendt Politiker i Besøg paa et amerikansk Observatorium. Det var

lige forud for Præsidentvalg. En Valgkampagne, der havde sat hele Amerika paa den anden Ende, var lige afsluttet mellem Bryan og Taft, men Resultatet var endnu ikke faldet. Politikeren, der med stor Iver havde deltaget i Kampagnen, benyttede altsaa Pavsens til sit Besøg. Han betragtede med stor Interesse Stjernemylderet i Kikkerten og hørte med Eftertanke paa, hvad Astronomen havde at fortælle.

Da Forevisningen var færdig, begyndte han at spørge: »Er nu virkelig alle disse Millioner Stjerner Sole som vor Sol?« — »Ja« — »Og disse Stjerner har ganske som vor Sol Planeter, der gaar rundt omkring dem?« — »Højst sandsynlig.« — »Og der er Liv paa disse Planeter?« — »Vi kan ikke bevise det, men det er meget muligt, der findes Liv paa mange af dem.« Politikeren stod nu tavs et Øjeblik, derpaa sagde han: »Naar alt kommer til alt, betyder det vist alligevel ikke saa meget, hvem der bliver valgt, Bryan eller Taft.«

Tegning af Ernst Hansen.

SANGHILSEN

Melodi af Jørgen Nielsen.

En Sang op mod Himlen den blanke,
 hvor Stormen og Flyverne gaar!
 En Sang til den fjerneste Banke,
 hvor Hytter i Skumningen staar!

En Sang til de høje Kaserner,
 med Lys fra de myldrende Hjem!
 En Sang til de straalende Stjerner!
 Det myldrer vel ogsaa paa dem!

En Sang til Alverdens Nationer!
 hvomaar vil de samles i een?
 til alle de Folk og Reli'oner,
 der myldrer som Spurve paa Gren!

En Sang til de Faner, de røde,
 der vajer i Hverdagens Strid!
 Med dem vil vi vandre i Møde
 en bedre, en lysere Tid!

Harald Bergstedt.

DE DANSKE BONDEOPRØR — ET 400 AARS MINDE

AF ERNST CHRISTIANSEN

»Bønder var I, Bønder er I, og under Aaget skal I blive.«

Det gærer i Øjeblikket blandt de danske Bønder. Den store internationale Krise, der i saa høj Grad ogsaa er en Landbrugskrise, har bragt vanskelige Tider for Landmænd i alle Lande. Selv det i teknisk Henseende saa langt fremskredne danske Landbrug har maattet mærke det haarde Tryk. Som Arbejderne i Byerne mærker Bønderne paa Landet Ulæmpene ved det privatkapitalistiske System. Men medens Arbejderne er klar over, hvor Fjenden staar, lader en Del Bønder sig narre til at tro, at den arbejdende Bondes Interesser falder sammen med Herremændens og Pengefyrstens.

Det synes stundom, som om den sunde demokratiske Følelse, der var særegen for danske Landmænd saa længe, er ved at svigte. Kærlighed til Folkestyre og Frihed overdøves af Raab paa reaktionært Diktatur, saadan som Junkere og Storkapitalister udøver det i andre Lande.

Har den danske Bonde da glemt, hvordan han havde det under Enevælde og Herremændsstyre? Har han glemt, at kun Folkestyret muliggjorde Bondestandens Fremmarch til dens nuværende stolte Stilling i Samfundet? Ætlingene af de Bønder, der kæmpede ved Vognborgen paa Sct. Jørgensbjergs Høje mod den bayerske Kristoffer, og af Bønderne, som ved Aalborg stred fortvivlet mod Holsteneren Rantzaus Landsknægte, staar nu i Geled med Grever og Herremænd til Skade for den Folkefrihed, der er lige dyrebar for Bønder og Arbejdere.

I denne Situation er det da, i 400-Aaret for det sidste store danske Bondeoprør, af Interesse at dvæle ved danske Bønders fordums Kampe mod Undertrykkelse. Ogsaa fordi denne Tid — navnlig Reformationstiden — paa mange Maader ved sine Brydninger mellem gammelt og nyt har Lighed med vor Tid. Trods alle Forskelligheder kunde der dog maaske være et og andet at lære af Fortiden og dens Kampe.

Det 14. og 15. Aarhundrede viser overalt i Europa en Forværrelse af Bondestandens Kaar, kulminerende og fæstnet i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede. — Historisk er dette Tidsafsnit betegnet som Afslutningen paa Middelalderen og Begyndelsen til den saakaldte nyere Tid. Ved Periodens Begyndelse er i Norden Dronning Margrethe og Erik af Pommern Herskere over de katolske Stater Danmark, Norge og Sverige; ved dens Afslutning er Danmark-Norge et Rige for sig, hvor — under Christian III — den lutherske Protestantisme er eneherkende.

Medens Bonden i Oldtids- og Middelaldersamfundet trods alt havde haft forholdsvis en fri Mands Lød, kommer en Række Forskydninger i Samfundsstrukturen og Samfundsforhold i disse Aarhundreder til at stille ham næsten lige med tidligere Tidens Trælle.

En Række smaa og stor Opfindelser, i første Række Kompasset, Krudtet og Bogtrykkerkunsten, sammen med Standsnings af de gamle Handelsveje ved Tyrkernes Fremtrængen over Lilleasien ind i Europa, og sammen med Opdagelsen af Amerika og Søvejen til Indien, paavirker med vældig Kraft Samfundenes økonomiske Basis.

Samfundets Struktur ændrer sig, idet Samfundsklasse staar mod Samfundsklasse i kaotisk Forvirring: Kongemagten søger at udvide sin Centralmagt i Riget, Højadelen vinder frem i Styrke som Jordbesiddere og kongelige Embedsmænd, Lavadelen tilintetgøres og glider enten ned i Bondestanden eller over til at være Landsknægtførere for Fyrster og Konger, Borgerstanden søger at udvide sin Kapitalmagt og vinde Monopol paa Handel og Haandværk, Bondestanden bliver som Pyramidens jordbundne brede Basis presset til det yderste. Pengehusholdningen fortrænger den tidligere Naturalhusholdning, hvad der yderligere skærper Bondens Byrder.

I alle Europas Lande foregaar denne Udvikling. Vi ser som Svar herpaa overalt vældige Bonderejsninger.

I England myldrer de oprørske Bønder frem »som Rotter« mod London, medens en af deres aandelige Førere digter:

Da Adam pløjed' og Eva spandt,
Hvem var vel dengang Adelsmand.

I Frankrig rejser den »dumme Jaques« sig mod Adelen. I Mitteleuropa med Bøhmen som Centrum raser Aarti efter Aarti voldsomme Kampe, indtil de store Bondekrige i den første Trediedel af det 16. Aarhundrede knuser Tysklands Bønders sidste Kraft.

Fælles for alle Rejsninger er, at de gaar frem med deres økonomiske Krav jævnsides med religiøst Oprør mod Pavedømmet. Disse fattige Bønder vender Bibelens Ord om Retfærdighed og Lighed mod Fyrster og Prælater. De faar Sværdhug og Kanonskud til Svar. Derom er alle Fyrster — hvad enten de kalder sig protestantiske eller katolske — enige, at Bønderne skal slaas ned. Som den engelske Konge sagde det: »Bønder var I, Bønder er I, og under Aaget skal I blive«.

For Danmarks Vedkommende finder Bondeoprør Sted i to Omgange, nemlig første Gang 1438—41 og anden Gang fra 1523—34. Begge Gange er Oprørene knyttet til dynastiske Stridigheder i Kongehuset, hvad dog ikke ændrer deres sociale Karakter. I begge Oprørsbevægelser ser vi Bønderne vende sig baade mod Adel og Prælater. Mest kendt er de sidste Oprør og deres dramatiske Slutning med Skipper Klement i Hovedrollen, men dog er det let — trods det mellemliggende Aarhundrede — at se Forbindelseslinien. Derfor hører en Skildring af dem naturligt sammen, selv om Oplysningerne om de første Oprør er saare begrænsede.

BONDEOPRØRENE 1438—41

»Men de vilde være deres egne Herrer og ingen have over sig.«

Ved Dronning Margrethes Død i 1412 overtog Erik af Pommern et tilsyneladende stærkt Rige, bestaaende af Sverige-Norge-Danmark, med en tilsyneladende stærk Kongemagt. Baade Riget og Kongemagten syntes dog stærkere, end de var. Langvarige krigeriske Forviklinger med Rigets sydlige Naboer paalagde Riget store Byrder

uden at give tilsvarende Resultater. Træt af at lade sig udplyndre af den danske Konges Fogder rejste den svenske Almue sig og gennemførte med forholdsvis Held sit Oprør. Ogsaa i Norge gærede det blandt Almuen. Rigets Svækkelse var aabenbar.

Men dermed var ogsaa Kongemagtens Stilling svag. Og Højadelen, de store Jordrotter og de rige Prælater, greb da ind: ikke for som for Aarhundreder tilbage at styrte Kongemagten, men for at sikre sig Kongemagten som sit nyttige Redskab. Med Kongeskiftet 1439 og Kristoffer af Bayerns Tiltrædelse naaede den delvis sit Maal: Danmark blev en Slags Adels-Republik, hvor Magten var delt mellem Kongen og det af forholdsvis faa Adelsmænd og Prælater bestaaende Rigsraad, med Tyngdepunktet hos Rigsraadet.

For Bonden betød dette, at de Tommelskruer, man havde faaet listet og tvunget paa ham, nu fik en Omgang til. Tunge Byrder var i Forvejen læsset paa ham. Kongemagten havde for at kunne føre Krig og have stort Hofhold paalagt ham tunge Skatter og trættende Værnepligt. Adelen havde lidt efter lidt faaet Bonden som Fæster; i Løbet af et lille Aarhundrede var Adelen Kirke- og Fæstebønders Antal udvidet fra Halvdelen til over $\frac{4}{5}$ af samtlige Bønder, og de øvrige var nærmest en Art Statsfæstere. Skønt formelt ikke berettiget dertil, tiltog Adel og Kirke sig dog i høj Grad Doms- og Politimagt, d. v. s. de udøvede Hals- og Haandsret over Bonden. Mellem Bisperne og Bønderne stod vedvarende Strid om Erlæggelse af Bispetiende. Mere og mere tiltog Adelen sig Eneret til Skovning, Jagt og Fiskeri. By-Samfundene antog i denne Periode fastere Form og fik netop under Erik af Pommern deres Privilegier stadfæstet med Retten til at handle og udøve Haandværk, hvorved Bonden ogsaa paa dette Omraade blev ringere stillet. Paa næsten alle Omraader betød Forskydningen mellem Samfundsklasserne og Overgangen til Pengehusholdning nye Byrder for Bonden.

Under disse Omstændigheder kan det ikke undre, at Bonden, hvis Deltagelse i Landets Styre baade formelt og reelt efterhaanden var næsten tilintetgjort og væsentligt indskrænkedes til at være en Statist-Rolle ved de ret betydningsløse saakaldte Landsting i de forskellige Landsdele, rejste sig til væbnet Oprør mod Magthaverne. Berøvet næsten alle Muligheder for at faa sin Røst hørt, havde Bonden kun det desperate Oprør tilbage som sidste fortvivlede Udvej.

De overleverede Meddelelser om den umiddelbare Foranledning til Oprørene i disse Aar er lidet fyldestgørende. Af et Par Skrivelser fra Rigsraadet fremgaar det, at Oprørsbevægelserne begynder under den faktisk kongeløse Periode 1438—39, da Erik af Pommern havde gjort »Strejke« og var sejlet til Gotland, og Kristoffer af Bayern endnu ikke var proklameret som Konge.

Rigsraadet fortæller, at straks efter at Erik var sejlet bort, rejste Almuen sig først i Sjælland og siden i hele Landet mod »Klerkeriet og Ridderskabet«, der derefter var i »Livs Fare« og »ingen Rettigheder kunde fange af dem«. Siden siger Rigsraadet yderligere, at Almuen »voldeligen og uretmæssig« havde rejst sig »særlig mod deres egne Herrer og Husbønder«, hvilket efter disse høje Herrer Forklaring derefter bliver til, at Bønderne har rejst sig mod »Ære og Ret«.

Det fremgaar klart heraf, at det drejer sig om et Oprør, vendt umiddelbart mod

Højadel og Prælater. At Brodden ikke mindst har været rettet mod de rige Bisper, bekræftes tillige af en Erklæring, der paa Herredagen 1527 afgaves af Prælater og Adel, og hvori det siges, at »Opløbet mod Kong Kristoffer« først var begyndt mod »den hellige Kirke«.

Oprøret mod Kirken vil sige Oprør mod Bispetiende. Oprøret mod Herremændene vil bl. a. sige Oprør mod de nye, tunge af Kongemagten delvis uretmæssigt paalagte Skatter, der yderligere voksede ved at opkræves af de adelige Skattefogder. Sikkert har ogsaa Bevidstheden om Adels og Gejstligheds Skattefriheds-Privilegier bidraget til at vende Harmen mod disse to Stænder.

I de svenske og tyske Krøniker, der som ventelig taler mere aabent end de danske Krøniker, siges det, at Kongen havde paalagt en ny uretmæssig stor Skat, og at Bønderne ikke vilde svare Skat til Herskab, Klerke og Ridderskab, »men de vilde være deres egne Herrer og ingen have over sig«. Dette bekræftes indirekte af en Erklæring, Bønderne i Vendsherred paa Fyn maatte afgive, da deres Rejsning allerede 1440 var slaaet ned; det hedder deri, at de ikke maa bære Vaaben uden Tilladelse, skal være lydige mod Høvidsmændene, og hvis en Bonde bliver udpantet og anholdt for Skat, maa de andre ikke hjælpe ham og ikke stimle sammen.

Om de forskellige Aarsager til Oprøret giver ogsaa et Cirkulære, udsendt af Kong Kristoffer i 1442, Aaret efter Oprørets Tilintetgørelse, Oplysning. Han dadler naturligvis Bønderne for »deres store Ulydighed«, men vender sig dog ogsaa mod Adelsens Fogder for deres Uret og Vold mod Bønderne, deres ulovlige Gæsteri hos disse og ulovlige Skatteopkrævninger.

Kort og godt: Der var baade dybtliggende Aarsager og direkte Foranledninger nok til, at Bønderne først paa Sjælland og siden over det meste af Danmark gik til Oprør i 1438. Men spredte og tilfældige var Oprørsbevægelserne. Nogle Herregaarde blev brændte, bl. a. Varde Slot. Bevægelsen fik en Tid Støtte af den holstenske Hertug, men denne unaturlige Alliance resulterede naturligvis blot i, at den ædle Hertug forraadte de simple Bønder og i Juli 1439 sluttede Forlig med Højadelen, hvorved han forpligtede sig til ikke at deltage i Bondekrigen mod til Gengæld at faa overladt Haderslev og Ærø. Dermed var Oprøret for denne Sinde endt, og i Løbet af Aaret 1439 var Bønderne faldet til Ro overalt.

Men Roen var blot Dække over de gærende Kræfter. 1441 brød om Foraaret en ny voldsom Bevægelse løs i Vendsyssel. Under Ledelse af Henrik Tagesen (en Mand af Lavadel) samlede en Bondehær sig og drog syd paa. Fra Gaard til Gaard gik »Vidje og Brand«, der forpligtede Bønderne til at følge Standsfællerne. Ved Nr. Sundby forsøgte en Adelshær at standse Bønderne, men blev slaaet. Det berettes, at her blev Aalborg-Lensmanden Eske Brok (Gl. Estrup) dræbt. Saa forhadet var denne Lensmand, hvis Slægt iøvrigt er bekendt for sine talrige raa Bondeplagere, at Bønderne skar hans Lig i flere Stykker.

Videre drog Bondehæren langs med Limfjordens Nordside, adskillige Herregaarde blev afbrændt, bl. a. Herregaarden »Aggersborg«. Der kom Tilslutning af Bønder fra Thy og Mors. Herregaarden »Aagaard«, hvor en Herremand Niels Pedersen Gyldenstjerne befandt sig, blev afbrændt, og Krøniken fortæller, at Gyl-

denstjerne »kom af sin Gaard ikkun med en Stav i sin Haand«. Mod Syd over Limfjorden bredte Oprørsbevægelsen sig, helt ned til Egnen om Skjern Aa, hvor Herregaarden »Lundenæs« afbrændtes. I Aars Sogn afbrændtes »Pitselhøj«, »Stenstrup« og »Ravnslykke«. Men om Bondegrusomheder mod Mennesker fortæltes intet.

Imidlertid havde Konge, Adel og Prælater faaet samlet en Hær af krigsvante Folk. Bondehæren drog tilbage til Vendsyssel til Sct. Jørgensbjerg i Hanherred, og her kom det 8. Juni 1441 til det endelige Slag mellem Bondehær og Fyrstearmé. Stillingen var ikke saa ugunstig for Bønderne, som man paa Forhaand skulde tro. Dels var deres Antal temmelig stort. Talangivelserne er forskellige, men i hvert Fald var der flere Tusinde. Bondehæren havde indtaget en god Stilling paa dette Højdedrags øverste Punkter, yderligere havde de befæstet sig i en Vognborg.

Denne Vognborg er et af Bondekrigens meget interessante Momenter. Kyndige Historikere paastaar, at det er første Gang i Danmarks Historie, at en Vognborg er anvendt under Kampe. Hvordan fandt da de Vendsyssel-Bønder eller deres Anførere pludselig paa denne Form for Befæstning? Svaret er ligetil. I Bøhmen havde i de foregaaende Aartier raset langvarige Bondekampe, hvor Bønderne netop havde benyttet sig af Vognborge, og fra disse med stort Held slaaet Kejserens og Adelsens Hære tilbage. Disse bøhmiske Oprørere, Taboriter og Hussiter kaldtes de, havde paa Grund af deres militære Dygtighed erhvervet sig Ry for at være næsten uovervindelige. De havde indrettet sig i et Samfund, dels demokratisk, dels oldtids-kristelig-kommunistisk. Fra 1420 til 1434 beherskede de næsten hele Bøhmen, men tilintetgjordes da i et Slag ved Forræderi. Det er en historisk Kendsgerning, at deres Samfund havde samlet en Masse Udlændinge. Har der været Danskere deriblandt? Eller er Taboriternes militære Idé bragt til Danmark af Flygtninge efter Taboriternes Nederlag i de foregaaende Aar? Og har deres social-religiøse Ideer været at spore i denne Bondebevægelse højt mod Nord? Derom tier Datidens adelige og gejstlige Historieskrivere. Men Tilstedeværelsen af Vognborgen paa Vendsyssels Højdedrag viser os, at en Forbindelse har der været.

Den sydtyske Fyrste, Kristoffer, der nu som Konge af Danmark skulde nedkæmpe sine oprørske Bønder, har kendt og forstaaet Vognborgens Betydning og dens militære Værdi. Paa denne Baggrund bliver Slagets Forløb os lettere forstaaeligt. Bondehæren blev nemlig først slaaet, efter at det var lykkedes at faa Dele til at falde fra. Fra Prælaterne og Adelsmændene rettedes Opfordringer til de Bønder, hver især kendte, om at drage hjem, saa skulde de slippe for Straf. Bønderne fra Thy og Mors, der vidste, at selv om de sejrede, laa dog deres Hjemegn aaben for Adelshæren, lod sig lokke og drog afsted, medens Vendelboerne blev tilbage, thi de stred for Adgang til deres egen Grund. Og saaledes opstod den Situation, der er skildret i den kendte Folkevise:

Først da rømte de Morsinger
og saa de Forrædere af Thy;
Efter da stod de Vendelboer,
de vilde ikke fly.

Overfor den af Frafaldet svækkede Bondehær lykkedes det Adelshæren med sine Kanoner og sit svære Rytteri at sejre, men Bønderne værgede sig mandeligen; Krøniken beretter, at deres Anfører »slog mere end 15 Karle ihjel, siden han var skoth omkuld og stod paa sine Knæ«. Et frygteligt Blodbad anrettedes, i Hundredvis dræbtes Bønderne, endnu for et halvt Aarhundrede siden fandtes Bendynger i Højen. Anførerne blev transporteret til Aalborg for at blive radbrækket. Haarde Straffe ramte Deltagerne i Oprøret.

Men dermed nøjedes Adel- og Kongemagt ikke. Krøniken siger, at »siden tog Kongen, hvad han vilde«. Og Bisperne tog deres: Bønderne blev dømt til fremtidig ogsaa at svare Tiende til Bisperne, og samtidig opretholdtes de tidligere Naturalydelse til Bisperne. Af Kongen udstedtes et Forbud mod at bære Vaaben, formelt rettet mod alle, men reelt vendt mod Bønder og vel delvis Borgere. Disse sidste var imidlertid neutraliserede ved, at Kong Kristoffer netop i Tiden før og efter Slaget ved Sct. Jørgensbjerg havde bekræftet deres Handels- og Haandværksrettigheder. Højadelen, der af Erik af Pommern med Rette var beskyldt for selv at have foraarsaget Oprørene ved sin »store Overvælde og Uredelighed, Utroskab, Overdaadighed og umilde Gerrighed«, havde nu fri Bane til fortsat og forøget Undertrykkelse af Bonden.

Med god Grund kunde Rigets Ærkebiskop, der samtidig var Leder af Højadelens Rigsraad, udtale sin Glæde over, at Landet var blevet fri for »slette Menneskers Ødelæggelse«, og tilføje:

»Det er jo klart, at den himmelske Konge i en særlig Grad har staaet vor Drot bi, da han nylig i Jylland med en ringe Skare knuste en stor Hær, som efterstræbte hans og Rigernes Lykke; thi hvorledes skulde ellers een kunne forfølge 1000 og to jage 10,000 paa Flugt? Var det ikke, fordi Gud gav dem i hans Hænder?«

Og fordi Gud saadan havde været paa den rigtige Side, blev der hvert Aar foranstaltet store Takkefester i Lunds Domkirke!

AARHUNDREDET MELLEML OPØRENE

»... slig ond og ukristelig Sædvane stakkels Bønder og kristne Mennesker at sælge.«

Næsten 100 Aar skulde hengaa efter Slaget ved Sct. Jørgensbjerg, før Bonden i Danmark paany rejste sig mod sine Undertrykkere.

Rejsningen fik da et baade mere langvarigt og kraftigt Forløb end tidligere, men Nederlaget blev ogsaa større og mere skæbnesvangert. Aarene 1523—35 er næsten ustandseligt præget af Bondeuroligheder og -oprør. Først en Række større og mindre Kampe i Aarene 1523—31 og derefter det store Oprør i 1533—1535, der i hele Danmark er knyttet til den saakaldte »Grevens Fejde« og i Nørrejylland særlig til Skipper Klements Navn.

En Række betydningsfulde Begivenheder sker i disse 100 Aar, baade for Samfundet i Almindelighed saavel som for Bonden i Særdeleshed.

De nye Opfindelser og Opdagelser, der er bestemmende for denne Tidsalder som Helhed faar deres største Opsving netop i disse Aaringer. Krudtvaabnene, der i Danmark havde faaet deres første væsentlige Anvendelse 1428, udvikledes betydeligt de næste 100 Aar; Bogtrykkunsten holdt 1482 sit Indtog i Danmark. Amerika blev opdaget 1492, og Søvejen til Indien blev fundet 1498. De vældige Forskydninger og Ændringer i Samfundenes materielle Basis ledsages af dybtgribende sociale og religiøse Bevægelser. Luther og Zwingli-Kalvin giver ved deres Fremtræden i Aarene efter 1517 Udgangspunktet for det store Opgør med Pavemagten og Grundlæggelsen af de nye protestantiske Kirker. I Tyskland tager Bondeopstandene et Omfang som aldrig før og bliver til Krige, hvor det fattigere Borgerskab, Grubearbejdere og lign., slutter sig til Bønderne; Kulminationen naas 1525, men endnu 1534 foregaar store Kampe. Ogsaa i Sverige finder Almuerejsninger Sted, delvis under Ledelse af Adelen, bl. a. Gustav Vasa; men efter at han er blevet Konge, vender Bondeoprørene sig mod hans Udbygning. Det er en Tidsperiode saa bevæget som den franske Revolution 1789 og Napoleonskrigene og som Tiden, vor Slægt oplever og har oplevet.

Den danske Bondestand undergaar i disse Aar en stadig Forværring i Kaar, saa at sige fra Aarti til Aarti.

Af de skiftende Konger, Kristoffer af Bayern, Kristian I, Hans og Kristian II, føres en Række Krige, navnlig for at holde Sverige i Unionen. Men disse Krige kræver med Krudtvaabnenes Fremtrængen stadig større Omkostninger til dyre Lejetropper og til Artilleri. Et storstilet Hofhold kræver ogsaa betydelige Pengesummer.

Altsammen fører det til nye Skatter, der næsten udelukkende falder paa Bonden, idet Adel og Gejstlighed har vidstrakte Skattefrihedsprivilegier. I denne Periode foretages ogsaa fra Kronens Side en effektiv Systematisering af Skatteopkrævningen, Bønderne maa betale i Gruppevis, saa Kongen er sikker paa at faa det hele ind, selv om enkelte Bønder er ude af Stand til at betale. I nogle Tilfælde er Adelen Skatteopkræver og forhøjer uretmæssig Beløbene.

Adel og Gejstlighed samler mere Jord paa sine Hænder. Indtil 800 Gaarde har en enkelt Adelsmand ejet, og endnu større var Tallet for de rige Bisper. Ogsaa der foretages en Omlægning og »Systematisering« af Bondens Afgifter, og Bygningerne paa Bondens Jord bliver Kirkens og Adelsens Ejendom.

Bestemmelserne om Adelsens Eneret til Skovning, Jagt og Fiskeri skærpes yderligere.

Ved Udvidelser og Bekræftelser af Byernes Privilegier paa at drive Handel og Haandværk forhindres Bonden i at drive Smaahaandværk og tvinges til at sælge sine Produkter til Mellemandleren. Forøvrigt opstaar og udvikles her Modsætninger mellem Borgerskabet og Adelen, der selv vil handle med Udlandet og nyder godt af Toldbegunstigelser.

Med uundgaaelig Konsekvens fører dette økonomiske Tryk til juridiske Foranstaltninger. Adelen tiltager sig yderligere Rettigheder til at fængsle og dømme Bønderne. Formelt har Adelen egentlig kun Ret til at forhindre en Fæstebonde i at »begaa Daarskaber« ved at lægge ham i Stok og Jærn, men med Adelsens Overmagt fortolkes denne Ret i vid Maalestok.

De mere og mere uudholdelige Tilstande bærer i sig atter Konsekvensen til nye Tvangsforholdsregler. Bonden vil ikke blive ved den Jord, hvis Dyrkning gør ham til et retsløst Trældyr. Han begynder at drage til Byerne eller maaske til andre Egne, hvor der endnu er lidt friere Kaar. Gaardene ligger øde og tomme hen. Men med det voksende Antal »Ødegaarde« mister Kongen Skat og Adelen Afgifter. Derfor svarer Adelen med at indføre Vornedskabet, hvorefter det ikke længere er en Bonde tilladt at forlade sin Gaard. Navnlig paa Øerne udvikles denne Tvang. Lolland-Falster med Landets bedste Jord gaar i Spidsen. I sig selv karakteriserer dette de abnorme Forhold.

Vornedskabet fører atter et Skridt videre: Har Adelen Ret til at tvinge Bonden til at blive paa eet Sted, maa den vel ogsaa have Ret til at sende Bonden et andet Sted hen! Salget af Bønder, altsaa hvid Slavehandel, dukker op i det kristne Danmark!

Kongemagt, Adel og Gejstlighed lagde hver for sig store Byrder paa Bonden. Indbyrdes mellem disse tre Magter var imidlertid store Modsætningsforhold. Kongemagten stredes med det adelige Rigsraad om, hvem der skulde være den afgørende Magtfaktor. De to Parter var misundelige paa hinandens store Godsbesiddelser, og Kongemagten var tillige interesseret i, at Bondestanden ikke totalt ødelagdes, da Kongemagtens Stilling derved svækkedes. Mod Gejstligheden vender begge disse to Magtgrupper deres Uvilje, fordi Prælaterne efterhaanden havde tilranet sig store Godsbesiddelser og var blevet en verdslig Magt med stadig mere verdslig Optræden. Reformationen faar her sin Baggrund.

Dette fører til, at Kongemagten Tid til anden søger at skærme Bønderne mod de værste adelige Overgreb.

Da Kristian II i 1521 efter Blodbadet i Stockholm mente — ganske vist fejlagtig — at have sikret sin Magt, udstedte han en Række Forordninger med det Formaal dels at svække Adel og Gejstlighed og dels at styrke navnlig Borger- og Bondestand. At disse Forordninger var dikteret af Kongens Uvilje mod de øverste Stænder og Sympati for de underste, havde hans tidligere Kongegerning givet Bevis for, men de var tillige naturlige ud fra Kongemagtens egne Interesser. Borgerstanden blev særlig begunstiget af Kristian II, bl. a. ved Handels- og Haandværksprivilegier paa Bøndernes Bekostning. For Bønderne blev imidlertid ogsaa truffet en Række gode Bestemmelser. Særlig maa nævnes, at Kongen forbød »slig ond ukristelig Sædvane ... stakkels Bønder og kristne Mennesker at sælge eller bortgive ligesom andre uskjellige Kreaturer«. Endvidere paabødes det, at Bonden skulde have Ret til at sidde ca. 10 Aar i sit Fæste og ikke uden videre kunde jages bort. Bøndernes Sønner skulde have Ret til at drage til Byerne og blive der. Bønderne maatte ikke fortrædiges med Opfodring af Kreaturer for Adelen, med Pligtydelser i Høstens Tid osv.

Disse Forordninger og Adelen rasende Forbitrelse over dem viser tilfulde, hvor elendig Bondens Stilling var. Den Støtte, Kristian II egentlig burde have haft af Borgere og Bønder svækkedes imidlertid paa Øerne og svandt helt i Jylland, da han i de næste to Aar paalagde høje Skatter. Datidens »politiske Agitation« dreves oftest i Form af folkelige Viser. Om Arten af Agitationen mod Kristian II faar man

Besked ved følgende Vers fra en af Smædeviserne, hvor man haanende lader Kongen sige:

Jeg sparede ej Bonde i Kjortel graa,
Ej Stodder eller Kjærling, som sad i Vraa,
Jeg agted' mig saa i Danmark at vende,
At det skulde spørges til Verdens Ende.
Jeg loed og slaa en skjendelig Mynt,
Som aldrig før var i Danmark begynt,
Jeg kaldedes Kong Klipping i samme Stund,
For jeg fandt først paa den falske Pund.

Mangelen paa Oplysning hos det almindelige Folk gjorde det muligt for Adelen at faa det almene Folk med, da den benyttede Situationen under Gustav Vasas Rejsning i Sverige til at gøre Oprør i Danmark. Adelens Oprør vandt hurtig Fremgang, og 1523 var Kristian II færdig som Konge. Til hans Stedfortræder kaarede Adelen hans Onkel, den holstenske Hertug Frederik.

ADELSVÆLDE OG BONDEOPRØR 1523—31

»Hans Hus skulde de tilnagle og opbrænde med Hustru, Hjem og Børn.«

Frederik I kronedes Efteraaret 1523 i Viborg under Jubel ogsaa fra de jyske Bønder, men aldrig har vel nogen Samfundsklasse ladet sig narre i højere Grad.

Paa selve Hyldnings-Tinget blev paa højtidelig Vis Kristian II's Love opbrændt. Yderligere sikrede Adelen sig en Række Fordele i Haandfæstningen med Kongen, der — som Malmøborgerne senere sagde det i et Flyveskrift — var nødt til at være tilfreds med, hvad Adelen bestemte, da han jo var hentet ind i Landet af denne. Vigtigst var, at Adelen nu ogsaa formelt fik Hals- og Haandsret over Bønderne samt Ret til at drive Handel direkte. Da Kristian II's Bestemmelse om, at Adelen ikke maatte tvinge Bønderne til at opfodre Kvæg for sig jo nu tillige var ophævet, fik Adelen ogsaa en fortrinlig Position i Studehandelen, der var en af Datidens allervigtigste Indtægtskilder.

Den overfor Adelen venlige Historieskriver Hvidtfeldt mener da ogsaa, at Frederik I gav en »Frihed«, der burde sikre ham hellig og uglemt Ihukommelse. Vor Tid vil mene noget andet — skønt der jo ogsaa i vor Tid er Folk, der har yndet »Kræfternes frie Spil«, og mange, der gerne vil have ophævet enhver social Beskyttelseslovgivning.

Frederik I paalagde med det samme nye Skatter. Saa heller ikke her var vundet noget. Og det viser sig da ogsaa, at Bondeurolighederne tager fat næsten med det samme.

Allerede i Efteraaret 1523 konstaterer Kongen selv, at Skatteopkrævning hos Bønderne kun er mulig med væbnede Skatteopkrævere. Og Prælaten Poul Helgesen,

der havde forfattet ovennævnte Smædevers mod Kristian II, skriver allerede i September bittert, at Adelen udnytter sin Magt for groft, idet han fromt ønsker, at Adelen dog vilde tage det med Ro, til i hvert Fald »de begyndte Uroligheder« var helt dæmpede, ellers er der Fare for, at »en stor Brand vil udbrøde«.

Men Adelen vilde benytte sin Magt, og da Kongen omtrent samtidig — under Frygt for Uroen blandt Bønderne — vilde ophæve Vornedskabet og forbyde Salg af Bønderne, maatte han opgive dette af Hensyn til Adelen. Uroen vedvarede derfor.

I 1524 viser Urolighederne sig i Jylland, hvor Adelen beklager sig over, at »der er mange Skalke iblandt Almuen, som gør den uvillig« til at betale Skat.

Men det er 1525, det Aar, da de tyske Bondekrige naar deres Højdepunkt, at de første store Oprør bryder ud i Danmark, dels i Sjælland, men navnlig i Skaane, der jo dengang hørte med til Danmark. I Forbindelse med, at den kendte Tilhænger af Kristian II, Søren Nordby, gør Landgang, rejser de skaanske Bønder sig til Oprør i Marts 1525. En Bondehær paa ca. 20,000 Mand samles og bliver Herre over hele Skaane. Rejsningens social-religiøse Karakter fremgaar bl. a. deraf, at den ledes af en fhv. Munk. I Haardhændethed overgaar dette Oprør vistnok Grevens Fejde. Ikke mindre end 21 Slotte hærges og brændes. Men da holder den senere saa kendte Johan Rantzau sit Indtog. I to Slag, 28. April og 4. Maj, knuser han Bondehæren og øver barbarisk Gengæld. Selv vaabenløse Flygtninge lader han dræbe, endda nogle af dem søger Tilflugt ved Alteret i Lunds Domkirke. Efter at have sejret, lader Rantzau Bønderne sværge Troskab mod Kongen med den Tilføjelse, at hvis nogen ikke udviser samme Troskab, saa skal Bønderne straks forfølge ham, og »hans Hus skulde de tilnagle og opbrænde med Hustru, Hjem og Børn«. En virkelig kristelig Feltherre, der paabyder Mordbrand.

Den skaanske og sjællandske Adel havde ønsket Bistand fra den jydsk Adel, men fik til Svar, at denne ikke turde forlade Jylland, da det saa truende ud med Bondeoprør ogsaa dér. Og snart efter bryder det da ogsaa løs i Jylland. Men da det denne Gang bestaar i, at Bønderne nægter at betale Bispetiende, kan Kongen vise nogen Imødekommenhed. Han bestemmer, at Bønderne selv kan afgøre, om de vil betale Bispetiende eller de saakaldte Bispegaver; hidtil havde de betalt begge Dele. Ogsaa paa Fyn viser Uroen sig, idet Bønderne i Gangtofte Herred nægter at lade sig indskrive i Mandtal, da de kun vil anerkende Kristian II som deres rette Herre.

De følgende Aar lige til 1531 gentager disse Uroligheder sig atter og atter. I Breve fra Adelen beklager denne sig over, at Bønderne har deres »Kapitejner, som ophidser dem«. Det er det samme Klageraab, Nutidens Storbønder vender mod Husmands- og Landarbejderagitatorerne.

Om en enkelt af disse Smaarejsninger foreligger der en nærmere Beretning. Det er fra Viborg i 1530. Rejsningens umiddelbare Foranledning er, at der paa Tofte-markedet i Viborg i September Maaned opstaar Strid mellem Bønderne og Lensmanden Mogens Munk om nogle Afgifter. Det var den samme Mogens Munk, der faa Aar i Forvejen havde overbragt Kristian II Adelen Oprørsbudskab. Bagefter havde Mogens Munk paa Viborg Ting høstet Bifald ogsaa fra Bønderne for sine Angreb paa Tyrannen Kristian. Nu var det hans eget Tyranni, Bønderne rejste sig imod.

Paa selv Toftemarkedet opnaaede Bønderne dog ikke synderlige Resultater, men de erklærede at ville komme igen.

Da der holdtes Landsting i Begyndelsen af Oktober, mødte Bønderne da ogsaa op. De var ca. 1000 Mand, væbnede med Spyd og primitive Skydevaaben. De ordnede sig i Grupper paa 20 Mand, som hver for sig skulde undersøge, at der ingen Førrædere havde indsneget sig, i saa Fald skulde disse gennemstikkes af 20 Spyd. Der var mødt Bønder frem fra Rinds, Aars, Hellum, Middelsom, Sønderlyng, Lysgaard og Fjends Herreder. Bønderne besluttede at sende Bud om deres Rejsning til alle andre Egne i Oplandet. Mogens Munk nægtede de at have noget at gøre med. Derimod var de villige til at forhandle med en for sin Bondevenlighed kendt Landsdommer Jens Hvass fra Salling. Det lykkedes denne at berolige Bønderne ved Løfter om at ville tale deres Sag, saa Indrømmelser kunde opnaas til næste Landsting. Bønderne drog derefter hver til sit for denne Gang, men Kongen maatte ved et Brev af 21. Oktober gyde Olie paa de oprørte Vande og bl. a. for en Tid konstituere Jens Hvass i Mogens Munks Embede.

Saadan gærer det overalt i Landet i disse Aar. Den dumpe Uro faar sig et naturligt Samlingspunkt i den afsatte Konge. En vemodig Folkeviser udtrykker dette i bl. a. følgende Strofer:

Bort da fløj den gamle Ørn,
Alt med sine Unger smaa.

— — —
Nu sidder Høgen i Egetop
Og breder ud sin Vinge.

— — —
Alle smaa Fugle, i Skoven er,
De giver paa Høgen stor Klage.
Han river af dem baade Fjer og Dun,
Han vil dem af Skoven jage.

De adelige Høge havde deres gode Tid. Og de Forsøg den iøvrigt alt andet end adelsfjendtlige Frederik I gjorde paa at mindske Adelens Overgreb, navnlig med Hensyn til Retsplejen, blev kategorisk afviste. — Saa døde Frederik I i April 1533.

OPRØRENE 1534—35 OG NEDERLAGENE

For at »løse deres Hals« afstod de alt Bøndergods og Ejendom til Kongen.

Efter Frederik I's Død var det et helt aabent Spørgsmaal, hvem der skulde overtage Kongemagten i Danmark. Adelen vilde have en af Frederiks Sønner, men kunde — blandt andet af religiøse Grunde — ikke enes om, hvilken det skulde være, og den udskød derfor Sagen indtil videre. Borger og Bonde var stemt for at faa

Kristian II tilbage. Og da Grev Kristoffer af Oldenburg i Juni 1534 landede paa Sjælland med en Hær, betalt af Lybæk efter Aftale med Københavns Borgere, var det kun naturligt, at det menige Folk begejstret sluttede sig til Greven, der kom til at give Krigen Navn af »Grevens Fejde«.

Grev Kristoffer lod overalt Kristian II hylde som Konge og sluttede Aftale med Borgerne i de sjællandske Byer, at »de skulde opsøge, forfølge og nedlægge« Kongens Fjender. Givetvis var her Adelen ment. Men den adelige Greve ønskede i Virkeligheden ingen Almuesrejsning, og han indgik derfor fredelige Overenskomster med Sjællands og Skaanes Adel, hvorved denne paa Skrømt sluttede sig til ham. Tilsyneladende havde han paa kort Tid erobret disse to Landsdele.

Paa Fyn lykkedes det i Juli Maaned Borgere og Bønder at tage Magten, men her skete det kun ved Kamp med Adelen. Herregaarde og Klostre blev brændt, bl. a. Ørkel ved Svendborg, Næsbyhoved og Dalum Kloster. Men det er betegnende, at hverken paa Sjælland, Fyn eller i Skaane dræbtes i denne Periode en eneste Adelsmand.

Den jyske Adel var imidlertid opskræmt. I August samledes den og valgte trods alle religiøse Divergenser Frederiks Søn, Lutheraneren Kristian III til Konge. Fra første Færd ser vi derfor i Jylland Kampen staa direkte mellem Adel og Konge mod navnlig Bønderne. Striden mellem Katolikker og Lutheranere træder helt i Baggrunden for den sociale Strid.

Den 14. September 1534 landede Skipper Klement, selv en Nordjyde fra Kjær Herred, i Aalborg. Ofte er Klement fremstillet som en Slags Sørøver — i Virkeligheden var han en Bondesøn, der havde opnaaet store Stillinger i Flaadens Kommando. Havde Kristian II sejret, vilde Klements Sørøver-Bedrifter af Historikere være blevet berømmet som dristige Krigshandlinger.

Bønderne i Jylland var allerede i Færd med at rejse sig, og da Klement ankom til Aalborg, modtoges han af de Vendsyssel Bønder med »Lurer og Horn«. Med rivende Hast bredte Oprøret sig. En Del Heregaarde gik op i Luer, bl. a. Klarupgaard og Hjelmlev, hvis Ejer Bagge Griis bagefter af Raseri søgte at snigmyrde Klement, men havde det Uheld at hans Dolk sprang tilbage fra Klements Brynje — en Aalborg Skomager kastede en Tagsten i Hovedet paa den vrede Adelsmand, som derpaa flygtede, men fandtes død af sine Saar i Hasseriis Kjær. At Bønderne i Nordjylland var lige saa lidet blodtørstige som Befolkningen paa Øerne ses af, at dette er det eneste Drab, der meddeles om. Maaske var det ikke gaaet den forhadte Bisp Styge Krumpen alt for godt, dersom han ikke havde skjult sig i en Bagerovn; en Adelsdame af Slægten Gyldenstjerne, som forsødede Bispens Cølibat, forsvandt sporløst. Bispens Gaarde Segelstrop, Woergaard og Birkelse gik op i Luer. Andre Gaarde blev af Klement bortfæstet til Bønder og Lavadelsmænd, saaledes Hunderuplund og Aastrup samt Børglum og Vrejlev Klostre.

Den jyske Adel gjorde nu et Forsøg paa at knuse Rejsningen. En Adelshær paa 600 Mand drog mod Aalborg og slog 15. Oktober Lejr ved Svendstrup. Men om Morgen den 16. drog Skipper Klement med Bondehæren, der angives at have talt 6000 Mand, fra Aalborg over den lille By Leer imod Svendstrup og besatte

Højden foran denne By. Adelen følte sig dog uhyre overlegen og red paa sine prægtige Heste — væbnet i Jernrustninger — løs paa Bønderne, der var til Fods og kun havde Spyd og andre daarlige Vaaben. De opblødte Marker bevirkede imidlertid, at Adelen ikke rigtig kunde udnytte sin vaabenmæssige Overlegenhed. Og Bønderne blev ikke bange, men gik løs paa Adelen under Raabet »slaa Hesten, Manden faar vi nok«. Bøndernes Kækhed og rigtige — men efter Datidens Forestillinger yderste »uridderlige« — Taktik, først at faa Rytterne gjort til »Fodfolk«, førte til et for Adelen tilintetgørende Resultat: den jagedes ynkelig paa Flugt, og 14 Adelsmænd maatte lade Livet i Kampen.

Dermed laa store Dele af Jylland aabent for Bondehæren. Inden længe var hele Viborg Stift erobret. En Del Herregaarde gik op i Luer, bl. a. Spøttrup, Bustrup og Kaas; den sidstnævnte Gaards Ejermænd var den førnævnte Jens Hvass, han lod sig nu overtale til at slutte sig til Bondehæren, hvorfor han senere blev henrettet af Adelen.

I Thy var Oprøret ligeledes sejrrikt; en af dets Ledere ved Navn Duus mødte frem paa Rafs Thing og oplæste et Brev fra Klement, ifølge hvilket alle, der ikke fulgte ham, skulde hænges. Der har jo nok staaet andet i Brevet, men derom tier Datidens Meddelelser; Vestervig Kloster blev ved denne Lejlighed afbrændt. Den stedlige Prælats Liv blev dog sparet, men han fik til Gengæld efter Oprørets Nederlag Duus dømt fra Livet. — Langt ned i Ribe Stift trængte Bønderne sejrrikt frem og bemægtigede sig Kongsgaarden Lundenæs ved Skjern Aa samt Lønborggaard. — Derimod naaedes ikke ret langt ned langs Østkysten. En Masse Herregaarde blev plyndret og brændte, bl. a. Torstedlund, Nørlund, Albæk, Thiele, Klestrup, Vinge, Næs, Viborg og Dalsgaard. Men da Bondehæren var naaet til Randers og havde slaet Lejr ved Flintebjerg, viste dens manglende Disciplin sig. Bønderne »sloge sig fulde i Randers Buurøl«, som de tilegnede sig i Byens Udkant, og deres Angreb paa selve Byen, der var befæstet efter Anvisning af Jyllands Adelsfyrste Mogens Gjøre, brød derfor sammen.

Som Helhed stod de jydsk Bønder stærkt paa dette Tidspunkt. Med fornøden Støtte fra Sjælland og Fyn, d. v. s. fra Grev Kristoffers krigskyndige Hær, maatte de kunne have besejret den af Mogens Gjøre ledede Adel, inden de holstenske og tyske Landsknægte kom til Stede i tilstrækkeligt Antal. Men Grev Kristoffer sendte ingen Hjælpetropper af Betydning. Som Aarsag hertil angives Kampene mod Gustav Vasa. Sikkert bunder Aarsagen dog dybere, nemlig i det helt unaturlige i, at denne Adelsmand, der i Tyskland som Bondeplageren Landgrev Philips Ven havde deltaget i den grusomme Nedslagtning af de tyske Bønder, nu skulde være Leder af en tilsvarende Bonderejsning i Danmark. Sjælland og Skaane havde jo ogsaa vist, at Greven ønskede Forsoning med den danske Adel.

Og her staar vi tillige ved et andet interessant Spørgsmaal: Havde disse Rejsninger — navnlig den nordjydsk — udelukkende til Formaal at faa Kristian II. tilbage som Konge eller havde de særlige Krav, til hvilke blot Kongens Navn knyttedes som en Slags Fane?

Under de tyske Bondekrige, der i 1534 havde en sidste hektisk Opblussen, havde Bønderne formuleret deres Krav i de saakaldte »12 Artikler«. Det er konstateret, at disse Artikler i lidt forskellig Form er trængt ud over Tysklands Grænser mod Syd

og Vest, og det er da alt andet end usandsynligt, at de — med den stærke Forbindelse mellem Danmark og Tyskland — ogsaa er trængt mod Nord.

Endskønt Evnen til at læse var forbeholdt faa, er dog udsendt en Del agitatoriske Skrifter under Grevefejden. I et af Adelen i 1536 fra Lejren foran København udsendt Skrift tales om de Smædeskrifter og Viser, der er udsendt mod Adelen; denne beklager sig derefter i det — paa tysk affattede — Skrift over, at Almuen vilde »lade Ploven gaa over Herregaardene, saa det til evig Tid ikke skulde ses, hvor saadanne Huse havde staaet«. — Af Skrifterne mod Adelen er imidlertid kun et enkelt bevaret, nemlig et Skrift, hvori Malmø Borgere retter en Række økonomiske og politiske Anklager mod Adelen og taler Kristian II.s Sag. At der i de forsvundne Skrifter har været fremsat Tanker paa Bøndernes Vegne, fremgaar af Adelsskriftet. Mulig har ogsaa de 12 Artiklers Hovedindhold haft sat sine Spor, disse Artikler krævede bl. a.:

Den lokale Menigheds Ret til selv at vælge Præster, der prædikede den rette Lære; der skulde kun gives Tiende af Korn, og hvad der heraf ikke var strengt nødvendigt til Præstens Underhold skulde anvendes til fælles Formaal; personlig Tvang, f. Eks. Vornedskab og Salg af Bønder, skulde være forbudt; Hoveriarbejdet skulde begrænses og Arbejdsydelse derover betales rimeligt; Bøndernes gamle Ret til Skovning, Jagt og Fiskeri skulde anerkendes; Skatter og Afgifter skulde gøres rimelige; Retsplejen skulde være retfærdig.

Alle disse tyske Krav svarede saare vel til danske Forhold, men om der har været en saadan Forbindelse, at de er naaet frem fra tyske til danske oprørske Bønder, kan altsaa ikke fastslaaes.

Derimod kan Fyrsternes Forbindelser fastslaaes. Bondeundertrykkeren, Landgrev Philip, den førnævnte Ven til Grev Kristoffer, var tillige nær Ven til Kristian III. og forskaffede denne de fornødne Landsknægte, der nu var ledige efter at have knægtet de tyske Bønder. Under Johan Ranzaus Overkommando drog Landsknægtarmeen i Slutningen af November i Ilmarsch op langs Jyllands Vestkyst mod Aalborg. Kun et enkelt Sted forsøgte nogle Bønder at gøre Modstand, ellers flygtede Befolkningen overalt, saaledes forefandt Ranzau Ringkøbing By fuldkommen mennesketom. Den 17. December om Aftenen stod Ranzau foran Aalborgs Mure, som Bønderne var travlt beskæftiget med at udbedre. Han bestemte sig til »at spise Morgensuppe« med Bønderne, d. v. s. storme Byen næste Morgen.

Overfor denne krigsvante Landsknægtarmé, forsynet med Datidens bedste Vaaben, ledet af en overlegen dygtig Feltherre, kunde Bønderne ikke sejre. Og dog maatte selv Ranzau give Bønderne den Ros, at de kæmpede tappert, Fortvivlelsens Tapperhed, saa tappert, at Ranzau nær havde sat Livet til. Men efter et Par Timers Kamp var Bondehæren slaaet og Aalborg erobret.

Og derefter kom Hævnen.

Først lod Ranzau Byen plyndre og ødelægge. I Tusindvis dræbtes Bønderne. Salmedigteren Hans Thomesen sagde senere i en Ligtale over Kristian III., at »alle Byens Borgere blev dræbt for deres Oprørs og Opsætsigheds Skyld«. Er dette ikke helt rigtigt, saa er det dog heller ikke helt galt. Den rette Baggrund for Sejrherrens Grusomhed faar man ved at erindre, at der om Oprørernes 3 Maaneders Herredømme i Aalborg ikke meddeles om Grusomheder og Ødelæggelser.

Ikke nok med Hævnen i Aalborg. Naar Herskersklassen har sejret, udnytter den altid Sejren helt. Saadan her. Ranzau delte sin Hær i 3 Dele og drog igennem Nordjylland for at tage Hævn. Snildelig formede Kristian III. Hævnen som en økonomisk Udplyndring. I 49 Herreder maatte Bønderne for hvert Herred afgive en Erklæring, at de havde handlet imod »Ed og Huldskab« og »Liv og Gods forbrudt mod den stormægtige Herre Kristian«, hvorfor de for at »løse deres Hals« afstod alt Bøndergods og Ejendom til Kongen. Hvis nogen Bonde i disse Herreder ikke havde deltaget i Oprøret, skulde han selv bevise sin Uskyldighed, hvilket var saare vanskeligt, da hans eget Herreds Bønder ikke blev anerkendt som Vidner. Bønderne maatte derefter betale Bøder i Kreaturer og Penge til »en usigelig Summa«, skriver en Historiker, blot for eventuelt at blive som Kongens Fæstere. — Det brutale i denne Fremgangsmaade fremtræder særlig stærkt derved, at der formelt slet ikke var Tale om »Oprør«, da Kristian III. faktisk slet ikke var Konge endnu paa dette Tidspunkt.

Kun een Bonde høstede Fordel. Det var Esbern Nielsen, der fik en Gaard kvit og frit i Storvorde, fordi han forraadte den flygtende Klement, saa Ranzaus Landsknægte kunde fange ham. Ogsaa her forelaa et groft Overgreb, thi Klement var efter al Krigsskik ikke Oprører, men Befalingsmand hos den afsatte Kristian II.

Saa haard var Undertrykkelsen, at det trods Nederlaget endnu gærede blandt Bønderne i 1535. Om Foraaret i dette Aar maatte Kongen true Bønderne bl. a. i Gørding og Skads Herreder samt Lønborg Birk til at falde til Føje. Overfor visse af Vendsyssels Egne følte Kristian III. sig endda saa usikker, at han maatte fire en Smule. Men da han snart efter havde sejret i hele Danmark, blev Udplyndringerne fortsat i de nærmeste Par Aar.

I det øvrige Danmark fortsattes Kampene, som det vil være kendt, endnu et Stykke Tid. Af særlig Interesse i Forbindelse med de nordjydske Bønders Kamp er dog kun den saakaldte »Adelsjagt« paa Sjælland omkring Nytaar 1535. Da man paa Sjælland fik Underretning om Begivenhederne i Jylland, og da samtidig den skaanske Adel faldt fra Grev Kristoffer og sluttede sig til Kristian III., opstod der blandt Sjællands Borgere og Bønder et voldsomt Raseri mod Adelen.

En Masse Herregaarde blev angrebne og plyndret, bl. a. Søborg i Nordsjælland, Hørstrup, Valsø og Gisselfeldt i det østlige Sjælland, Knudstrup og Vedby i Vestsjælland, Aarsmark og Taastrup paa Lolland og mange flere. Endskønt det fortælles, at Almuens almindelige Raab var »slaa Ulvene ihjel, saa faar de ingen Unger«, blev Adelsmændene dog ikke dræbt, men derimod taget tilfange som Gidsler, hvad der senere kom navnlig København noget til gode. Kun et enkelt Drab forefaldt, nemlig i Ringsted, hvor en gammel Adelsdame Anne Holgersen haanede Almuen og derfor dræbtes. Selv det førnævnte Adelskrift véd kun at fortælle om dette ene Drab. Derimod bør det noteres, at sidenhen maatte de sjællandske Købstæder erstatte Adelen dens Tab.

I Løbet af de kommende Maaneder erobrede Ranzaus Hær først Fyn, hvor Land og By skaanselsløst plyndredes, derefter Sjælland og siden København, hvilken sidste By dog efter Overgivelsen behandledes forholdsvis mildt. Mildt blev ogsaa Grev Kristoffer behandlet af Kristian III. De var dog tyske Fyrster begge to. Overfor Bondeføreren Klement vist derimod ingen Mildhed. Overleveringerne beretter,

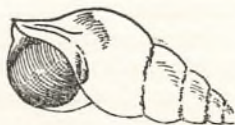
at i et Par Aar slæbtes Klement fra Fængsel til Fængsel, indtil han tilsidst henrettedes med en Blykrone paa Hovedet, og hans Lig lagdes paa Stejle.

For Bønderne i hele Danmark begyndte en aarhundredlang Trældomsperiode. Ganske vist var Kristian III. Lutheraner og gennemførte Reformationen. Men denne, som for Kongemagten betød, at over Halvdelen af Landets Jord kom i Kronens Besiddelse mod tidligere kun en Sjettedel, symboliseredes for Bønderne ganske godt derved, at den tidligere Bispetiende fremtidig skulde betales til Kongen, medens Adelen blev tiendefri.

Hidtil havde Bønderne været undertrykt af Konge, Prælater og Adel. For Eftertiden var der kun to Undertrykkere: Konge og Adel. Historiens Vidnesbyrd er det uomstødelige, at de gjorde Bondens Trældom endnu haardere og umenneskeligere, end den hidtil havde været. Træhesten blev Symbolet og Vartegnet over Bøndernes Liv i de kommende Adelstyrets og Enevældens Aarhundreder.

Først da nye Fremskridts- og Friheds-Ideer trængte frem i den saakaldte Oplysnings Periode i det 18. Aarhundrede, indtraadte den første Bedring i Bøndernes Kaar. Men den danske Bondestands egentlige Fremmarch til at være en virkelig fri Samfundsklasse med Indflydelse paa egne Kaar og paa det fælles Samfund kunde først ske, da Folkestyrets Principper havde sejret — og sejret i haard Kamp med Godsejrvælde og anden Reaktion.

Som en rød Traad gaar det gennem Bondelandet Danmarks Historie, at jo større Folkets Frihed var, jo bedre var Bondens Kaar, og jo mere enevældig — diktatorisk med et moderne Ord — Styret var, jo ringere var Bondens Vilkaar. Naar danske Bønder ikke forstod dette, blev de hurtigt af den brutale Virkelighed belært derom. Danske Bønder, der nu har Generationers Kamp for Folkefrihed bag sig, burde ikke behøve en Gentagelse af tidligere Tidens Lærdom, men staa fast om det Folkestyre, der er det sikreste Værn ogsaa for Bondestandens Kaar.

ET ARBEJDERFAKULTET AF HARTVIG FRISCH

Præsten, Lægen, Juristen og Magisteren, det var de fire Professioner, som det gamle skolastiske Universitet tog Sigte paa, og det har kostet aarhundredlange Kampe at bryde en Breche i den Mur af Privilegier og Traditioner, som omgærder disse gamle Fakulteter.

Selv om Teknikken ændredes, og Samfundsbygningen helt forvandlede, saa søgte de fire gamle Fakulteter det længst mulige at holde Stillingen uforandret. Tænk paa, hvor længe Medicinerne med Foragt holdt Kirurgerne nede som en Lavkaste, der intet havde med Universitetet at gøre, eller paa Tandlægeuddannelsens Stilling overfor den »rigtige Lægeuddannelse«. Eller hvad mener man om Kløften i Læreruddannelsen mellem de universitetsuddannede og de seminarieuddannede? Hvor mange Aarhundreder tog det ikke at faa Ingeniøruddannelsen gjort videnskabelig? Her maatte man faktisk gaa Vejen over Militærakademierne, før man naaede til en polyteknisk Læreanstalt.

Naar man kender dette Sammensurium af Tradition og Vigtighed, som spiller en saa fremtrædende Rolle i Videnskabernes Historie, undrer man sig ikke over, at talrige af det moderne Samfunds allervigtigste Funktioner endnu mangler den fornødne Uddannelse og Pleje. Det maa navnlig Arbejderne sande. Arbejderspørgsmaalet i Europa har jo knapt hundrede Aar bag sig, og hvad er det at regne overfor en tusindaarig skolastisk Tradition?

Da i sin Tid Tanken om Aarhusuniversitetet blev aktuel, skrev den daværende Sekretær i Oplysningsforbundet, *Harald Jensen*, en Kronik i »Social-Demokraten«, hvori han slog til Lyd for den Tanke, at man i Aarhus skulde rejse et *Arbejderuniversitet*. Hvor forfriskende vilde det ikke være, om man paa dette nye Sted havde skabt en Uddannelsesanstalt, der helt tog Sigte paa det moderne industrielle Samfunds komplicerede Krav, som man under Middelalderens Skolastik ikke havde kunnet drømme om! Man kunde have delt et saadant Universitet i to Fakulteter — et Erhvervsfakultet og et socialt Fakultet og derved have bragt den Ungdom under samme Tag, der senere skulde gaa ud i Livet henholdsvis som tekniske og som faglige Ledere indenfor Erhvervs- og Forretningslivet.

Men Tanken om en saadan Nydannelse faldt til Jorden. Den tiltalte ikke det unge opadstræbende Aarhus, hvis Ærgærrighed det netop var at faa et »rigtigt« Universitet ligesom Alma Mater i København. Man vilde skue mod det himmelske Lys ligesom ovre paa Frue Plads, og det var ikke blot Margarinefabrikanten Mønsted,

men ogsaa Arbejderrepræsentanterne i Bystyret, der vilde have de gamle skolastiske Fakulteter, som kunde uddanne kongelige Embedsmænd.

Men i Mellemtiden er der rigtignok sket noget i Danmark, som paa en ganske ny Maade rejser Kravet om et Arbejderfakultet. Jeg tænker hermed paa Socialreformens Gennemførelse. Dette gigantiske Lovværk er i sin Helhed et System, der er lige saa omfattende som hint berømte Corpus Juris, der Middelalderen igennem var Grundlaget for al Jurisprudens.

Men medens Kejser Justinian forstod, at Administrationen af hans Lovværk krævede Specialuddannelse af Fagmænd ved særlige Juristkoler, saa synes man i Danmark, at det er den naturligste Sag, at Arbejderklassen selv maa paatage sig hele Uddannelsen af de Kommunalnævnder og Fagforeningsmænd, der ude i det virkelige Liv skal administrere Loven.

Her vil jeg, der selv har modtaget en videnskabelig Uddannelse ved Københavns Universitet, aflægge en Bekendelse; det er jo blevet saa moderne i disse Oxford-Dage. Skønt jeg har studeret i syv Aar og senere i snart 10 Aar har taget aktiv Del i Politik, saa føler jeg mig som et rent Barn i Kundskaber, naar jeg staar overfor et Sogneraadsmlem, en folkevalgt Borgmester eller en Fagforeningsmand, der diskuterer Enkeltheder i Socialreformen. Overfor en Læge eller en Polytekniker — for slet ikke at tale om en Præst — føler jeg mig langt sikrere end overfor en af vore skolede og prøvede Tillidsmænd, der kan deres Paragrafer og Cirkulærer paa Fingrene.

Tag nu for Eksempel Præsterne i vore ca. 1800 Sogne og se paa, hvad Staten ofrer paa deres Uddannelse. Vi lærer dem Latin, Græsk og Hebræisk og lader dem studere Bibelkritik, Eksegese og Kirkehistorie, hvad jeg altsammen ikke skal indvende eet Ord imod. Men naar man ser paa Resultatet, eller rettere sagt hører det gennem Radioen, kan man saa undlade at tænke den Tanke: Er det virkelig det hele, der kommer ud af det! De siger jo det samme allesammen Dag ud og Dag ind.

Naar vi nu altsaa kan have et helt Fakultet til Uddannelse i en Forkyndelse, som i Virkeligheden allerede er moden til Overtagelse gennem Radioen, endda ved Hjælp af Grammofonplader, saa er det, jeg spørger, om det ikke snart var paa Tide, at vi fik et Fakultet til den saa langt vanskeligere Opgave, som Administrationen af Socialreformen er.

Nu er jeg klar over, at Præsternes saakaldte »Sjælesorg« ikke kan udsendes pr. Grammofonplade. Hvor stor Rolle den spiller, skal jeg ikke udtale mig om udover det ene, at den slet ikke kan sammenlignes med de Tusinder af Problemer, som det økonomiske Liv rejser for de ubemidlede under Verdens Omskiftelser. Naar Staten da ofrer Penge paa Uddannelsen af Sjælesørgere, hvor meget mere bør der saa

ikke ofres paa dem, der hjælper Menneskene paa Fode, inden de er blevet Vrag, og i det hele hjælper dem til rette i Døgnets prosaiske, men haarde Kamp?

Det Demokrati, der bygger paa den nemme og billige Administration af Sociallovene, der sker gennem valgte Tillidsmænd i Arbejder- og Bondebefolkningen, bør samtidig erkende Nødvendigheden af at støtte Uddannelsen af disse Tillidsmænd.

Dette bør ske gennem Oprettelsen af et ARBEJDERFAKULTET, som bør omfatte to vigtige Fag: *Den sociale Lovgivning* og *Fagforeningskundskaab*. Vi maa nemlig ikke glemme, at mens en faglig Tillidsmand i ældre Tid kunde klare sig stolt, naar han kunde sine Tariffer og Septemberforliget, saa er Stillingen nu den, at han i lige saa høj Grad maa kende Socialloven som en Jurist.

Her skulde nu Københavns Universitet gribe Chancen for at træde frem for Befolkningen som en Fremskridtets Højborg, der kender Tidens Krav. Hvor vilde det friske op paa Frue Plads, hvis man ved Siden af Teolog- og Magisteraspiranterne fik unge Arbejdere og Landboere ind paa Høresalenes Bænke.

Naturligvis vilde Uddannelsen ved et Arbejderfakultet langt mere faa Karakter af Kursus end af aarelangt Studium, men det forhindrer ikke dets videnskabelige Tilknytning til vort Lands ældste Højskole. Lærerne i Fagene maatte nemlig dels være Jurister og Handelsøkonomer, dels skolede Kommunalnænder og faglige Ledere.

Adgangen til Studiet ved Fakultetet kunde naturligvis ikke gøres afhængig af nogen Eksamen, men derimod nok af en vis »Dimission«, nemlig gennem Kommunalraadene og Fagforeningeme, som skulde indstille de paagældende til den videre Uddannelse. Alene Indstillingen til den Statsstøtte, som maatte være en Forudsætning for Studiet, vilde være en Dimission, der kunde give Garanti for, at det var egnede Folk.

Man maa ikke herimod indvende, at Opgaven kan tages op af vore Folkehøjskoler og Arbejderhøjskoler. Opgaven paa disse Skoler er nemlig den almene Belæring, mens ARBEJDERFAKULTETET netop skal tage Sigte paa en Specialisering, som Højskolerne ikke kan magte, naar de skal røgte den anden ikke mindre vigtige Opgave.

Der vil naturligvis blive fremhævet mange Vanskeligheder overfor Gennemførelsen af en saadan Sag, og mange vil maaske mene, at saadan noget kun kan gennemføres i en revolutionær Tid. Men var det ikke godt, om vi her i Danmark kunde vise, at vi forstaar Tidens Krav, og at den Undervisning, Staten giver paa sin højeste Læreanstalt, tager Sigte paa hele Samfundets Tarv og derfor staar aaben for alle Befolkningsklasser.

Ernst Hansen

Tulipan Pigen

BRUNNSVIK FOLKEHØJSKOLE, DENS OPGAVER OG ARBEJDSMETODER

SET MED EN KURSUSDELTAGERS ØJNE

AF SOPHUS RASMUSSEN

○pgaven, der er givet mig, er at skrive en instruktiv Artikel (endda en virkelig instruktiv) om Brunnsvik Folkehøjskole, dens Opgaver og Arbejdsmetoder, men da det staar mig klart, at mit Ophold paa Skolen maatte have været af meget længere Varighed end et fjorten Dages Kursusophold for at løse Opgaven til Bunds, maa jeg tage det Forbehold, der indeholdes i Artiklens Undertitel: Set med en Kursusdeltagers Øjne, med dette Forbehold skriver jeg da.

Brunnsvik Folkehøjskole er beliggende i det sydlige Dalarna, 20 Minutters Gang fra den lille Landstation Sörvik og 20 Minutters Rutebilkørsel fra Industribyen Ludvika, paa hvis smukke Kirkegaard den unge svenske Arbejderdigter, Dan Andersson, ligger begravet. Til hans Grav valfarter Brunnsviks Elever — dermed være Skolens Karakter angivet.

Skolens lokale Beliggenhed er iøvrigt noget af en Fanfare. Dens ca. 12 Træbygninger ligger paa en Højderyg ved den store Sø Väsman, ved hvis Bred, og paa Skolens Grund, Digteren og Forfatteren Karl Erik Forsslund har sin Gaard, Storgaarden, liggende som et gæstfrit Hvilested for Jordens og Kulturens mødige Vandrere. Staar man paa Storgaardens Tomt og lader Øjet følge den lige Linje mellem Storgaarden og Brunnsvik videre opad, maa det standse ved Malmgruben der højt oppe. Her mellem en af Aandslivets anerkendte, gode, skabende og friske Repræsentanter og slidende Grubearbejders daglige Arbejdsfelt er Brunnsvik Folkehøjskole placeret, til disses Gavn skal hines bedste Arbejder forædles ved Skolens Formidling, det er dens Opgave.

Om det er lignende Tanker, der i 1906 besjælede Karl Erik Forsslund, da han købte Sörviks »Folkets Hus«, ved jeg ikke, men Muligheden herfor er til Stede. I alt Fald lagde han dermed Grunden til den Folkehøjskole, der siden har spillet en betydelig Rolle for Arbejderoplysningen i Sverige, uden at Arbejderoplysningens Organisationer eller Deltagere staar i noget andet Ejendomsforhold til Skolen end det, der opstaar ved, at det nu engang er blevet den Folkehøjskole, som de svenske Arbejders Kvinder og Mænd søger for at komme paa Højde med de Krav, Udviklingen og Kampen stiller til de, der mener noget med deres Tilværelse som Arbejdere. Og det er ganske naturligt da ogsaa blevet denne Skole, der er blevet Mødestedet for de svenske Arbejdere og de Repræsentanter, Arbejdernes Oplysnings Forbund i Danmark

sender til Sverige som Udveksling med svenske Kursusdeltagere paa Arbejderhøjskolerne i Esbjerg og Roskilde.

Brunnsvik Folkehøjskole er et stort Komplex, bestaaende af mange Bygninger, hvoraf den Bygning, som Forslund købte i 1906, er den ældste. Her er der indrettet tre Klasseværelser, et Samtaleværelse for Lærerne og et Værelse for Salg af Literatur. Alt dette befinder sig i Stueetagen. Paa første Sal er der et udmærket Læseværelse og et Haandbibliotek med rummelig Plads for de mange, der sidder og arbejder her. Der findes andre Bygninger med Klasseværelser, Kontorlokaler, Elevværelser, Boliger for Forstanderen, Dr. Alf Ahlberg, Lærerne, Administrationen og Husholdningsforvaltningen. Og der findes ogsaa den store Spisesal, hvor det materielle Behov tilfredsstilles. Spisesalen er Komplexets Midtpunkt, Grænsen mellem den egentlige Folkehøjskole og den svenske faglige Landsorganisations store Højskole, der med sine to store Skolebygninger, Biblioteket og Gymnastiksalen er en værdig Nabo til Folkehøjskolen, i hvis Foredragssal begge Skolers Elever samles til Foredrag, Diskussioner og munter Tidkort, naar Tiden er til det. Skolerne har fælles Husholdning og nyder ogsaa paa mange andre Maader godt af Naboskabet.

De mange Bygninger er alle af Træ. De er røde og har hvide Vinduer og danner et festligt Farvebillede med store, græsklædte Skrænter og Grupper af lyse Birke med det lette, legende Løv og alvorsmørke Graner i Baggrunden.

En saadan Ramme maa skabe et livfyldt Billede af glædefyldt Arbejde — ja, egentlig er Arbejdet begyndt, længe før man kommer til Skolen, ellers vilde de to Uger, Skolens Kursus varer, ikke strække til. Hele Sommeren er Skolen optaget af slige to-Ugers Kursus, hvortil Arbejdernes Bildnings Förbund sender sine Studiekredsledere og sine Distriktsledere, og hvortil iøvrigt enhver kan søge Amts- og Statstilskud, ligesom man ogsaa privat kan anmelde Deltagelse og betale for Opholdet, 3 Kr. pr. Dag, alt iberegnet.

Naar Anmeldelse er foretaget, og man er tildelt Plads paa det ønskede Kursus — og det sker meget tidlig paa Aaret — faar hver Deltager tilsendt Meddelelse om, til hvilket Kursus vedkommende har faaet Plads, hvornaar dette Kursus afholdes, og hvilket Bogmateriale Kursusdeltagerne bør sætte sig ind i, før Kursus'et begynder. Det Kursus, jeg havde den Glæde at deltage i, var et Kursus i social Psykologi med Skolens Forstander som Leder, strækkende sig over Tiden fra 16. til 27. Juli. I Tiden mellem Anmeldelsen og Kursus fik vi tre Studiebrev til Forstudium. Det første indeholdt en Literaturfortegnelse, Angivelse af, hvilke Kapitler der skulde læses, for at man kunde udarbejde sine Svar til de fem i Brevet opgivne Spørgsmaal — og endelig en Meddelelse om, at Spørgsmaalene skulde være besvarede inden den 15. Marts. Studiebrev Nr. 2 indeholdt fem videregaaende Spørgsmaal, der skulde besvares inden den

10. Maj, og dette Studiebrev afløstes af Brev Nr. 3 med fem nye Spørgsmaal i stigende Rytme — at besvare inden den 1. Juli. Endelig udsendtes i Midten af Juni fra A. B. F., der havde sendt samtlige Studiebrev, en Fortegnelse over fem Emner til Indledninger, der hver var beregnet paa et 15—20 Minutters indledende Foredrag. Fortegnelsen var vedføjjet Navne paa fire Indledere til hvert Spørgsmaal, altsaa maatte der regnes med 20 Indledere blandt Deltagerne til dette Kursus. Dernæst tilsendtes hver Deltager i god Tid praktiske Oplysninger om Rejsen og Ordensregler for Opholdet paa Skolen.

Saaledes rustede til, hvad der maatte komme, mødtes Kursusdeltagerne paa Brunns-
vik den 16. Juli ved Middagstid, fik anvist deres Værelser, gjorde Bekendtskaber med Forhold og Kammerater og fik Sulten stillet — og næste Morgen toges der fat paa Arbejdet.

Arbejdet var fordelt i to Gange to Timers daglige Lektioner foruden fælles Foredrag og Diskussioner, planlagte eller opstaaede som et Behov under Arbejdet. Lektionerne var det bærende. I den psykologiske Gruppe havde vi, som nævnt, Skolens Forstander som Leder. Paa en rolig, tilsyneladende lidenskabsløs Maade, men med stærk forplantende Virkning indledede han Lektionerne med grundlæggende Foredrag, hvorefter de forud udpegede Indledere efter Tur fik Ordet for deres Indlæg, der altsaa var kendt af Lederen, som derfor i koncentreret Form efter Indledningerne gav disses Indhold, som derefter blev Genstand for fri Diskussion mellem Deltagerne, men dog paa en saadan Maade, at ingen gik Ram forbi, enhver blev draget med ind i Arbejdet og fastholdt deraf, til Emnet var gennemdrøftet til Bunds.

Hvornaar dette er sket, er maaske nok ret problematisk, men her fulgtes en Linje, der fandtes værende god og opfyldende sin Hensigt. Naar Lederen havde endt sin Forelæsning, og Indlederne havde afleveret deres Indlæg, formede Lederen paa Grundlag heraf et Hovedspørgsmaal, der blev skrevet paa Tavlen, som saa inddeltes i to Felter, der foroven bar Ordene: For—Mod. Efterhaanden som Diskussionen skred frem, noteredes de herved givne Besvarelser, Paastande, Uddybninger eller Tvivl paa de Sider, hvor de efter deres Natur maatte høre hjemme, og naar Diskussionen ebbede ud, gjordes Facit op — bisat af Lederens Bemærkninger af retledende eller samlende Art. Herved og saaledes fik ethvert under Lektionerne berørt Spørgsmaal sin Besvarelse, der saa atter kunde efterprøves af enhver efter Anlæg og Indstilling.

Sideløbende med vort Kursus var der to andre Kursus paa Skolen, et om internationale Problemer og et om Literatur. Arbejdsmetoden var ens i alle Grupper med de Afvigelser, der er en Følge af Ledernes forskellige Naturel og Indstilling. Fælles for dem alle var, at man i saa stor Udstrækning, som Forholdene tillod det, søgte at drage Nytte af Kursusdeltagernes Viden paa specielle Felter ved ekstra Lektioner i

Grupperne. Og da der i Grupperne var svenske, norske og danske Deltagere, lykkedes det at faa udmærket Besked om en Række for de forskellige Lande specielle faglige, politiske, kulturelle og nationale Problemer, ligesom Kursusdeltagerne havde udbytterige Drøftelser med Lærere og Elever paa Landsorganisationens Skole, der var midt inde i et tre-Maaneders Kursus for faglige Tillidsmænd.

Endnu et Par spredte Bemærkninger. Paa Brunnsvik betragtes det som hørende til god Tone at lade Lærerne i Fred i Pauserne, hvad alle Spørgsmaal vedrørende Lektionernes Emner angaar, man gik ud fra, at Lærerne ogsaa er en Slags Mennesker, der trænger til den Afslappelse, en Pause og en Sludder om andre Emner bør være. Man kender kun Kursusdeltagerens Navne, ikke deres Stillinger. Tiltaleformen mellem alle, Lærere, Elever, Kvinder og Mænd, er Du, Omtaleformen og Omgangsformen er høflig, hensynsfuld og kammeratlig i allerbedste Forstand. Begrebet berusede Kursister kendes selvfølgelig ikke, de af Døgnet's Timer, der ikke naturnødvendigt maa vies til Søvn, er der haardt Brug for til Arbejdet — om Opholdet da skal bære de ønskede Frugter.

Mit Hovedindtryk af Brunnsvik Folkehøjskole er herefter dette, at den paa en god, solid og grundig Maade opfylder sin Opgave, at dygtiggøre Arbejderne til deres Virksomhed i Kulturkampen. Den gør det ved udmærkede og efterfølgelsesværdige Arbejdsmetoder, baseret paa et vidtgaende, forberedende Selvstudium og et objektivt, effektivt, maalbevidst Arbejde under selve Kursus'et. Det er endvidere mit Indtryk, at Arbejdernes Oplysningsarbejde i Danmark og Sverige vil blive gavnlig befrugtet af det intimeste Samarbejde mellem Oplysningsforbundene og de til deres Raadighed staaende Skoler i begge Lande. Paa et saadant Samarbejde er det min Tro, at en sund, paa Arbejdernes Kulturfællesskab byggende Skandinavisme kan faa fornøden Styrke til at bære den Fremtid, der skal blive Arbejderklassens.

HANS VELBAARENHED BORGMESTEREN

AF WALTHER GREENWOOD

Den unge Englænder, der i Fjor vakte saa stor Opmærksomhed med sin Debutbog: »Kærlighed og 15 Kr. om Ugen«, udkommen fornylig i A. O. F.s Bogkreds, har i Aar udsendt en ny Roman, der ogsaa foregaar i Industrisamfundet Manchester-Salford, og hvori en Del af Personerne gaar igen. Den hedder »Hans Velbaarenhed Borgmesteren« og har til Hovedperson en lille Forretningsmand — Manufakturhandler Edgar Hargraves —, der ved Skæbnens Gunst bliver velhavende, hæves op i Overklassen og via Raadmand ender som Lord Mayor, Borgmester i Staden. Som en Prøve paa Forfatterens ubarmhjertige Satire gengives her i Oversættelse Skildringen af et engelsk Raadmandsvalg, et Kapitel af Bogen, der har til Overskrift »Af, for og ved Folket«. Dickens selv kunde ikke have udfoldet et mere bidsk Humør. Moralen kan passende være den, at Demokrati og Demokrati er to Ting.

Tobaksrøgen tilslørede den straalende elektriske Belysning i Raadhusets tætpakkede Hovedhal. Hver eneste af de mange, som ventede her, tilhørte de privilegerede, der var i Besiddelse af Adgangskort. Alle var de i løftet Stemning. Munden stod ikke paa dem. De fleste bar Partirosetter; hyppigt udveksledes talende Øjekast mellem Folk, der demonstrerede deres politiske Overbevisning ved at bære forskelligt farvede Symboler paa Frakkeopslaget.

Udenfor, paa det store Raadhustorv, trykket op ad Statuerne af henfarne kongelige Højheder og andre, der havde hævet sig op af Ubemærketheden til Berømmelse og Rigdom, stod de upriviligeredes Tusinder: En Mangfoldighed, et uhyre Hav af Mennesker, der strakte sig lige ud til Muren af de omkringliggende verdensberømte Handelshuse. Her og der stod der som et Styrtebad af Lys ned fra de store Buelamper og afdækkede indenfor deres Straalers Radius de opadvendte Ansigers Ovaler, der var rettet mod visse af Raadhusets Vinduer, hvorfra Resultaterne af det kommunale Valg om et Øjeblik vilde blive bekendtgjort.

I det mellemliggende dybe Mørke var der kun svage Antydninger af Menneskers Tilstedeværelse.

De politiske Modsætningsforhold sørgede for Underholdning til Adspredelse under Ventetiden ude paa Torvet. Politiske Menigheder stod samlet rundt om et rødt Flag og om en Union Jack, Nationalflaget, det første holdt i Vejret af en arbejdsløs Mand, det andet af en Dame, der i sin Paaklædning skulde forestille Britannia. De, der stod rundt om den arbejdsløse, brægede »Det røde Flag«, mens Britannia, i Falset, anførte sine Tilhængere — der lagde an paa en oprejst, militær Holdning — som Forsanger i Nationalsangen.

Saa begyndte begge Parter en Bøø'en og Tuden, indtil alle var røde i Ansigerne,

eller indtil en eller anden, der saa sin Chance, paany satte i med en Sang, hvori de fik Luft for deres Følelser og Stemninger.

I de fleste af Kongerigets Byer og Stæder opførtes en tilsvarende Scene, for Dagen var den første November.

I Trængslen i det Optællingslokale, der var forbeholdt St. Margarets Valgkreds, stod Edgar Hargraves, Fremskridtspartiets Kandidat, med et Udtryk af aandelig Lammelse i Øjnene. En enorm blaa Roset, syet af Silke, dækkede hans Jakkeopslag; hans Holdning røbede den mest krysteragtige Skræk. Ikke sjældent bed han sine Negle. Ved hans Side stod hans Søn, Edgar, hvis Interesse for Valgforeteelserne ikke var nær saa levende som hans Iver for at faa tømt en stor Pose Godter, som bragte hans Lomme til at buldne. Ved den anden Side af Kandidaten stod hans Kone.

Fru Hargraves var ikke nervøs; hun var mistænksom. Hendes Valgroset var pragtfuld; hun havde selv lavet den af flere Alen Baand, og den var udført i en Maalestok, saa der ikke blev levnet Tvivl om, at dens Bærer enten var Kandidat eller en Kandidats Kone. Hun stod som stivnet, med Hænderne sammenflettede en Smule under Brystet, med Blikket skarpt overvaagende Tællebordene. Hvergang et Bundt med halvtreds Stemmesedler blev klemt fast under en hvid Træknag, den Farve, som betød Stemmer, afgivet for hendes Mand, nikkede hun bifaldende; hvergang et tilsvarende Bundt blev anbragt under en rød Holder, hvad der betød Stemmer, afgivet paa Hardman, Arbejderpartiets Kandidat, sendte hun Optællerne et strengt Blik, som vilde hun sige: »Pas paa, unge Mand, pas paa! Jeg skal nok holde Øje med Dem!«

Mændene passede uforstyrret deres Pligter. For uforstyrret, tænkte Hargraves, naar han for et kort Moment vaagnede op af sin Døs.

Hans nervøse Udmattelse havde naaet det Punkt, hvor han faktisk tvivlede om, hvorvidt han var sig selv. At forestille sig. *Han* var Kandidaten! Og den Fyr, som stod dér, nogle Skridt borte, var Hardman, hans Modkandidat. Hardman, Forfatteren til dette uforskammede og fornærmende Valgopraab:

»For at holde Skatterne nede, har Fremskridtspartiet forøget Kommunens Gæld, tømt Reservefondene, afskediget kommunale Tjenestemænd, overfyldt Hospitalerne, ladet Patienter sove paa Gulvet i Økonomiens Navn — og indført en nærgaaende Trangs-Undersøgelse af hvert sultent Skolebarns Forhold. Ned med dem, der svinger Sultepisken over uskyldige Smaabørn.«

En saadan Uforskammethed. Som om ikke Sir William Chetterby og hans Komité kunde deres Kram. Som om ikke Fremskridtspartiet havde sørget for de arbejdsløse gennem Velgørenhedskontoret.

»Hvis jeg bliver valgt, forpligter jeg mig til at stemme mod enhver Udgift af

offentlige Midler til kommunale Banketter og repræsentative Funktioner, og som Fritænkere nægter jeg at deltage i nogen som helst religiøs Ceremoni.

En saadan Gudsbespottelse! Den — — Hargraves skulede til sin Modstander. Rødmen farvede Hargraves Kinder, da Rækkevidden af den andens Frækhed gik op for ham. Det var — nej, det oversteg Hargraves Fatteevne. Han var pinlig berørt paa Hardmans Vegne.

Saadanne Anskuelse! Og paa Tryk — med fede Typer! Hargraves Indignation havde været saa dyb, at kun William Crawleys, Partisekretærens, Overtalelses-evner havde hindret ham i at sende en Række Breve til Redaktøren af »Salford Signal«. »Spar din Indignation, til du kommer paa Talerstolen,« sagde Crawley, »Hardman er din bedste Allierede. Vi maa slaa ham paa det religiøse.« Alvorligt: »Husk Edgar, i denne Valgkamp kæmper du for Kristendommen.« Det gjorde Indtryk paa Hargraves. Saa meget, at han sidenefter samtykkede i enhver Plan, foreslaaet af Crawley, uanset Bekostningen. Som Kristendommens Forkæmper følte han, at enhver anden Handlemaade vilde have været, for at sige det mildt, upassende.

Af og til under Valgkampen havde Hargraves været rystende angst for Muligheden af at lide Nederlag. Naar alt kom til alt, var Hardman en Arbejder, der talte til Arbejdere. Og hvilken fremragende Taler han var, tilligemed. Huha, om Hardman virkelig vandt! Hvordan skulde han, Hargraves, kunne se dem i Fremskridtspartiet i Øjnene?

Bange! Ja, hvis ikke han havde haft William Crawley i Ryggen. Han aandede op af Lettelse blot ved Tanken om Partisekretæren. »Du gør alt, hvad du kan, hvad, Crawley?« sagde han uroligt, da de var paa Køretur rundt til Afstemningsstederne. »... er ..... jeg mener ..... æh ... det kommer jo ikke an paa en Seddel eller to, ved du.«

Crawley smilte: »Du ved ikke, hvor mange Venner du har, Edgar.« I Fortrolighed: »Jeg har besøgt saa godt som alle Indehavere af Beværterbevillinger i Kredsen.« Blink med Øjet: »Jeg lod en Tika'l falde her og der. Værten vil give en gratis Skive til Kunderne, og — ja, du ved jo godt, at Arbejderne er rystende ligeglade, hvem der faar deres Stemmer, hvis der hænger en gratis Øl ved den. Men gaa stille med det! Ikke et Ord!« Forklarende: »Ser du, Edgar, Valgloven tillader ikke Kandidaterne at beværte Vælgerne. Vore Udgifter — æh, hm — officielle Udgifter maa ikke overstige et bestemt Beløb. Hvis du« — han knipsede et imaginært Støvfug af sin Manchet — »hvis du altsaa bliver spurgt, saa henvis blot alle saadanne Spørgsmaal til mig.«

Tit passerede hestetrukne Flyttevogne forbi, dekorerede med store Lærreder, der sagde: »Hargraves, Folkets Ven«, eller noget lignende. Og Fladvogne, tæt besat

med snavsede, pjaltede, underernærede Unger, der viftede med smaa Nationalflag og sang:

Stem, stem, stem for Hr. 'Argraves,
det er ham, der vil vinde i Da':
det er ham, der vil Sejren ta',
og vi vil alle raabe Hip, Hurra.

Hargraves følte sig stolt, sikker og vigtig — endnu stoltere, da Crawley med et smørret Smil lænede sig over til ham og sagde, med en Gestus hen mod Sangerne: »Dér ser du, Edgar, Uddelingen af brugt Tøj til de arbejdsløse giver en god Dividende. Hvad sa' jeg? Ha! Du er en meget populær Mand, min Dreng.«

Naturligvis, det havde hans Møder da ogsaa givet Bevis paa.

Det var dog alligevel en Skam, at han ikke var i Besiddelse af Hopewells Ordforraad. Du Milde, som den Mand kunde faa det sagt. Den Maade, hvorpaa han havde skudt Huller i Hardmans Valgopraab: »Denne Ting her,« havde han sagt, foragteligt, »Høj, en Charlaton, en demagotisk Opvikler,« havde han sagt. »Venner, jeg raader jeg til at ta' hvert Ord, som staar her, *cum grano salis*, det er Latin, skal jeg sige vos, om man ikke ved det, og betyder saa meget som, at dette hersens Valgopraab er — altsaa, ja læs selv og se.« Han kiggede i Opraabet og oplæste, med Væmmelse i Stemmen: »Vi agter at bryde Slumkvartererne ned og bygge Lejligheder med Bad, bah! Og hvoh vil de bygge dem, hva? Hvor skal Pengene komme fra? Hva? Hvis de fik en Chance, vilde de bygge dem udenfor Byen og til en extemporær, ja promiskujøs Husleje, som I aldrig faar Raad til at betale. Stem hellere for Eddie Hargraves, han skal nok sørge for, at I ikke bliver sat ud af de Huse, som var gode nok til jeres Forfædre. Og hvad Bad angaar! Ha! Jeg har i hvert Fald klaret mig uden noget i halvtredsindstyve Aar.« Spredt Latter foranledigede Hopewell til at moderere den sidste Udtalelse derhen, at han mente, han havde levet i et Hus uden Badeværelse. Hopewell sluttede: »Husk vel, Venner, hvem der har de største Chancer for at kunne gøre noget for jer. I kender alle Hr. Hargraves, I har alle set hans Stilling trykt paa Kandidatlisten. »Gentleman«, det er, hvad der staar, og aldrig har et mere sandt Ord været sagt eller trykt. I ønsker Forretningsmænd, dygtige, heldige Forretningsmænd til at styre jeres Sager; Forretningsmænd som Eddie Hargraves. Stem derfor paa brave, gamle Edgar, saa skal han nok se til, at I allesammen faar det godt i Fremtiden.« Hopewell hilstes med begejstret Applaus.

Naturligvis, selv om Sam Grundy, Bookmakeren, der var opstillet som Fremskridtspartiets Kandidat i Meadow-Kredsen, og som optraadte paa samme Talerstol — skønt Sam ikke var nogen Taler, saa havde han den Fordel fremfor Hargraves,

at han allerede i mange Aar havde været en kendt, offentlig Personlighed. Alle og enhver kendte Sam: »I kender mig jo godt,« sagde han, da han rejste sig under livligt Bifald, »jeg har inte den Oplysning som Hr. Hopewell, og jeg er heller inte nogen Gentleman som Hr. Hargraves. Jeg er jo blot den simple Sam Grundy, det er mig, ja.« Han klappede sin fede Bug og antydede en hilsende Knæbøjning. Saa strøg han sig med en buttet Haand over sit whisky-mærkede Aasyn, missede med Griseøjnene og lancerede som Slutningseffekt: »De bad om at faa Lov at sætte mig paa Listen, og her er jeg. I kender mig hver én — retskafne Sam, med Valgsproget: »Himlen er Loftet« og hver Øre betalt klip og klar uden Parlamenteren.« Han viftede med sit Valgoppraab, skrevet af Sekretær Crawley: »Og jeg vil gøre alt, hvad der staar paa dette hersens Papir.«

Det kunde selv Hargraves ha' gjort bedre. Men alt det synes for Øjeblikket saa fjernt og taaget. I hans Tilstand af fremskreden Udmattelse filmede hele Valgkampagnen med dens mange Optrin gennem hans Hjerne som en vidtløftig, forvirret Drøm.

I Hovedhallen nedenunder opstod der pludselig Bevægelse blandt Mængden i den øverste Ende, hvor Borgmesteren havde sit Modtagelsesrum.

En Dør gik op; til Syne kom Hr. William Booley, iklædt en straalende Uniform, overbroderet med gyldne Baand. Han tog et kort Overblik med øjensynlig Misbilligelse, over Menneskemassen, der var forsamlet her. Hans Udtryk af taalsom Ligegyldighed sagde saa meget som: »I har nu alle det store Privilegium at kunne glo paa Hr. William Booley, som selv ikke er det mindste imponeret af jer. Borgmestre kommer og Borgmestre gaar, men Scepter-Bæreren, Ceremonimesteren, Embedstjeneren bliver.« Han ventede, usigelig taalmodig, indtil hans Ærefrygt indgydende Nærværelse havde fremkaldt den Stilhed, den fortjente. Saa skraalede han, efter først at have klaret Halsen og taget et dybt Aandedrag, med en syngende, nasal Stemme: »Tillader De, Minerrer, tillader De, Minerrer — — gør Plads for hans Velbaarenhed Borgmesteren.«

Da en fri Passage langsomt aabnede sig, skuldrede Embedsmanden med fast Greb Sceptret, spankede med majestætisk Magelighed fremad og fulgtes nu af et skaldet, rævejlet, tyklæbet, stornæset, fløjlskaabet og kædebehængt Individ af lav Statur og stærk Ansigtssfarve, som trykkede sig fremad i Hr. Booleys Skygge som en skyldbetyngt Dreng, der følger sin Far for at modtage en Endefuld. Sir Moses Schmeller, Liberal Overborgmester, Bryggeriejer, Ærespræsident for talrige Velgørenhedsbazarer og fast Abonnent paa Prosceniumslogen i Manchesters Variétéer naar som helst der fremvistes Revyer over ungdommelig, kvindelig Skønhed.

Der hørte ingen Kunst til at udpege blandt de tilstedeværende, hvem der var

Mo's Venner, og hvem hans Fjender. De forskellige Ansigtsudtryk, som hans Fremadskriden fremkaldte, kunde ikke lade nogen i Tvivl. Nogle strakte Hals som sultne Redeunger under Anstrengelsen for at fange hans Blik, smilende, for at indynde sig, om det end gjorde ondt. Nogle puffede til deres Naboer, løftede Øjenbrynene, hældede Hovedet i Retning af Hans Velbaarenhed og mumlede vidende, ud af Mundkrogen: »Borgmesteren,« som om denne Oplysning var en dyb Hemmelighed, eller som om de paagældende og Borgmesteren var meget, meget fortrolige Venner.

Andre betragtede Sir Moses med udfordrende Foragt; nogle, hvis Ringeagt for Manden var ubeskrivelig, stod med korslagte Arme, alvorligt sammentrukne Bryn og stirrede med en sammenbidt Mine direkte hen over Velbaarenhedens Hoved, en Stilling, der var lige saa veltalende, som om de havde sagt: »Min Herre, De er en Person, som jeg overhovedet ikke regner med, De er praktisk talt ikke eksisterende.«

Hans Velbaarenhed lod imidlertid, som om han hverken saa Venner eller Fjender. Hans Øjne var stift rettet mod hans Embedstjeners Hæle; han løftede dem heller ikke derfra, før han havde fulgt Booley ind i St. Margaret-Kredsens Optællingslokale, hvor, noget sent, han indfandt sig for at føre Forsædet. Da han traadte ind, genlød Ekkoet af Hurraer fra Hallerne, hvor den Nyhed havde forplantet sig fra Mund til Mund, at Sam Grundy var valgt. Døren lukkedes. Sir Moses blev ledsaget til sin Plads, hvorfra han om et Øjeblik eller to vilde bekendtgøre Navnene paa Sejrherre og Besejrede. Et Perspektiv, der ligesom hans øvrige Embedspligter gik Velbaarenheden paa Nerverne og havde nødvendiggjort en Styrkelse til denne Prøvelse fra en lille Flaskebeholdning i hans Kontor. At han fornylig havde styrket sig ved denne Kilde, bevidnedes af den Kendsgerning, at hans Passage gennem Hallen havde efterladt en gennemtrængende Duft af ekstra stærke Pebermyntebolsjer.

Hargraves sank en Klump i Halsen og vædede sine Læber, da han saa Borgmesteren. Optællerne var ved at gøre sig færdige; de stablede nu Bundterne med halvtreds Stemmer op.

En besynderlig Forventning galvaniserede alle i Lokalet, en Følelse af uudholdelig Spænding. Selv Edgar junior hørte op med at gumle Konfekt for at stirre, ligesom de andre, paa Optællerne, der nu afleverede Bundterne paa Borgmesterens Bord.

Hargraves følte sit Hjerteslag forøge Tempoet, følte Blodet stige sig til Hovedet. Over hans Hjerne gik et Taagesløj, da Slutresultaterne blev lagt foran Borgmesteren. Han vilde have givet meget for en Stol at støtte sig til. Som i en Trance stirrede han sløvt paa Borgmesteren; saa ham blive instrueret af en af Raadhusets erfarne Funktionærer. At tænke sig! De kendte allerede Udfaldet.

Og nu holdt Borgmesteren et Papir i sin Haand, rejste sig op, saa hen paa

Politibetjenten paa Post ved Døren. »De kan lade Pressen komme ind,« sagde han. To unge Mænd traadte ind og mobiliserede Papir og Blyant. Hans Velbaarenhed saa paa Hr. William Booley, som intonerede: »Stilhed! Hans Velbaarenhed Borgmesteren har Ordet!«

Tavshed; spredt Hosten. Udenfor paa Torvet Hujen og Raaben.

Hargraves hørte Sir Moses tale med en rusten Whisky-Stemme, hakkende gennem Præmisserne. — — Han følte en Isnen krybe op ad sin Rygrad. — — »som følger:

Hargraves, 1875. Hardman, 964.«

Røre, som øjeblikkelig overdøvedes af Hr. Booleys rasende Brød om Stilhed. Hans tykke Bryn løftedes i Indignation, som de vilde have gjort, om Kommunal-direktøren pludselig havde informeret ham om, at fra Fredag Aften havde man ikke længer Brug for ham.

Borgmesteren sluttede og bad Hargraves holde den obligate Takketale til Valgbestyrelsens Formand.

Anmodningen satte ham i Forlegenhed. Han var daarligt nok kommen til sig selv. Her var en Lejlighed til at sige noget bemærkelsesværdigt, noget, der vilde komme til at staa i Aviserne, noget, som — Pokkers ogsaa, at han var saa kortsynet — som han forlængst skulde have udspekuleret og indøvet i Hukommelsen.

O, Himmel, hvad kunde han finde paa. Han rødmede, han følte, at Julia saa lukt igennem ham, at Journalisterne gloede forventningsfulde paa ham, een af dem indstillede et Camera. En Mindelse om Crawleys Stemme hviskede Trøst til hans afmægtige Hjerne: »Husk Edgar, i denne Kampagne kæmper du for Kristendommen.« Naturligvis — — her var det —. Idet han løftede Blikket op over de forsamledes Hoveder, takkede han først Valgbestyrelsen for dens Arbejde og sagde saa med en Stemme vibrerende af Rørelse: »Jeg ønsker at erklære overfor enhver i hele Riget, at jeg sejrede, fordi jeg kæmpede for Kristendommen — — Vælgerne i St. Margarets Kreds har givet et rungende Svar paa mine Ord.« I et Øjeblik Rundhaandethed og idet han huskede, at gemt skal være glemt, tilføjede han med et Blik paa Hardman, der saa ud, som han ikke vidste, hvad han skulde gøre af sig selv: »Og jeg ønsker at bevidne min Agetlse for min Modkandidat. Han kæmpede som en Mand. Jeg kan ikke forlange at møde nogen mere retskaffen Modstander.«

Borgmesteren opfordrede Hardman til at sige et Par Ord. Men alt, hvad han kunde sige, var et lydeligt: »Aarrh,« efterfulgt af en Mumlen. Hvilket Fru Hargraves sidenhen i Kvindesamfundet sagde ogsaa var alt, hvad man kunde vente af en Mand af den Farve.

En Magniumbombes Lynglimt gav et Jav i Hargraves. Han fandt sig selv i

Strømmen hen mod Døren og ud i Hallen. Folk var ved at strække sig af Lød for at trykke ham i Haanden; Haandslag daskede ham paa Ryggen. Han opdagede, at Julia saa paa ham gennem Taarer. Og det slog ned i ham, at han ikke længer var Edgar Hargraves slet og ret, men Hr. Raadsmedlem Edgar Hargraves. Selv saadan fattede han ikke helt den fulde Betydning af det, der var sket. Han skulde siden svælge i Ophøjelsens fulde Sødme. »Julia!« udbrød han, midt i Larmen. Han vilde nødig forekomme uridderlig. Naar alt kom til alt, var hun dog hans Kone, med hvem han skulde dele sin Triumf. Og fældede hun ikke Glædestaarer paa hans Vegne?

Faktisk var det netop det, hun ikke gjorde. Hele hendes Tanke drejede sig om den nye Stands umaadelige Fortrin og Chancer: for at komme til Borgmestermiddage, Haveselskaber, Baller og andre officielle Festligheder, hvor hun vilde indtage sin Plads med selvkreven Ret og ikke ifølge lunefuld Afgørelse af den regerende Borgmesters Frue. Alle og enhver vidste jo, at det var hende, der reviderede Borgmesterens Indbydelseslister under Hensyn til egen Forkærlighed og Modvilje. Aldrig mere skulde hun, Fru Raadsmedlem Hargraves, i ængstelig Uvished spejde efter Postbudet. Nu var hun ovenpaa.

Saa krydsede Crawley op paa Siden af Hr. Hargraves, mumlede sine Lykønskninger og foreslog, at man trak sig tilbage til Borgmesterens Salon, hvor nogle faa nære Venner og Meningsfæller havde — ha-ha — taget Hul paa en Flaske eller to til Ære for Dagen.

Ernst Hansen

Der danses i Grønland

ØKONOMISK NYORIENTERING

Den industrielle revolution og den deraf følgende økonomiske krig mellem landene skabte Verdenskrigen, hvor 14 mill. af verdens ungdom blev slaget i skyttegravene.

I de fleste lande var der ført diskussion om det kapitalistiske systems afskaffelse, man havde en drøm, et agitationsmiddel, socialismen, hvis virkeliggørelse laa langt ude i fremtiden.

Der var skabt en arbejderbevægelse, en socialistisk organiseret klasse af arbejdere, der vel førte en agitatorisk kamp; men ikke tænkte paa forsøg i retning af praktisk virkeliggørelse af idealerne.

Med verdenskrigens afslutning kom begrebet socialisering frem i den offentlige debat, det blev endog saa kraftigt, at det næsten overdøvede ordet socialisme.

Nu kom en ny tid fra arbejderbevægelsen, man fik noget at tage stilling til, noget, der skulde lægges et virkeligt arbejde i, hvis arbejderklassen vilde have sine socialistiske teorier praktisk gennemført.

Diskussionen om socialisering blev meget hæftig, den førte enkelte steder til splittelse af organisationerne.

Med aarene blev spørgsmaalet socialisering skudt noget bort og andre kom frem; men nu synes det igen at være dagens emne.

Hvis man er naaet til det af Karl Marx forudsagte punkt, hvor kapitalismen er gaaet over gevind, og kapitalisterne ikke længere har herredømmet over udviklingen, saaledes at de fremskridt, der sker, skaber arbejdsløshed, vil det være paa tide at sætte ind over for saadanne fejl, og det er her socialiseringen har sin berettigelse.

Socialisering er ordning af produktionsprocessen saaledes, at de varer, der frembringes, bliver billigst mulige i produktionsomkostninger.

Socialisering vil afskaffe den enkeltes ret til ledelse af produktionsprocessen.

Socialisering vil, som det første led i planen, skabe kontrol med erhvervslivet, samt virke for gennemførelse af bedriftsraad.

En rimelig standardisering af varerne, rationaliserede arbejdsmetoder, afskaffelse af uproduktivt arbejde, videnskabelig ledelse af produktionsprocessen, vil være det arbejdsomraade, der bliver sat al kraft ind paa at løse.

Man bebrejder os, vi vil tage den eneste drivkraft bort der findes. Vi indrømmer det. Vi vil sønderknuse den drivkraft der hedder profitinteresse og istedet give den brede befolkning økonomisk frihed. Vi vil fratage arbejderen det afhængighedens tryk, der har tyngt ham ned. Vi vil afskaffe klasserne, gøre ende paa klassekampen, hvad der maaske er det vigtigste ved socialiseringen.

For at gennemføre dette, er det nødvendigt først at have et pengevæsen, der kan løse opgaven, socialiseringen. Man maa gribe stærkt ind i bankvæsenet, da det er der, det fundamentale i det kapitalistiske samfundssystem ligger.

Spørgsmaalet, om staten kan lede bankvæsenet, har beskæftiget mange socialister og vil fremdeles komme til det, hvis man vil have et socialiseret samfund.

Det samfund, vi i øjeblikket befinder os i, er af den beskaffenhed, at det tillader os nogenlunde frit beskæftigelses- og forbrugsvalg.

Spørgsmaalet er her: kan staten ved en fornuftig indgriben i bankvæsenet skabe en økonomisk bedre finansiering? F. eks. vil et centraliseret bankvæsen lettere kunne udjævne konjunktursvingninger, naar banken har monopol paa rente- og diskontosatsernes størrelse.

Et centraliseret bankvæsen vil have som opgave at anlægge et langt bredere syn paa landets økonomi, end det er tilfældet med privatbankerne, hvor det kun drejer sig om for direktørene at faa saa stor økonomisk fordel som muligt.

Centralbanken er et for arbejderen vigtigt spørgsmaal, da den kan faa indflydelse paa lønnens størrelse samt mange andre arbejderproblemer.

Ved arbejdskampe kan der fra en Centralbank lægges et pres paa den af parterne, man vil have til at give efter i konflikten, ved tilbageholdelse af eventuelle opsparede midler eller ved nægtelse af kredit til videreførelse af stridigheden.

Hvis bankerne skal socialiseres, sker det ved, at socialt interesserede og tænkende mennesker kræver det, og de kræver det, fordi de vil have den størst mulige opnaelse af arbejde ved mindst arbejdsydelse. Det vil være lettere at socialisere bankvæsenet og planøkonomisk finansiering, naar erhvervslivet er naaet et højt teknisk udviklingstrin.

Befolkningsspørgsmaalet har ogsaa sin betydning. Er befolkningens forøgelse meget stærk, som f. eks. i Rusland, hvor man har centraliseret økonomien, vil rammerne let kunne sprænges. Men for vort vedkommende er tilvæksten aftagende.

For femaaret 1921—25 havde vi en forøgelse paa 177,500, medens der for femaaret 1925—30 kun var 116,000, altsaa en gennemsnitlig tilbagegang aarlig paa ca. 12,000 individer.

Et folk uden udpræget klassesdeling, med temmelig ens vareforbrug og virkelig velstaaende økonomisk, vil i høj grad have mulighed for at faa sit økonomiske apparat gjort til sin tjener ved en socialisering, centralisering. Det er dog ikke nok kun at socialisere Nationalbanken, pengebanken, der skal gribes ind samtidig over for andre faktorer, der udefra søger at paavirke konjunkturerne.

Statens opgave: Den maa lede produktionen saaledes, at befolkningen faar større behovstilfredsstillelse. Staten kan ogsaa ved kredittilbageholdelser tvinge industrier, der producerer mindre nyttige varer, f. eks. luksusvarer o. l. til at producere nyttigere varer.

Det nuværende banksystem, hvor de enkelte banker i høj grad arbejder uafhængig af hinanden og saaledes paa grund af planløshed ikke kan modvirke konjunktursvingninger, kan der være fuld rimelighed for at afskaffe eller maaske snarere reorganisere.

Det vil i et socialiseret samfund være en absolut nødvendighed, at økonomiens ledelse bliver udstyret med temmelig stor magt, og ganske særligt hvor det drejer sig om spørgsmaal som kreditgivning og laan; men bankens ledelse maa dog ikke indsættes saaledes, som det er kendt fra Landstinget, den skal vælges blandt repræsentanter fra rigsdagen, erhvervslivet, teknikere og arbejdere; gør man det, er man sikker paa at faa et solidt grundlag at lede statsøkonomien paa.

Driftsomkostningerne ved et centraliseret bankvæsen vil ogsaa være mindre, endelig er risikoen for bedrageri mindre under centralbanken.

Banken er det vigtigste led i et moderne samfund. Gaar dette ud over de natur-

lige grænser, der maatte være, bliver det straks galt ude blandt befolkningen. Kun fordi det nuværende samfunds bankvæsen er planløst ledet, kommer kriser.

Derfor er det, at alle fornuftigere mennesker kræver samfundets bankvæsen ledet ind i fastere linier, det skal socialiseres.

Planøkonomi bliver det ord, der vil præge diskussionen om samfundets økonomiske nyrejsning. Derfor nogle bemærkninger til dette spørgsmål.

Den samfundsmæssige planøkonomis formaal er at hæve befolkningens velstand og sætte hele samfundets økonomi i udvikling. Den maa først og fremmest tage sigte paa at sætte alle arbejdsdygtige mennesker i arbejde.

Arbejdsløsheden maa afskaffes.

Halvdelen af den arbejdsløshed, vi kender, er sikkert teknologisk, d. v. s. arbejdsløshed skabt af fremskridtet i produktionstekniken og rationaliseringen.

De mennesker, der af den grund er blevet arbejdsløse, vil kun komme i arbejde, hvis der skabes nye arbejdsmuligheder eller arbejdstiden bliver nedsat.

Selve grundlaget for kapitalismen, det nuværende vareudvekslingssystem med dets udsugende udbytte- og rentesystem, maa ændres eller erstattes af et nyt.

Det private initiativ skal ledes ind under den almindelige samfundøkonomiske plan og en effektiv kontrol med privatøkonomisk virksomhed maa skabes.

Det samfundsmæssige initiativ, repræsenteret ved statens økonomiske organer, maa føre til direkte regulering og forretning (regulering af økonomi og produktion, direkte forretning med udlandet).

I øjeblikket laver hvert land for sig en plan for økonomi og omsætning og lukker derved for handel med andre lande, det vil føre til en kulturreaktion for de paagældende lande, en tilbagegang i de nationers befolknings levestandard, der etablerer en selvforsyningspolitik.

Den rigtige plan vil hindre disse forhold, den bliver en afløsning af den forrykte tid, vi lever i.

Planøkonomi er nødvendig, for at hindre en ligefrem udsultning og proletarisering af den arbejdende befolkning.

Roskilde 1933—34.

Albert Laursen.

Ernst Hansen

Hævnersværdet

Som man vil se, smykkes dette Nr. af nogle Tegninger af den kendte Grafiker Ernst Hansen. Oplysningsforbundet har samlet et Udvalg paa henved 100 Gengivelser af Kunstnerens Pennetegninger, Litografier og Træsnit i en smuk Bog, »Sort og Hvidt«, der tilbydes Bogkredsens Medlemmer for een Krone. Andre kan faa den for halvanden.

INTERNATIONAL ARBEJDSORGANISATION

Vor Jordklode karakteriseres af 2 store Verdenshave, Stillehavet og Atlanterhavet. Stillehavet er paa Størrelse med Maanen. — Mellem disse 2 Have ligger 2 Verdensmagter: Rusland, med en Befolkning paa 170 Mill., og U. S. A. med ca. 130 Mill. Hver af disse Stater er organiserede i en fælles Forvaltning og med et fælles Sprog. Det er disse 2 Stater, der for Tiden er Samtaleemne overalt i Verden.

Mellem disse 2 Stater ligger der et Omraade, hvor der hersker fuldstændigt Kaos, Paa den ene Side: Japan—Kina, som omfatter ca. $\frac{1}{4}$ af hele Jordens Befolkning. Lige siden Japan løsrev sig fra Kina, har det gaaet sine egne Veje.

Der findes vel ikke et Samfund, som har gennemgaaet den Udvikling som det japanske. Det har en moderne Fagbevægelse, moderne Arbejdsinspektion, moderne Krigsmateriale o. s. v. Paa Verdensmarkedet indtager det en farlig Holdning overfor andre Lande, idet Japan, paa Grund af Folkets lave Levestandard, kan producere Varer, som i Pris ligger langt under de øvrige Lande. Europa har ingen Chance for at kunne konkurrere med Japan, da Levestandarden i saa Fald vilde synke langt under Eksistenslavmaalet. Japans Handelspolitik rummer saaledes en Fare for hele den hvide Civilisation.

Kina derimod styrtede fuldstændig sammen et Par Aar før Verdenskrigen. Dets Historie indeholder næsten udelukkende Borgerkrige, og fuldstændigt Anarki er nu raadende. Dog, paa en vis Maade er Kina en Stat under Nydannelse, idet Japan gør Forsøg paa at samle den gule Race og bringe den paa lige Fod med den hvide.

Det andet »Kaos-Omraade« er Europas 28 uforeneede Stater, som stadig ligger i Konflikt med hinanden. Der er de fire Stormagter: *to gamle, England og Frankrig, og to unge: Tyskland og Italien.* Af disse har England spændt sig ud over hele Verden og skabt sig et Verdensherredømme af en egen Karakter.

Disse 4 Stater + Rusland og Amerika er de mægtigste paa Jordkloden.

De øvrige 24 europæiske Stater kan man inddеле i følgende Grupper:

Østersøstaterne:

Finland. Estland. Letland. Lithauen og Polen.

Donau-Europa:

Czekoslovakiet. Rumænien. Jugoslavien. Østrig. Ungarn. Bulgarien.

Neutral-Europa:

Danmark. Norge. Sverige. Holland. Schweiz. Spanien. Belgien. Portugal. Irland. Albanien. Grækenland. Luksemburg. Europæisk Tyrkiet.
Altsaa 24 Stater med mindst 24 forskellige Sprog.

Det sydamerikanske Kontinent kan sidestilles med Europa, idet der er 10 Stater, som ikke sjældent ligger i indbyrdes Krige.

Denne Baggrund maa man have for Øje for at kunne vurdere »Folkenes Forbund«s Arbejde. Udenfor F. F. staar Sovjet Rusland*) og U. S. A. Japan har været med, men trak sig igen tilbage, for uforstyrret at kunne gennemføre sin Erobrings-

*) Sovjet Rusland er senere indmeldt.

politik i Kina. Tyskland har ligeledes været med, men takket være Nazismen er det ogsaa gaaet ud.

De Lande, F. F. præges mest af, er England og Frankrig. Bl. a. føres alle Forhandlinger udelukkende paa Fransk og Engelsk. Disse to gamle Stater, som har ført Krige i og udenfor Europa, samvirker nu for i Fællesskab at organisere Verden. Dog er de ikke ene om Arbejdet, idet de faar Støtte fra en Række andre Stater, som ligeledes ser det meningsløse i et saadant Kaos.

Efter Verdenskrigen vendte England og Frankrig sig til de neutrale Stater og bad dem være med i et »Folkernes Forbund«. De tilsluttede sig Tanken, og F. F. blev stiftet. Det medførte samtidig, at der opstod et nærmere Samarbejde mellem de nordiske Stater, hvilket ogsaa var stærkt paakrævet. Der havde ikke været noget særligt Samarbejde, udover i 1914, da man var enig om at sige Nej til Deltagelse i Verdenskrigen, og i 1918, da de altsaa var enig om at tilslutte sig F. F.

De sydamerikanske Stater blev ligeledes opfordret til at være med til at stifte F. F. Englands store Interesse for F. F. maa forklares dermed, at F. F. beskytter dets Kolonier for Indgreb fra øvrige Stater.

Gennem Krigen fremkom der en Række nye Stater: Finland, Estland, Letland, Lithauen, Polen, Tjsekoslovakiet, Østrig, Rumænien og Jugoslavien. Efter Krigen blev de godkendte af F. F. Derfor har disse Stater ogsaa stor Interesse for Folkeforbundet, da det er en Livsbetingelse for dem.

Folkernes Forbund er det Spor, det tyske Industriproletariat satte i den europæiske Politik. Det første tyske Rige styrtede sammen under Trykket af et Østersøvælde. Derefter opstaar det andet tyske Rige under Ledelse af Bismarck. Det styrter sammen under dets Nederlag i Verdenskrigen. Det største Nederlag, der er indskrevet i Verdenshistorien. Her begynder en ny Epoke i Europas Historie.

Den tyske »Kanonføde« bestod af den unge Landbefolkning, da Industriarbejderen var for »kostbar« at sende af Sted, han kunde ikke undværes i Industrien. Derfor er det ogsaa betegnende, at det var Industriarbejderen, der var den mest aktive under Revolterne, som opstod efter Krigen. En Regering dannedes og fik til Opgave at afruste Tyskland, alle Ammunitionsfabriker omlagdes til Fredsindustri. Beslutningen om Afrustning blev taget paa en Kongres i Erfurt, længe før England og Frankrig dikterede Fredsbetingelserne. Arbejderne troede da, at naar Tyskland afrustedes, vilde de øvrige Lande følge efter, men det gjorde de ikke. Derfor fik den daværende tyske Regering Folket imod sig, idet der blev paastaet, at den var blevet lokket til Afrustning af F. F. og Anden Internationale.

F. F. fremkom gennem Tysklands Nederlag og fik til Opgave at vaage over, at Tyskland forblev afrustet, og endvidere at føre Tanken om Afrustning videre til de øvrige Lande, der blev tilsluttet F. F. Men det skete ikke. Tværtimod. I Versailles-Traktatens 5. Kapitel, der omfatter hele den tyske Afrustning, staar der, at Tysklands Afrustning skal være en Begyndelse til en Verdensafrustning. Havde alle Stater fulgt dette, saa havde der ikke eksisteret saadanne Forhold for den tyske Arbejder i Dag, thi da havde det tyske Industriproletariat sejret.

Nu gjorde man lige det modsatte, Krigsindustrien blomstrede som aldrig før, og dens Aktier naaede svimlende Højder. Man kom ind i en Periode med et Utal af

Konferencer og Forhandlinger, der varede til 1930, da Katastrofen indtraf med Nazismens Sejr i Tyskland. Folket rejser sig mod Industrierbejdernes Politik, som betegnes »at sælge Tyskland til Folkenes Forbund og Anden Internationale«. De nationale Følelser sejrede over de internationale, i *denne Omgang*.

Da den tyske Industrierbejder, som allerede nævnt, ikke deltog i Krigen, blev der Tid til at arbejde for Fagforeningsbevægelsen. Da Krigen sluttede, var Fagorganisationerne ogsaa klar til at sende en Delegation til Versailles med en Del Lovforslag. En Del blev antaget, en Del forkastedes.

Om Sovjet Unionen repræsenterer de nye Tanker, planmæssigt at bygge et Samfund paa Principet: »Vi er alle hverandres Tjenere«, og U. S. A. repræsenterer Individualismen og Højfinansens, saa repræsenterer F. F. mellem disse Yderpunkter Reformismen.

* * *

Den internationale Arbejdsorganisation er det Spor, den russiske Revolution satte i den europæiske Politik. Den fra Sovjetunionen fremførte Tankegang, at »en Strukturforandring af det menneskelige Samfund er nødvendig for at naa et virkeligt Samfund«, var i 1917—18 saa stærk, at alle europæiske Nationer truedes med at springe i Luften. Man kan sammenligne det med et stort Dynamitlager. I Sovjet er Grunden lagt til et nyt Samfund, Spørgsmaalet er nu, om det skal lykkes. Da F. F. startedes, var det udsat for megen Kritik fra Sovjets Side, idet man fremhævede, at det kun var til at værne Kapitalismens Interesser, men man maa jo aabenbart være kommet til et andet Resultat nu, eftersom man henvender sig til F. F. for at blive optaget som Medlem.

F. F. skulde være en Verdensorganisation, men er det ikke i samme Udstrækning som andre Verdensorganisationer, t. Eks. »Verdens-Postunionen«. Ved at købe et Frimærke, sætte det paa et Brev og adressere det til Udlandet, sætter man en hel Verdensorganisation i Bevægelse. Det samme er Tilfældet med Telegraf og Radio.

Den tyske Delegation af Arbejdere, som sendtes til Versailles med en Del Forslag, foreslog bl. a. International Lovgivning, men dette forkastedes. Derfor har F. F. heller ingen Mulighed for at tvinge Staterne til at ratificere sine Konventioner.

Den internationale Arbejdsorganisation er indført i Versaillestraktatens 13. Kap. Det er en Fredstraktat, som er underskrevet af alle Magter, men dette Afsnit virker faktisk som en Resolution fra en Arbejderkongres. Indledningen har følgende Ordlyd:

»Da Folkenes Forbund har til Opgave at tilvejebringe Verdensfred, og da en saadan Fred kun kan skabes paa Grundlag af en social Retfærdighed, da de raadende Arbejdsforhold, for et stort Antal Mennesker, medfører Nød og Elendighed og skaber en forstaaelig Misfornøjelse med Samfundet, en Misfornøjelse, der er en Hindring for Forstaaelse og Samarbejde, og da det er en paatrængende Nødvendighed at forbedre disse Forhold, eksempelvis gennem Regulering af Arbejdstiden, Fastsættelse af Maximum-Arbejdsdag eller Arbejdsuge. Regulering af Arbejdsmarkedet, Bekæmpelse af Arbejdsløsheden, Garanti for en for Livsopholdet tilstrækkelig stor Løn, Arbejdernes Beskyttelse mod Arbejds- og andre Sygdomme samt mod Ulykker ved Arbejdet, Børne-, Ungdoms- og Kvindebeskyttelse, Aldersdoms- og Invalidforsikring, Beskyttelse af de i Udlandet beskæftigede Arbejders Interesser, den faglige For-

eningsrets Godkendelse, Organisation af arbejdsmæssig og teknisk Undervisning, da Undladelse fra en Nations Side mod at indføre gode Arbejdsvilkaar bliver til Hindring for de øvrige Nationers Anstrengelser for at forbedre Arbejdernes Kaar i egne Lande, har de traktatssluttende Parter, af saavel Følelse for Retfærdighed og Humanitet som Ønske om at skabe en varig Verdensfred, truffet følgende Overenskomst:

Art. 427.

»De høje traktatssluttende Parter, som erkender, at Lønarbejdernes fysiske, moralske og intellektuelle Velbefindende er af den største Betydning for hele Samfundet, har for at fremme dette vigtige Arbejde grundlagt den i Afd. I omtalte F. F. tilsluttede permanente Organisation.

De erkender, at Forskelligheder i Klima, Sæder og Skikke, økonomisk Enhed og industriel Tradition forhindrer en umiddelbar Gennemførelse af fuldstændig Enhed i Arbejdsvilkaarene. Men overbevist, som de er, om at Arbejdet ikke bør betragtes som kun en Handelsvare, anser de, at der findes forskellige Metoder og Grundsætninger for Arbejdsvilkaarenes Regulering, som alle industrielle Sammenslutninger bør forsøge at rette sig efter i saa udstrakt Grad, som det er muligt, og som Forholdene tillader det. Blandt disse forskellige Metoder og Grundsætninger anser de høje traktatssluttende Parter følgende for at være af største Betydning:

1. Ovenstaaende ledende Grundsætning, at Arbejdet ikke bør betragtes som kun en Vare eller Handelsartikel.
2. Retten til Sammenslutning for alle ikke lovstridige Formaaler for saavel Arbejdere som Arbejdsgivere.
3. Betaling til Arbejderne af en Løn, der sikrer dem en tilfredsstillende Levestandard, paa Højde med de forskellige Landes Leveniveau.
4. Opstilling af 8 Timers Arbejdsdag og 48 Timers Arbejdsuge som Maal, hvor dette endnu ikke er gennemført.
5. Afskaffelse af Børnearbejde og Begrænsning af Arbejdet for unge Mennesker, saa deres Uddannelse og fysiske Udvikling maa kunne beskyttes.
6. Gennemførelse af en Hviletid pr. Uge paa mindst 24 Timer, hvilken — saa vidt det er muligt — skal omfatte Søndagen.
7. Princippet om lige Løn for lige Arbejde af samme Værdi, uden Hensyn til Køn.
8. De i hvert Land for Arbejdsvilkaar udfærdigede Forskrifter skal sikre alle Arbejdere, som med lovlig Grund befinder sig i Landet, en loyal Behandling i økonomisk Henseende.
9. Hver Stat skal oprette en Tilsynsmyndighed, i hvilken ogsaa Kvinder skal have Sæde, for at overvaage, at Love og Forskrifter bliver overholdte.

De høje traktatssluttende Parter vil gøre gældende, at disse forskellige Metoder og Grundsætninger ikke er fuldstændige eller endelige, men skal tjene som Rettesnor for F. F.s Politik, samt at de, om de godkendes af de industrielle Sammenslutninger, som er repræsenterede i F. F., og bliver ført ud i Praksis, skulde medføre enorme Fordele for hele Verdens Arbejderklasse.«

Det var altsaa Afd. II af Fredstraktatens Del XIII. Det fordrer dog en Del Kommentarer paa nogle Punkter:

1. Fagforeningsinternationalen foreslog følgende: »... Arbejdet maa ikke be-

trages som en Vare eller Handelsartikel«. Det blev vedtaget saa godt som ordret, og det er et slemt Knæk for den klassiske Nationaløkonomi.

2. Den indeholder Ret for alle ikke lovstridige Organisationer. Dette Punkt indvendte Arbejderne ikke noget imod, da de troede, det var i sin Orden, men knap 2 Aar efter kom Italien med en Lovgivning, der forbød de italienske Fagforeninger. Dette foranledigede dog ikke, som det skulde, noget Indgreb fra F. F.s Side, og det kan betragtes som en stor Svaghed, at F. F. holdt sig passiv under denne Sag. Man kan sige, det er at binde Arbejdernes Ret til den moralske frie Udvikling. Arbejderne fik ikke Ret til at modsætte sig dette Skridt, saa det maa betragtes som en ren og skær Forbrydelse.

3. Indeholder en Garanti for Arbejderen til at have Ret til en rimelig Lønstandard. Hvis Lønnen skulde synke, skulde Staten kunne tvinges til at gribe ind.

4. Indeholder Bestemmelse om 8 Timers Arbejdsdag og 48 Timers Arbejdsuge. Dette er indført under Rubrikken »... særlig aktuel Karakter«. Paa dette Punkt har Arbejdsgivernes Modstand været mest haardnakket. I og for sig har Arbejdsgiverne ikke noget imod at indskrænke Arbejdstiden, men de vil have Ret til at forlænge den i Forbindelse med større Bestillinger og dermed øge Indkomsterne, hvilke ellers vilde gaa tabt, da Arbejdsgiveren af tekniske Grunde ingen Mulighed har for at tage flere Arbejdere i Arbejde. Man har kunnet konstatere, at et saadant Indgreb i Industrien vilde føre til Socialisering, og det er det, Arbejdsgiverne er klare over. Det Tidspunkt, hvor det lykkes den internationale Arbejderbevægelse at faa gennemført en international Arbejdsregulering, bliver det store Gennembrud.

Hvad angaar Landbruget, der omfatter ca. 60 pCt. af hele Jordens Befolkning, saa er man endnu ikke begyndt at behandle dette Spørgsmaal.

5. Indeholder Gennemførelsen af en obligatorisk, sammenhængende Hviletid paa mindst 24 Timer pr. Uge. Dette har medvirket til, at vi anser det som naturligt at hvile om Søndagen. Man er ikke klar over, hvor det i det hele taget stammer fra, men det gennemførtes effektivt af Jøderne. Deres Betydning har været stor, naar det gælder sociale Spørgsmaal. Deres Ideer er siden gennem Kirken spredt ud til snart alle Folk paa Jorden. Derved er Søndagshvilen blevet international; men den er i vore Dage stærkt truet af den maskinelle Udvikling. For at komme til Bunds i dette, maa man især holde sig til to Begreber: Menneskets Arbejdstid og Maskinernes Arbejdstid. Naar man i 1918 søgte at indføre 8 Timers Arbejdstid, var det udelukkende af Hensyn til Arbejdernes Helbred, men gennem Rationaliseringen er Arbejdskapaciteten blevet øget i den Grad, at Markedet ikke saa nær kan absorbere Produktionen. Dette har medført en Arbejdsløshed paa ca. 30 Mill. Arbejdere. Paa Grund af dette har man faaet et nyt Problem at løse: Fordeling af Arbejdet, saa alle Arbejdere faar Arbejde; men samtidig maa Arbejdstiden ikke overskride 48 Timer pr. Uge. Paa dette Punkt er Amerika gaaet i Spidsen.

6. Afskaffelsen af Børnearbejde skal nærmest gælde for Børn under 14 Aar. Der er senere antaget en Konvention angaaende dette Spørgsmaal.

7. Ligelønsprincippet, mod hvilket der findes en Del Argumenter. Man paaviser, at Mandens Løn vil blive draget ned mod Kvindens, og at Mandens Løn skal være den højeste, da Manden er Familieforsørger. Det sidste er fejlagtigt, da Kvinden

i næsten lige saa mange Tilfælde som Manden er Familieforsørger. Der maa tages Hensyn til de forskellige Uddannelsesomkostninger. Det er muligt, at den nu raadende Lønordning kommer til at gennemgaa en Forandring, saa Familieforsørgerens Løn skiller sig fra den enkelte. Ligelønsprincippet maa dog altid kobles til Arbejdstidsspørgsmaalet, da disse to Spørgsmaal er afhængige af hinanden.

8. Dette kan føre til en Udjævning af alle Raceforskelle og er et Spørgsmaal, som er af uhyre stor Betydning for Arbejderklassen.

9. Det vigtigste ved dette Punkt er, at Kvinderne skal være med i den Tilsynsmyndighed, som er foreskrevet. Det har sin store Betydning i Lande, hvor Kvinderne ikke staar paa samme relativt høje sociale Niveau som her i Skandinavien.

* * *

KONVENTIONER OG REKOMMENDATIONER

F. F. har altsaa bl. a. til Opgave at søge at regulere de sociale Forhold i Verden. Dette gøres ved Hjælp af Konventioner. I. A. O. udarbejder Konventionerne, som de forskellige Stater saa skal ratificere. Det er dog kun Udarbejdelsen, der foregaar i I. A. O. Anden Etape foregaar i de forskellige Staters Parlamenter, og det er den vigtigste, da det er dem, der bestemmer, om en Konvention skal ratificeres eller ej. Arbejderne krævede i Versailles i 1918 direkte international Lovgivning; men det blev ikke vedtaget. Nu kan de forskellige Parlamenter standse enhver Konvention ved at undlade at ophøje Konventionen til Lov.

Naar F. F. beslutter en Konvention med $\frac{2}{3}$ Majoritet, er Staterne forpligtede til at forelægge den i de respektive Parlamenter senest 1 Aar efter, at den er besluttet i F. F. Hvis den vedtages, skal Regeringen ratificere den og er ikke i Stand til at ændre den selv. Regeringen er ansvarlig for, at Konventionen efterfølges. I Tilfælde af, at den undlader dette, kan Fagorganisationerne anmelde den til F. F. Regeringen kan da blive stillet for en Haag-Domstol, der sorterer under F. F. Hvis ikke dette hjælper, kan Landet blive udsat for en fra F. F. igangsat Boykott, økonomisk og diplomatisk. Naar to Stater ratificerer en Konvention, træder den i Kraft. Ratificeringen gælder ikke, hvis kun een Stat har ratificeret den. Hidtil er der udarbejdet 40 Konventioner.

For at kunne kontrollere, om Konventionerne efterfølges, er Staterne pligtige til at indsende en aarlig Redegørelse til Den internationale Arbejdsorganisation.

For Antagelse af Rekommandationer er blot simpel Majoritet nødvendig. De ratificeres ikke af Staterne; men de foranlediger, at der bliver indgivet Rapport til F. F.s Sekretariat.

Konventionerne er af følgende Art:

1. Beskyttelse for dem, som er i Arbejde.
2. Beskyttelse af dem, som ikke kan arbejde, Børn, Gamle, Syge o. s. v.
3. Beskyttelse mod Livets Risikoer.
4. Beskyttelse af den menneskelige Frihed.

I Reglen har Staterne ikke ratificeret alle Konventioner, men kun en Del af dem. Kun Spanien har ratificeret alle Konventionerne, men det betyder dog ikke, at de sociale Forhold i Spanien er bedre end andre Steder, tværtimod. Det beror paa,

om man sætter Konventionerne som et Maal at arbejde efter, eller man først gennemfører de respektive Formaal og siden ratificerer Konventionerne.

En Del Konventioner:

1. Angaaende Arbejdsanvisning indenfor Industrien (1919). Kompletteredes 1923 med Konv. ang. afgiftsfri Arbejdsanvisning. Paa dette Punkt kan man med Rette tale om Europas uforenede Stater, da Staternes Samarbejde paa dette Punkt er meget daarligt.
2. Angaaende Arbejdsanvisning for Sømænd. Samtidig forbyder den de private Arbejdsanvisninger i Havnene.
3. Angaaende Hjemsendelse af Sømænd. Den bestemmer, at Sømænd i fremmede Havne skal have Ret til at blive sendt hjem paa Konsulatets Bekostning.
4. Minimumsgaranti for Sømænd. Ang. Antagelses- og Lønvilkaar.
5. Arbejdstidens Begrænsning. 8 Timers Arbejdsdag i Industrien.
6. Arbejdstidens Begrænsning. 8 Timers Arbejdsdag i Handelen.
7. Arbejdstiden i Grubeindustrien. (Kulgruberne.)
8. Søndagshvilen i Industrien.

Konventionen ang. Kulindustrien er egenartet, forsaavidt den kun omfatter en Gren af Industrien. Produktionsapparatet var, eller blev, for stort, da man mere og mere gik over til at bruge Olie. Gennem dette kom det til heftige Stridigheder i Kulindustrien. F. F. tog da Initiativet til et internationalt Samarbejde mellem Kulindustrierne. Man vilde forsøge at skabe en europæisk Grubeindustri. Spørgsmaalet kom paa Dagsordenen i Genève 1929; men det førte ikke til noget Resultat. Saa kom det op i 1930 og blev ratificeret af Spanien. Det trænger dog til en grundig Revision, og Spørgsmaalet har været diskuteret mange Gange af de europæiske Kulstater, men man er ikke kommet til Enighed.

Hvad angaar Arbejdstidens Forkortelse indenfor Industrien, saa er der kun to Stater, der har ratificeret Konventionen, nemlig Spanien og Luxemburg.

Da denne Konvention fremkom indtog Sverige en mærkelig Holdning. Den daværende Socialminister, Elmqvist, foreslog i Rigsdagen, at man for Sveriges Vedkommende skulde afslaa Konventionen. Det var ellers almindeligt, at Regeringen blot forelagde Konventionerne uden at tage Stilling til dem. Virkningerne udeblev da heller ikke, da Sverige var det første Land, som behandlede Konventionen. Set fra et Helbreds-Synspunkt er det vel svært at bevise, at en 48 Timers Arbejdsuge er skadelig for Helbredet. At presse Arbejdstiden ned under 48 Timer bliver i første Række motiveret med, at det er for at faa de Arbejdsløse ind i Produktionslivet. Dette er allerede forsøgt i Amerika, endda af Arbejdsgiverne. Paa Verdenskonferencen i London 1933, fremlagde U. S. A. et Forslag gaaende ud paa, at Arbejdstiden skulde sættes ned og Lønnen samtidig sættes op. Dette Forslag vakte stor Bestyrtelse over hele Verden, og det blev aldrig ordentlig behandlet. Nu er det paa Dagsordenen igen paa næste Kongres.

Man maa dog ikke regne med, at et enkelt eller nogle faa Privatforetagender alene skulde kunne gennemføre en Arbejdstidsbegrænsning med Lønkomensation; det maa fordres, at hele Industrien paa en Gang gaar ind for det. Man benytter gerne det Ræsonnement, at naar Arbejdstiden nedsættes, og Lønnen sættes op, saa øges Produktionsomkostningerne, og dette vil i de fleste Tilfælde medføre en øget Rationalisering og dermed Afskedigelse af Arbejdere. Hvis Aktierne falder, kom-

mer Foretagendet i den Situation, at det ingen Kredit kan faa, da det mister Tilliden. Som man ser, er der mange Faktorer, der spiller ind, naar Talen drejer sig om Arbejdstidsforkortelse. I Belgien sluttedes dog for nogle Aar siden en Overenskomst, hvorved Arbejdstiden blev nedsat fra 8 til 7 Timer; samtidig blev Lønnen forhøjet med ca. 15 pCt. For at dette kunde finde Sted, maatte Fagorganisationerne gaa med til at indføre 2-Skift Systemet.

Angaaende Søfarten har der været afholdt 3 Konferencer, som alle sluttede uden Resultat. I 1924 fremkom der et Forslag, men ellers er der ikke blevet gjort noget for at forbedre Sømandens daarlige Kaar.

9.	Minimumsalder for mindreaarige i Industrien.		
10.	—	—	Søfarten.
11.	—	—	Jordbruget.
12.	—	—	Handelen.

Naar 4 Konventioner paa dette Punkt er en Nødvendighed, beror det paa de mange forskellige Arbejdsomraader.

I England arbejdes der paa at forhøje den skolepligtige Alder fra 14 til 16 Aar; det viste sig imidlertid — hvor mærkeligt det end lyder —, at man til en saadan Reform manglede baade Lærere og Skoler. I Spanien, hvor man misbruger Barnets Arbejdskraft i allerhøjeste Grad, har man imidlertid ratificeret Konventionen.

13. Minimumsalder for Fyrbødere og Kullempere.

14. Jordbrugernes Foreningsret. Denne Konvention fordrer, at Jordbrugerne skal have samme Ret til at organisere sig som andre Arbejdere.

15. Kvindernes Arbejde før og efter Børnefødsler. Kvinderne skal ikke arbejde 6 Uger før og 6 Uger efter Barnets Fødsel.

16. Kvinders Natarbejde. Forbud mod, at Kvinderne arbejder om Natten. — Moderen i et Hjem kan som Regel ikke sove om Dagen, hvis hun har Natarbejde, da hun skal passe sit Hjem. Derfor har denne Konvention ikke alene Betydning indenfor Industrien, men ogsaa for hele Hjemmet. I sin egentlige Form indeholdt Konventionen Forbud for Moderen mod at deltage i Lønarbejde efter Kl. 22; men det blev — ved senere Behandling — ændret til Kl. 23.

17. Mindreaariges Natarbejde. Forbud mod saadant.

18. Sygeforsikring for Industriarbejdere. Obligatorisk. Gælder ogsaa for Arbejdere i Handelen samt for Tjenestefolk.

19. Sygeforsikring for Jordbrugere. Obligatorisk. Omfatter Arbejdere, Funktionærer og Lærlinge indenfor Landbruget.

20. Erstatning ved Erhvervs sygdomme.

21. Fastlæggelse af Minimumsløn. Denne gælder særlig for Arbejdere paa Omraader, hvor der ikke findes Anordninger for Lønnens effektive Regulering gennem Kollektivt aftaler, eller hvor Lønningerne er exceptionelt lave. For at faa et universelt Greb paa dette Problem, maa man først løse Arbejdstidsproblemet. — England er fremkommet med et Forslag angaaende Forhøjelse af Arbejdslønnen; men det gjaldt dog kun dem, som var daarligst aflønnede. Spørgsmaalet om Arbejdslønnen er kommet frem sammen med Spørgsmaalet om Arbejdsløsheden. Man vil se, hvor forskelligt de forskellige Stater stiller sig overfor Problemet. Under Trykket af Krisen har man

i U. S. A. fastlagt Minimumsløn, hvoraf man kan se, at Lønningerne nærmer sig hinanden. En Minimumsløn bør fastlægges efter, hvad hvert Menneske behøver for at kunne leve et taaleligt Liv. Det er Samfundets Pligt at tilse, at alle faar det, som er nødvendigt for at bevare et godt Helbred. Den bedste Litteratur paa dette Omraade er de amerikanske Coder for Industrien. Disse er fremkommet gennem et Samarbejde mellem Roosevelt og Industriherrene. Man kan paa en vis Maade sige, at U. S. A. er inde i en industriel Revolution. Det bør bemærkes, at alle Coderne indeholder Bestemmelse om Arbejds-løn og Arbejdstid, samt at Ungdom under 16 Aar ikke inddrages i Produktionsapparatet.

22. Arbejdsløsheds-erstatning ved Skibbrud. Sømanden skal ved Skibbrud have Ret til 2 Maaneders Hyre.

23. Ulykkes-Erstatning i Landbruget.

24. Ulykkeserstatning indenfor Industrien. Det skal gælde for Arbejdere, Tjenestemænd og Lærlinge i saavel offentlige som private Foretagender. Der findes dog Undtagelser for Løsarbejde, Hjemmearbejde, Medlemmer af Arbejdsgiverens Familie m. fl.

25. Forbud mod Anvendelse af Blyhvidt ved Maling.

26. Lægeundersøgelse af unge Mennesker i Søfarten. Obligatorisk.

27. Forbud mod Natarbejde i Bagerierne. Her menes der Tiden mellem Kl. 23—5, som dog ved Overenskomst mellem Arbejdere og Arbejdsgivere blev ændret til 23—4.

28. Ang. Angivelse af Vægten paa Kul, som transporteres med Baade.

29. Forbud mod Anvendelse af Slaver i Kolonierne.

30. Forbud mod Anvendelse af hvidt Fosfor. Denne Konvention blev vedtaget ved Konferencen i Bern 1906 og kaldes Bern-Konventionen. Den tager nærmest Sigte paa Tændstikindustrien.

31. Arbejdsløsheden. Oprettelse af Arbejdsanvisningskontorer, stillet under Kontrol af en central Myndighed. Baade Arbejdere og Arbejdsgivere bør være repræsenterede ved disse Institutioner.

32. Ens Behandling af inden- og udenlandske Arbejdere i Tilfælde af Ulykkestilfælde.

33. Inspektion af Emigranter om Bord paa Skibe.

34. Beskyttelse for Arbejdere mod Ulykker ved Lastning og Losning af Skibe.

35. Minimumsalder for Børns Anvendelse indenfor andre industrielle Virksomheder. Det gælder alle dem, som ikke omfattes i Konventionerne 1919—1920 og 1921, der omfattede Industrien, Søfarten og Landbruget, men særligt for Varehuse, Kontorer, Kaféer, Restauranter, Teatre o. s. v. Hovedreglen er, at Børn under 14 Aar og unge Personer, uanset om de er over 14 Aar, endnu er underkastet Skolepligt og ikke maa anvendes til Arbejde i nogen af de nævnte Arbejdsgrene.

Man kan sige, at hele Samfundet er flyttet til Genève. Dér mødes Arbejdere og Arbejdsgivere ved Forhandlingsbordet med en Forligsmand imellem sig. Hvis Forslaget om direkte international Lovgivning var blevet vedtaget, vilde det have været ensbetydende med, at man kunde vedtage en Kollektivaf-tale for hele Verdens Arbejdere; enhver kan vel tænke sig, hvilken Fordel det vilde være. Naar man betragter

den Stilling, Arbejdsgiverne indtager i Genève, vil man finde en stadig stigende Tendens til Sabotage; det naaede vel sit Højdepunkt i Sommeren 1934, da de vægrede sig ved at indtræde i det Udvalg, som skulde udrede Spørgsmaalet om Arbejdstidens Forkortelse. Det var kun den italienske Repræsentant, der gik med, og han var tvunget dertil af Mussolini. Det ser jo ikke videre godt ud for I. A. O., da netop dette Spørgsmaal er det vigtigste i Øjeblikket, hvor ca. 30 Mill. Arbejdsløse berøres ved dets Løsning.

Hver Nations Repræsentanter bestaar af 4 Mand, 2 fra Staten, 1 fra Arbejdsgiverne og 1 fra Arbejderne. Naar disse kommer til Genève, samler alle Arbejdsgiverne sig i en fælles Gruppe, og alle Arbejderne danner ligeledes en fælles Gruppe. Paa denne Maade bliver der saaledes 2 store Grupper, der staar overfor hinanden, og saa begynder »Totvækningen«. En tredje stor Gruppe danner Staternes Repræsentanter, men denne Gruppe har dog ikke saa stor Betydning, da de aldrig kan enes om nogen Ting. Hver Delegeret ledsages af en Sagkyndig, saa der samles ikke saa faa Personer, naar der skal afholdes Konference. Der er mange, der siger, at det er »en Samling gamle Nisser, der samles til nogle gode Middage«, men det er en stor Fejltagelse, der viser, hvor lidt Folk i det hele taget ved om I. A. O.

Naar et Spørgsmaal, som Repræsentantens Sagkyndige er Specialist i, behandles, rykker denne ind som Delegeret. Hvis et Lands Arbejderorganisationer undlader at sende Delegerede, eller hvis der ikke findes nogle Organisationer, mister dette Lands Arbejdsgiverorganisationer sin Stemmeret, men har dog Ret til at deltage i Debatten.

I en Del Lande med Negerbefolkning vægrer Negrene sig ved at lade sig repræsentere — t. Eks. Syd-Afrika, hvor der kun er 1 Mill. hvide for hver 5 Mill. sorte. Negrene kræver bl. a. obligatorisk Arbejdsuddannelse; men de regerende Magter gør alt for at forhindre det. Statsmagterne udpeger heller aldrig Repræsentanter fra Negrenes store Organisationer, men udelukkende fra de hvides smaa.

Forhandlingerne i Genève forberedes af et Embedsmaskineri. Det er »Det internationale Arbejdsbureau«, som har til Opgave at kortlægge Verden paa det sociale Omraade og udarbejde Forslag til Konventioner og Rekommandationer. I denne Institution er der ca. 400 Tjenestemænd beskæftigede. Det er Folk fra alle Samfundsgrupper. Der er Læger, Ingeniører, Industri- og Fagforeningsmænd. Det har voldet mange Vanskeligheder at organisere denne Institution, da der findes en herlig Blanding af virkelig dygtige Folk og andre, som ikke aner, hvad det hele drejer sig om. Det kommer af, at Staterne udpeger dem, saa der er mange Forhold, der skal tages i Betragtning. En Del Stater vægrer sig ved at betale deres pligtige Afgifter, idet de hævder, at der ingenting bliver foretaget. Følgen af dette bliver naturligvis, at der bliver foretaget endnu mindre, da man ikke kan arbejde uden Penge. Det beror udelukkende paa, hvilke Delegerede og hvilke Tjenestemænd Staterne sender.

»Det internationale Arbejdsbureau« skal bl. a. føre Statistik over alle Lande. Materialet faar det fra de enkelte Lande; men det er dog, for mange Landes Vedkommende, i de fleste Tilfælde meget mangelfuldt. I. A. maa da selv gøre sine Undersøgelser i det enkelte Land. Det er en Opgave for I. A. at faa gennemført en ensartet international Statistik-Føring.

Et Udvalg paa 32 Mand bestemmer hvilke Spørgsmaal, der skal sættes paa I. A.s

Dagsorden, samt vejleder Tjenestemændene. Af disse 32 vælges 8 af Arbejdergruppen, 8 af Arbejdsgivergruppen, 8 af Regeringsgruppen og 8 valgte af de største Industristater. Den Proces en Konvention gennemgaar, er ganske omfattende. Først bliver der anstillet en Undersøgelse over de forskellige Forhold i alle Lande. Resultaterne af denne Undersøgelse bliver publiceret i en *graa Bog*, som tilstilles hvert enkelt Medlem og Delegeret. Et Udvalg nedsættes, som i Fællesskab skal studere disse Resultater, og siden aflægge Rapport over Arbejdet. I denne Rapport skal man paavise, i hvilke Lande der paatrænges Ændringer. Efter Konferencens Slutning gaar Bogen tilbage til I. A.s Ledelse, som saa opstiller en Spørgeformular i en *rød Bog*, som udsendes til alle Regeringerne. De skal svare paa Spørgsmaalene og meddele hvilke Reforme, de kan tilslutte sig. — Efter disse Svar fra Regeringerne sammenfatter I. A. et Forslag til en Konvention. Den publiceres sammen med Regeringernes Betænkning i en *blaa Bog*, som saa gaar til Behandling af Arbejdskonferencen, der igen udpeger et Udvalg, som affatter det endelige Forslag. Naar et Forslag er vedtaget — det kræver $\frac{2}{3}$ Majoritet —, udsendes saa den vedtagne Konvention til samtlige Regeringer, der er pligtige til at forelægge den for Parlamentet.

I. A. er altsaa en Slags »Bogforlag«, hvis mangefarvede, udgivne Bøger er:

Den graa Bog. Resultater af de forskellige Undersøgelser.

Den røde Bog. Spørgsmaal til Regeringerne om, hvilke Reforme de kan tilslutte sig.

Den blaa Bog. Forslag til international Lov paa Grundlag af Regeringernes Svar paa den røde Bog.

Den grønne Bog. Indeholder Oplysninger om Forholdene i de forskellige Lande — f. Eks. de amerikanske Coder. Direktøren for I. A. afgiver hvert Aar en Rapport, som ligeledes findes i den.

Den brune Bog. Indeholder en Undersøgelse af Sociallovgivningen i alle Lande samt aktuelle Spørgsmaal. Den bliver Formaal for omfattende Diskussioner paa Arbejdskonferencen, hvor den kritiseres eller godkendes. Den nuværende Direktør, Butler, retter i sine Rapporter et stærkt Angreb paa Arbejdskøber-Herredømmet. Den brune Bog er ubetinget den bedste Litteratur, der findes om dette Emne.

Efter at en Stat har ratificeret en Konvention, skal Den internationale Arbejdsorganisation holde Kontrol med, om den bliver efterfulgt. Denne Kontrol foregaar saaledes: Efter Freds-Traktaten har hver Stat Ret til at anmelde enhver Stat, som ikke retter sig efter en vedtaget Konvention, til F. F. Dette skal saa afgøre, hvor Sagen skal behandles. I de fleste Tilfælde bliver den henvist til Domstolen i Haag. Den anklagede Stat kan da blive udelukket fra alle Forbindelser med fremmede Stater eller, som det hedder, blive udsat for international Boykot. Hver Stat har Pligt til hvert Aar at afgive en Rapport om Konventionernes Virkninger; ligeledes bliver der afgivet Rapport fra de resp. Arbejderorganisationer. Til Udredning af disse Rapporter er der nedsat en Komité, som bestaar af Repræsentanter fra Regeringerne, Arbejdsgiverorganisationerne og Arbejderorganisationerne.

Brunnsvik 1934.

Carl Aage Redlich.

STATEN OG FORSAMLINGSHUSENE PAA LANDET

AF CHR. CHRISTIANSEN

Den første Oktober 1934 gennemførtes en Lov om Støtte til Boligbyggeri m. m. Loven var Ændringer til den Lov, der vedtoges 11. April 1933, og den indeholdt Bestemmelser om Ydelsen af Statslaan til Nybygning og Omforandring til Forsamlingshuse. De to Paragrafer, som omhandler Spørgsmaalet om Forsamlingshusene, har følgende Ordlyd:

— »§ 4. Indenrigsministeren kan af de Midler, der ved Loven af 11. April 1933, § 5 b., saaledes som denne er ændret ved nærværende Lovs § 1, er stillet til Raadighed til Udlaan til Parcelbyggeri paa Landet, yde Laan til Opførelse eller Ombygning af saadanne Forsamlingshuse, der er bestemt til almindelig offentlig Benyttelse og ikke indeholder egentlige Forretnings- eller Kontorlokaler.

§ 5. Statslaan til Opførelse af Forsamlingshuse kan udgøre indtil 40 pCt. af den samlede Anskaffelseessum og i Forbindelse med foranstaaende Prioriteter indtil 90 pCt. af Anskaffelseessummen. Statslaan til Ombygning af Forsamlingshuse kan højst udgøre 40 pCt. af de samlede Ombygningsudgifter og i Forbindelse med foranstaaende Prioritetslaan højst 90 pCt. af vedkommende Ejendoms Værdi, ansat efter Reglerne i nærværende Lovs § 3, 1ste Stykke. Det enkelte i Medfør af denne Paragraf bevilgede Statslaan kan dog ikke overstige 10.000 Kr., og det er en Betingelse for Laanets Ydelse, at den Kommune, hvori Forsamlingshuset er beliggende — eventuelt i Forbindelse med omliggende Kommuner —, paatager sig fuld Kaution for Statslaanet i Laanets Løbetid.« —

Hertil har Ministeriet i et Cirkulære tilføjet følgende Bemærkninger:

»— Som foran nævnt kan der ydes Statslaan til delvis Bestridelse af Udgifterne ved Opførelse eller Ombygning af saadanne Forsamlingshuse, der er bestemt til almindelig offentlig Benyttelse og ikke indeholder egentlige Forretnings- eller Kontorlokaler.

Statslaan kan saaledes hverken ydes til almindelige Reparations- og Vedligeholdelsesarbejder eller til Hovedstandsættelser paa ældre Forsamlingshuse, men kun til egentlig Ombygning.

Forsamlingshuset skal, som nævnt, være bestemt til almindelig offentlig Benyttelse, hvorfor Statslaan ikke kan ydes, hvis Bygningens Benyttelse skal forbeholdes bestemte Foreninger el. lign.

Medens Forsamlingshuset ikke maa indeholde egentlige Forretnings- eller Kontorlokaler, vil der ikke være noget til Hinder for, at der i Bygningen indrettes Lokaler tjenlige til alment Brug, saasom Lokaler til Afholdelse af Sogneraadsmøder eller til Brug for Folkebiblioteker. Der vil ejheller være noget til Hinder for, at der indrettes Køkken eller Lejlighed til Beboelse for en Opsynsmand.

Statslaan til Opførelse af ny Forsamlingshuse kan udgøre indtil 40 pCt. af den

samlede Anskaffelsessum og i Forbindelse med foranstaaende Prioriteter indtil 90 pCt. af Anskaffelsessummen. Statslaan til Ombygning af Forsamlingshuse kan højst udgøre 40 pCt. af de samlede Ombygningsudgifter og i Forbindelse med foranstaaende Prioritetslaan højst 90 pCt. af vedkommende Ejendoms Værdi, ansat efter Reglerne for Vurdering af Stempelefterretning. Det enkelte Statslaan kan dog ikke overstige 10.000 Kr., og det er en Betingelse for Laanets Ydelse, at den Kommune, hvori Forsamlingshuset er beliggende — eventuelt i Forbindelse med omliggende Kommuner — paatager sig fuld K a u t i o n for Statslaanet i Laanets Løbetid.«

Den Begyndelse, der her er gjort fra Statens Side for at skaffe gode og tidsvarende Forsamlingslokaler paa Landet, vil ikke mindst Arbejdernes Oplysningsforbund hilse med den allerstørste Glæde. Vi har ofte fremhævet, at Stat og Kommune burde tage denne Sag i sin Haand, dels fordi det maa siges at være en Samfundsopgave, og dels vil det Offentlige bedre kunne løse en saadan Sag praktisk og økonomisk tilfredsstillende. —

Vi anerkender det Initiativ, som den vedtagne Lov giver Udtryk for, og vi haaber, at den maa blive Udgangspunktet for et fortsat Arbejde til Løsning af Forsamlingshus-Spørgsmaalet.

I Tilslutning til Lovens Vedtagelse er der, paa Initiativ af Indenrigsministeriet, den 24. November 1934 afholdt et Forhandlingsmøde i Ministeriet angaaende Lovens Udnyttelse til Forbedring af Forsamlingshusene paa Landet. Der deltog i Mødet Repræsentanter fra Arbejdernes Oplysningsforbund (Chr. Christiansen), De danske Ungdomsforeninger (Rs. Nielsen), De danske Gymnastikforeninger (Lærer Skriver), De danske Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforeninger (A. Lorentzen), Landsforeningen for Forsamlingshusenes rette Brug (Pastor Fog). Endvidere deltog 7 Arkitekter fra forskellige Egne af Landet med Vicedadsbygmester Svend Møller i Spidsen og endelig Kontorchef Svend Nielsen fra Indenrigsministeriet.

Mødets Forhandlinger indledes af Indenrigsminister *Bertel Dalgaard*, som redegjorde for de Overvejelser, som havde fundet Sted i Ministeriet, hvis Udgangspunkt var den Lov, som giver Indenrigsministeren Bemyndigelse til at yde Statslaan til Opførelse og Ombygning af Forsamlingshuse. Efter Indenrigsministerens Mening fandtes der ca. 400 gamle Forsamlingshuse, som enten burde rives ned eller i det mindste ombygges, saaledes at de kunde blive tidssvarende. Ministeren fremhævede endvidere, at der i vor Tid var en Række nye Opgaver, som Forsamlingshusene burde varetage, f. Eks. Lokaler til Sognebiblioteket, Sogneraadlokaler, Arkiv- og Ekspeditionslokaler for Sogneraadet, Studiekredslokaler, Plads for Ungdoms- og Aftenskolen m. v. Ministeren var derefter inde paa, at der blev udarbejdet forskellige vejledende Projekter af forskellige Typer til Opførelse af Forsamlingshuse, dels Huse, der kun indeholder Forsamlingsaal, og dels Huse, der desuden indeholder Lokaler, som er tjenlige til

Afholdelse af Sogneraadsmøder eller til Brug for Folkebiblioteker o. l. Hensigten med det indkaldte Møde var fra Ministeriets Side at føre Organisationsrepræsentanter og Arkitekter sammen, saaledes at der kunde formes nogle Grundsætninger og Planer for en Reformering af de gamle Forsamlingshuse.

* * *

Den Diskussion, som under Indenrigsminister Bertel Dalgaards Forsæde fandt Sted mellem Repræsentanter for Organisationerne og Arkitekterne, resulterede sluttelig i, at der blev opstillet et Program, som kunde danne Grundlaget for Arkitekternes Udformning af nogle forskellige Typer paa Forsamlingshuse. Dette Program, som Organisations-Repræsentanterne var enige om, indeholder Forslag til seks Typer med Angivelse af, hvad Forsamlingshusene skal rumme, der er i Forslagene baade taget Hensyn til Kommunernes Størrelse og til de forskelligartede praktiske og økonomiske Forhold, som maatte være raadende i Kommunerne.

Vi skal anføre, hvad de seks forskellige Typer skal indeholde:

- I. Mødesal 7×14 m, et mindre Værelse 4×6 m, Køkken, Forstue m. Garderobe, Magasinrum (til Borde, Stole m. v.), Toiletter, Cyklestald, Udenomsrum.
- II. En kombineret Møde- og Gymnastiksal 8×16 m med Scene, en mindre Sal 6×8 m, Forstue med Garderobe, Magasin til Borde, Stole og særligt Rum til Gymnastikredskaber, Køkken, Toiletter, Brusebad, Cyklestald, Udenomsrum.
- III. En kombineret Mødesal og Gymnastiksal 8×16 m med Scene, Omklædningsrum og Bad, en lille Sal 6×8 m, Forstue med Garderobe, Magasin- og Redskabsrum, Køkken, Toilet, Husflidslokale, Lejlighed til en Bestyrer, 2 Værelser og Køkken, Cyklestald, Centralvarme, Udenomsrum.
- IV. En kombineret Møde- og Gymnastiksal 8×16 m med Scene, Omklædningsrum og Bad, en mindre Sal 6×8 m, Magasin- og Redskabsrum, Forstue med Garderobe, Skolekøkken 6×8 m og et Studiekredsværelse 3½×6 m, Husflidsværelse, Toiletter, Køkken, Lejlighed til Bestyrer, 3 Værelser med Køkken, Cyklestald, Centralvarme, Udenomsrum.
- V. En kombineret Møde- og Gymnastiksal 9×20 m med Scene og Omklædningsrum og Bad, en mindre Sal 6×8 m, Bibliotekslokale 3½×6 m og en Læsestue 6×8 m, to mindre Værelser til Studiekredse 3½×6 m, Skolekøkken og Husflidslokale, Magasin- og Redskabsrum, Forstue med Garderobe, Køkken, Toiletter, Lejlighed for en Bestyrer, 3 Værelser og Køkken, Cyklestald, Centralvarme, Udenomsrum.
- VI. En Mødesal 8×16 m med Scene, en Gymnastiksal 9×20 m med Balkon, Omklædningsrum og Bad, en lille Sal 6×8 m, Bibliotekslokale 3½×6 m, en Læsestue 6×8 m, tre Studiekredsværelser 3½×6 m, Skolekøkken og Husflidslokale, Ekspeditions- og Arkivværelse for Sogneraadet samt et lille Mødelokale med Kontor til Sogneraadets formand, Køkken, Magasin- og Redskabsrum, Forstue med Garderobe, Toiletter, Lejlighed med 3 Værelser, Kammer og Køkken, Centralvarme, Udenomsrum, Cyklestald.

Type I og II er i særlig Grad beregnet for de smaa Kommuner. For Type I's Vedkommende er Mødesalen *ikke* beregnet til at skulle bruges som Gymnastiksal, hvorimod Type II er en kombineret Møde- og Gymnastiksal. I de andre fire Typer er der forskellige nye Forslag, som det er værd at bemærke, f. Eks.: Bestyrerlejlighed, Centralvarme samt Plads til Undervisningskøkken, Husflidsskole, Aftenskole, Lokaler til Studiekredse, Sogneraad, Bibliotek o. s. v. Det er Hensigten, at alle Typer skal udformes saaledes, at Udvidelser, som maatte blive nødvendige, let kan realiseres.

Paa Mødet blev der især fremhævet Nødvendigheden af, at der blev gode Garderobe- og Sceneforhold, Omklædnings- og Baderum for Gymnastikdeltagere, samt at *Inventaret* blev helt igennem tidssvarende, f. Eks. at Bænkene blev erstattet med Stole, og at Toiletforholdene fik en længe tiltrængt Forbedring.

Loven om Statslaan til Forsamlingshuse gælder kun til 1. April 1935, hvorfor det er nødvendigt, at der bliver handlet hurtigt. Det er Meningen, at Arkitekterne skal have deres Planer færdige til 1. Januar 1935, og Indenrigsministeriet agter derefter at udsende en vejledende Brochure om hele Spørgsmaalet, som skal spredes over det ganske Land til Organisationer og Kommuner m. v.

Forhaabentlig maa det lykkes at faa sat et Initiativ i Gang ud over Landet, saaledes at der kan rejse sig en Række nye og moderne Forsamlingshuse. Det er kun Skade, at Loven om Statslaan til Forsamlingshusenes Forbedring kun gælder til 1. April 1935, og vi vil allerede nu tage til Orde for, at Loven bliver forlænget. Hvis der kunde vedtages en Lov, der kunde gælde i 5 Aar, og der kunde stilles et bestemt Beløb til Raadighed hvert Aar til Formaalet, vilde mange Forsamlingshuse i dette Land gennemgaa en værdifuld Højnelse, som vilde være af den største Betydning for Kulturarbejdet i vore Landkommuner.

* * *

Faa Maaneder efter Oplysningsforbundets Start i 1924 blev vi klar over, at vi i vort Arbejde paa Landet vilde komme til at lide under meget ubehagelige Lokalevanskeligheder til det meste af vor Virksomhed. Og disse Vanskeligheder *har* gennem Aarene hæmmet vort Arbejde; det har vi adskillige Beviser paa fra de Indberetninger, som er tilgaaet os ude fra Landkommunerne.

Ved et Møde i »Fællesraadet for Folkeopdragelse« (en Institution, som ikke eksisterer mere), som afholdtes paa Hindsgavl i 1925, rejste *Harald Jensen* med megen Vægt Spørgsmaalet om de daarlige Forsamlingshuse. Hvor mærkeligt det end kan lyde, var der dog Repræsentanter til Stede ved dette Møde, som tog Forsamlingshusene i Forsvar. Det hjalp altsammen ikke. Fra mange forskellige Sider begyndte der at rejse sig Røster for en Ændring af Forsamlingshusene.

Med god Grund kunde det kræves, at der blev reformeret grundigt paa vore

Forsamlingshuse. Det er ikke gjort med en tilfældig Forbedring eller en ny Vedtægt. Det, der skal til, er, at Forsamlingshusene virkelig bliver i Stand til at danne Rammen om det Oplysnings- og Kulturarbejde, som rører sig i Kommunen. Kravene, der stilles til Forsamlingshusene, er andre end de, som var gældende i Firsernes Dage. Den Befolkning, der lever nu, er anderledes, og dens Interesser og Behov stiller større Krav til bedre Husrum, end hvad de fleste Forsamlingshuse kan opvise. Der maa bygges et nyt, moderne Forsamlingshus.

Gang paa Gang er Spørgsmaalet rejst fra Oplysningsforbundets Side, dels gennem vedtagne Resolutioner fra mere kompetente Forsamlinger og dels gennem Krav fremsat i Pressen og Radioen.

Men hvordan skal Spørgsmaalet løses for at kunne tilfredsstille de nye Behov, som er vokset frem gennem den stigende kulturelle Udvikling her i Landet? Det, som det først og fremmest drejer sig om, er, at der maa skabes Lokaler i hver eneste Kommune her i Landet, som kan huse de mangeartede Interesser, som Befolkningen ønsker at pleje i Fællesskab, og saaledes, at *alle* faar Adgang til at komme i Forsamlingshuset. Ingen bør kunne afvises. Enhver sund kulturel Interesse, bygget paa lovligt Grundlag, skal have Adgang til Forsamlingshusets Lokaler. Dette gælder ikke mindst de Møder og Sammenkomster, som arrangeres af faglige og politiske Organisationer paa Landet, af Arbejdernes Oplysningsforbund og af Danmarks socialdemokratiske Ungdoms Afdelinger. Alt for ofte har vi mødt Vrangvillighed og Modstand overfor disse Organisationers Møder og Forsamlinger.

Principielt mener vi, at Forsamlingshuset eller Forsamlingsgaarden burde bygges og administreres af *Kommunen*. Spørgsmaalet om Husrum til Borgernes Fritidsinteresser er en almen og samfundsgavnlig Opgave, som Kommunen burde tage sig af. —

Men det vigtigste for os er, at der bliver gjort et Arbejde for Forsamlingshusenes Forbedring, og findes der Kommuner, hvor dette bedst kan ske paa privat Initiativ og med Støtte af *alle* Organisationer i Kommunen, kan vi kun tilraade dette. Det eneste, vi ønsker at fremhæve, er, at der bliver aabnet Adgang for *alt* Ungdoms-, Oplysnings- og Kulturarbejde, som iværksættes i Kommunen, uden Hensyn til, fra hvilke Kredse disse Bestræbelser maatte udgaa, og uden Hensyn til, hvilke politiske Retninger de paagældende Kredse repræsenterer.

Arbejdernes Oplysningsforbund i Danmark har i Vinteren 1933—34 i Landkommunerne her i Landet arrangeret ca. 4000 Foredrags- og Studiekredsafstener, og dertil kommer, hvad Danmarks socialdemokratiske Ungdoms Afdelinger har foranstaltet i den samme Periode. Vi er derfor meget stærkt interesseret i, at vore Forsamlingshuse virkelig kunde blive et *Sognets Kulturcentrum* hvor der kunde gives Plads for de mange nye Kulturbestræbelser, som er i Gang blandt Befolkningen.

ROSKILDE HØJSKOLES ELEVFORENING

Der raadede en god kammeratlig Stemning over Aarsmødet, som afholdtes paa Skolen den 7. og 8. Juli. Kammerater fra hele Landet i et Antal af ca. 75 var kommet til Stede. Da Vejret tilmed viste sig fra sin allerbedste Side med straalende Solskin, blev det et Par herlige Dage.

Den traditionelle Tur om Lørdagen i Skolens Omegn forløb glimrende, med Sang og højt Humør. Aftenen tilbragtes hos Forstander *Gammelgaard*. Forskellige Kammerater underholdt med Musik, Sang og Oplæsning. Og naturligvis fik vi Kaffe! Alt i alt en hyggelig Aften.

Søndag Formiddag afholdtes Generalforsamlingen i Haven. *John Nielsen* valgtes til Dirigent. Efter at Protokollen var blevet oplæst, blev der aflagt Beretning. Vort Medlemsantal er i det forløbne Aar steget med ca. 150, saaledes at Medlemsantallet i Dag er ca. 500. Af Vinterholdet havde ca. 60 Kammerater tilsluttet sig Elevforeningen. Af Deltagerne i Landarbejderkursus'et havde der indmeldt sig 19 og af Deltagerne i Fagforeningskursus'et 12. Der var blevet solgt 61 Emblemer. For Vinterholdet havde Elevforeningen arrangeret en Fest paa Skolen, hvor *Chr. Christiansen* talte, og Arbejderskuespillere underholdt med forskellige Sketch og Sange fra »Den røde Revy«. Som sædvanlig deltog Lokal-Afdelingen i København i dette Arrangement, der var yderst vellykket. En smuk 4-sidet Agitations-Brochure om Elevforeningen var blevet trykt i 1500 Stk. Formanden omtalte derefter de Bestræbelser, der var udfoldet for at danne en Lokal-Afdeling i Aarhus, samt omtalte Sammenslutningen af Esbjerg og Roskilde Arbejderhøjskolels Elevforeninger i København og kom derefter ind paa en Omtale af »Arbejderhøjskolen«, hvis 2 sidste Numre, i Lighed med de tidligere, havde været yderst interessante. Redaktionen havde drøftet en eventuel Udvidelse, men endnu ikke fundet nogen økonomisk Basis for denne.

Beretningen sluttede med en Opfordring til Kammeraterne om at give Kassereren Meddelelse om eventuelle Adresseforandringer, eller saafremt man ønskede at udmelde sig af Elevforeningen, idet man derved vilde spare Elevforeningen for en ret betydelig Merudgift. — Protokol og Beretning blev efter en kort Debat enstemmig godkendt.

Kassereren forelagde derefter det reviderede Regnskab og gav en kort økonomisk Oversigt. — Regnskabet godkendtes uden Diskussion.

Et Forslag om at bevilge Skolen et Beløb af indtil 35 Kr. om Aaret til Køb af Bøger til Skolens Bibliotek vedtoges.

Man foretog saa Valg. Formanden, *Aage Hinrich*, Kassereren, *Frode Kristensen*, og Sekretæren, *Børge Christensen*, genvalgtes. Revisorer: *Edvin* og *Boye-Hansen*.

Under fremtidig Virksomhed drøftedes kort Lokal-Afdelingerne. Bestyrelsen fik Bemyndigelse til at lade afholde en Agitationsfest paa Skolen i Vinterens Løb. Lovene skulde revideres, og desuden skulde man undersøge Muligheden af at arrangere et 8-Dages Kursus paa Roskilde Højskole til næste Sommer for tidligere Elever.

Generalforsamlingen sluttede derefter med en Sang.

Ved Mødet i Haven holdt *Gammelgaard* et fængslende Foredrag om Ungdommen i Dag. Senere talte Forstander *Manniche* i Foredragssalen om Østen.

Den kammeratlige Sammenkomst om Aftenen i Spisesalen forløb paa bedste

Maade. Sang, Oplæsning og Taler vekslede med hinanden, alt medens Kaffen blev drukket. »Smeltediglen« vakte Jubel. »Internationale« blev sunget, og dermed var Aarsmødet forbi.

Aage Hinrich.

ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLES ELEVFORENING

Søndag den 1. og Mandag den 2. Juli afholdtes Elevmøde paa Skolen. Efter at Formanden, Hans Holm, havde budt velkommen, valgtes Pedel M. P. Jensen, Esbjerg, til Dirigent. Sekretæren Holger Andersen oplæste Protokollen, hvorefter Formanden aflagde Beretning, hvori han bl. a. oplyste, at Foreningen nu talte 465 Medlemmer. Michael Andersen aflagde Beretning fra »Arbejderhøjskolen«'s Redaktion. Protokol og Beretning godkendtes uden Diskussion. Regnskabet, der oplæstes af Kassereren, Michael Andersen, udviste en Kassebeholdning paa Kr. 1464,13. Godkendtes.

Maler Viggo Sørensen, Esbjerg, fremsatte følgende Forslag: Der vælges et permanent Udvalg, bestaaende af tre eller fem Medlemmer, hvis eneste Opgave bliver at søge tilvejebragt Midler til økonomisk Støtte til unge Pigers Ophold paa en Arbejderhøjskole. Disse Medlemmer vælges efter nærmere af Generalforsamlingen fastsatte Regler. — Midlerne søges tilvejebragt paa følgende Maade: Gennem en ihærdig Agitation i hele den socialdemokratiske Presse. Gennem skriftlig Henvendelse til alle socialdemokratiske Partiforeninger i Danmark, hvori disse anmodes om at yde een eller flere unge Piger økonomisk Støtte til et Ophold paa en Arbejderhøjskole. En lignende Anmodning sendes til alle D. s. U. Afdelinger. Disse Anmodninger gentages hvert Aar. Udvalget disponerer selv over de Midler, som maatte indkomme og uddeler dem efter Samraad med Forstander eller Forstandere. Generalforsamlingen yder i Aar Udvalget et beskedent Beløb til Administrationsudgifter.

Efter en kort Drøftelse vedtoges Forslaget enstemmigt, men med den Ændring, at Udvalget bestaar af Bestyrelsen, suppleret med 2 Medlemmer, valgt af Generalforsamlingen. Til disse 2 Medlemmer valgtes Viggo Sørensen og M. P. Jensen.

Derefter foretoges Valg. Til Formand genvalgtes Hans Holm og til Kasserer Michael Andersen; da Holger Andersen ikke ønskede at modtage Valg, valgtes Aage Rasmussen til Sekretær. Til Revisor genvalgtes Folketingsmand Julius Bomholt.

Søndag Eftermiddag holdt Forbundsformand H. C. Hansen et udmærket Foredrag om Diktatur, Demokrati og Kunst. Folketingsmand J. Bomholt talte om Japans Arbejdere og Japans Kunst. Om Aftenen var der kammeratlig Sammenkomst med Taler, Sang, Kaffe bord, Musik, Komedie og Oplæsning af »Argus«. Mandag Eftermiddag var der en vellykket Tur til Vejrs Strand.

Aage Rasmussen.

ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLE

SOMMEREN 1934

Sommerskolens Aabning nærmede sig med de lyseste Udsigter for en yderligere Fremgang. I Fjor gik Elevtallet frem fra 17 til 27, efter Indmeldelsernes Tal at dømme skulde vi nu kunne vente en ny Forøgelse. Den udeblev imidlertid, og i Stedet gik Tallet tilbage til de tidligere 17. En Del Ansøgere — fra Byerne — havde først søgt Amtsunderstøttelse saa sent, at de ingen Ting fik, andre bevilgedes lavere Beløb, end de havde regnet med, og alle syntes at komme fra Hjem, hvor Kaarene var saa trange, at der ikke derfra kunde ydes nogen Haandsrækning. Derfor bragte Posten alene den sidste Uge før Skolen aabnede 7 Frameldelser. Det var navnlig de unge Piger fra Landarbejderhjemmene, der maatte svigte, hvorimod der trods alt var en lille Fremgang i Tallet af unge Piger fra Byerne. Nu kommer det an paa, om vi kan skabe en varig Fremgang der. Efterhaanden som de daarlige økonomiske Forhold æder sig tættere ind paa Livet af Arbejderhjemmene, skal Sommerskolen gøres kendt i videre Kredse, for at Fremgangen kan sikres. Vi stoler paa, at tidligere Elever vil gøre et Stykke Arbejde her. Det Ekstrakontingent, som Elevforeningens Medlemmer har vedtaget at betale, gør denne i Stand til at yde mere og mere til unge Piger, der ikke selv kan skaffe de nødvendige Midler. Det bør ogsaa anerkendes her,

Esbjerg

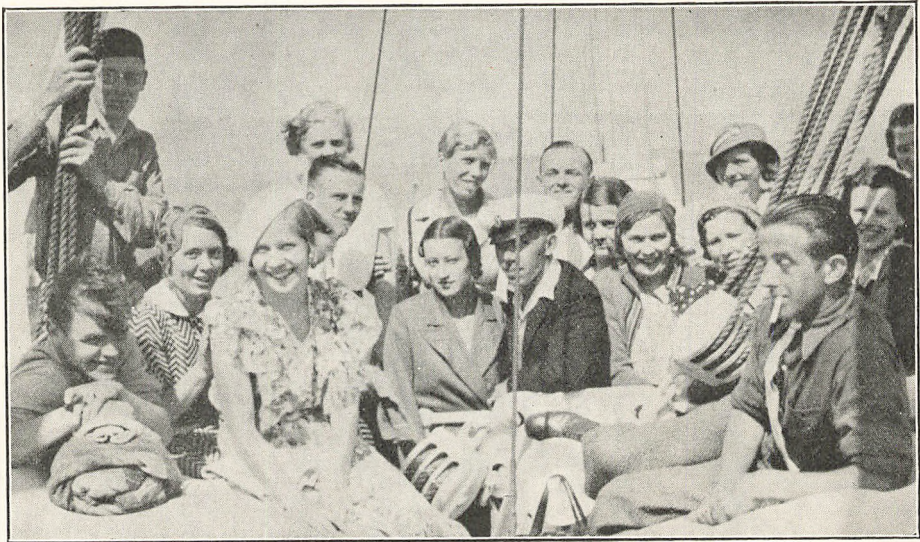
Kursusdeltagere ved Socialreform-Kursus

at Eleverne paa Vinterskolen 1933—34 vedtog at lade deres Overskud fra Koope-
rationen — 100 Kr. — gaa til Hjælp til et Par »Sommerpiger«.

Blandt de 17 var der 9 Husassistenter, 3 Ekspeditricer, 1 Syerske, 1 Tobaks-
arbejderske, 1 Naadlerske og 2, der endnu ikke havde noget Fag. Gennemsnits-
alderen var 20 Aar. 8 kom fra København, de andre fordelte sig paa følgende Am-
ter: Aarhus 1, Viborg 2, Ringkøbing 2, Randers 1, Skanderborg 1, Svendborg 1
og Maribo 1.

Undervisningen var i det væsentligste lagt tilrette som i tidligere Aar, Hushold-
ningsundervisningen optog 18, den egentlige Højskoleundervisning 25 Timer om
Ugen. Blandt de sidste Aars unge Piger har der været adskillige, der baade var
velfunderet paa Husholdningsomraadet og stærkt interesseret i den øvrige Undervis-
ning. Saaftremt Forholdene paa nogen Maade tillader det, vil vi forsøge at indrette
Timeplanen saaledes, at saadanne Elever kan samle sig helt om Højskoleundervis-
ningen. Det var ellers en storartet Flok Piger, fulde af Liv og Arbejdslyst. Lærerne
er endnu ikke holdt op med at tale om dem.

Ikke mindst Maj Maaned gik med Liv og Lyst, hvilket maaske skyldtes »Koope-
ratørerne«, der ikke paa nogen Maade stod tilbage for Pigerne og netop var tilstræk-
keligt mange til at give os en Fornemmelse af en Elevflok af nogenlunde antagelig

Esbjerg

Paa Solskinstur til Fano

Størrelse. Der var ogsaa 17. Godt Halvdelen af Eleverne paa det kooperative Kursus kom fra Landets store Brugsforeninger, de øvrige var Arbejderungdom, der nærrede kooperativ Interesse, og som forhaabentlig senere vil gøre deres Ophold frugtbart i praktisk Arbejde.

Med Sommerskolens Udgang forlod Arne Sørensen Skolen for at gaa over i »free lancing«. Han var ofte en inspirerende Arbejdskammerat og havde Kræfter og Arbejdsmod som faa. Personlig beklager jeg dybt, at vore Veje maatte skilles. Særlig paa sidste Sommerskole gjorde Nina S. et værdifuldt Stykke Arbejde. Carlo Windt, der klarede sin Plads smukt som Hjælpelærer for Vinteren, fik Ansættelse ved Skolevæsenet i Esbjerg. I deres Sted ansattes Højskolelærer Johs. Bjerre, tidligere Krabbesholm med Naturkundskab som Hovedfag og Lærer Svend Pedersen med Litteratur som særligt Omraade. Endvidere ansattes Husholdningslærerinde Karen Harrekilde, tidligere Ankerhus Husholdningsseminarium, som Lærerinde og Økonoma.

Kursusarbejdet har i de sidste Aar udviklet sig saaledes, at man begynder at føle virkelig Trængsel ogsaa om Sommeren. Der afholdtes 9 Ugekursus med ialt 555 Deltagere.

De to *Husholdningskursus for Arbejderkvinder* afholdtes i Ugerne fra 8.—21. Juli. I tidligere Aar laa det ene Kursus paa Roskilde Højskole; men da vi her i Esbjerg har et velindrettet Undervisningskøkken, fandtes det mere hensigtsmæssigt at

Esbjerg

Arbejdsmandskursus, Oktober 1934

lægge begge disse Kursus herover. Det samlede Deltagertal var 68, der kom fra alle Egne af Landet. Arne Sørensen holdt Foredrag om vor Tids Boligproblemer, Michael Andersen om Kaffen i erhvervsgeografisk Belysning og om Arbejderbevægelsens Stilling i Dag, Poul Hansen om Højskolen og vor Tids Ungdom og om Forbrugerkooperationen, Karen Hagemund-Hansen om vore Fødemidler og deres Næringsværdi, og endelig Læge Fru Jacobsen om Sexuel Hygiejne.

Desuden var der om Formiddagen Husholdningsdemonstrationer i Undervisningskøkkenet under Ledelse af Fru Karen Hagemund-Hansen og Frk. Helga Pedersen. Husmødrene besøgte som altid Statens Forsøgsgaard, og da det var midt i Bærtiden maa det formodes, at Besøget blev Skolens Madbudget til Gavn. De fleste af Kursusene gjorde selvfølgelig den kendte Tur Fanø rundt.

Efter et kort Pusterum, og efter at Sommerskolen var sluttet, kom et *Kursus i Socialreformen* med 51 Deltagere fra 5.—11. August. Departementschef H. de Jonquieres talte om vigtige ministerielle Afgørelser ang. Socialreformen, Kontorchef Orla Jensen om det sociale Udvalgs Arbejdsmetode, Forretningsfører J. Chr. Juliusen om Ungdommens Stilling under Socialreformen, og Folketingsmand M. K. Sørensen om Socialreformens politiske Betydning. Det øvrige Arbejde blev gjort i 3 Grupper under Ledelse af Landstingsmand Johs. Hansen, Brande, Overportør N. S. Sørensen, Faarhus. og Folketingsmand M. K. Sørensen, Vejen.

Esbjerg

Fagforeningskursus 1934

Fra 12.—18. August holdtes *et Fagforeningskursus* med 86 Deltagere. Sommerens største. Folketingsmand Jul. Bomholt talte om Fagforeningspolitik i kulturel Belysning, Direktør Erik Dreyer om det moderne Industriarbejdes Farer, Nationalbankdir. Bramsnæs om Verdensmarkedet og Danmark, Højskolelærer Arne Sørensen om: Hvordan skal en Arbejderbolig være, og Forretningsfører Josef Andersen om fagligt og politisk Samarbejde. Grupperarbejdet lededes af Sekretær Stecher Christensen: Organisationsproblemer, Hovedkasserer Hans Jacobsen: fagretslige Spørgsmaal, Sekretær O. Bertolt: Rationalisering, og Forstander Poul Hansen: Fagforeningskundskab.

Aarets *D. s. U. Kursus* kom 19.—25. August med 45 Deltagere. De havde den gode Idé at begynde Dagen med en Sangtime Kl. 8 og under Otto V. Nielsens Ledelse. Forbundsformand H. C. Hansen holdt Foredrag om *D. s. U.*, Krav og Opgaver, Forretningsfører Chr. Christiansen Socialdemokratiet og Fagbevægelsen, Sekretær Poul Hansen om Nyorientering eller Udbygning, Sekretær Ib Kolbjørn om Arbejderbevægelsens Stilling til det nationale, Vilh. Dupont om Arbejdet i Kredsorganisationerne med særlig Henblik paa Arbejdet paa Landet, og Partisekretær Hans Hansen om Krise og Socialisme. Grupperarbejdet sorterede under Poul Hansen: Propaganda og Fester, H. C. Hansen: Om at tale, Mich. Andersen: Politisk Informationsmateriale, og Otto V. Nielsen: Psykologiens Grundtræk.

Endelig afholdtes et særligt *Kursus for Smede og Maskinarbejdere* med 66 Del-

Esbjerg

Hvil paa Plænen

tagere fra 26. August til 1. September. Foredragsholdere var Forbundsformand Johs. Kjærboel: Fagligt og politisk Samarbejde, Formand Torp-Steffensen: Lærlingspørgsmaalet, Forretningsfører Chr. Christiansen: Arbejderoplysning, og Hovedkasserer A. Johansen: Socialreformen og Arbejdsløshedsspørgsmaalet. Gruppearbejdets Ledere var Fr. Vedsø: Moderne Bedriftsraadsøkonomi, Aktieselskaber og deres Regnskaber, Ib Kolbjørn: Bedriftsraadslovgivning, Udbyttedeling, Socialisering, Hj. Gammelgaard: Rationaliseringen og dens Betydning for Levofod og Beskæftigelse, og P. Andersen: Tillidsmandens Opgaver.

Dumpende bag efter og paa en Tid, da Højskolefolk holder af at have en tiltrængt og velfortjent Ferie, kom 3 store *Kursus for Jord- og Betonarbejdere* i Ugerne fra 23. September til 13. Oktober. Deltagerantal 83, 77 og 79. Da Forstanderen var paa Foredragsrejse, og Michael Andersen var syg, overtoges Skolens Ledelse for de 3 Kursus af Frode Kristensen, som saaledes for en kort Tid vendte tilbage til sin gamle Skole. Frode Kristensens Foredrag hed: Hvad er Autarki (Selvforsyning) og hvad betyder det for Danmark, Borgmester M. Mortensen talte om Arbejderkooperationen og Krisen, Professor Albert Olsen om Krisens Problemer i socialistisk Belysning, Landstingsmand Johs. Hansen om Arbejdernes Opgaver i Kommunalpolitiken, Jul. Bomholt om Fagbevægelsens kulturpolitiske Opgaver, Oluf Bertolt om Arbejderne

Esbjerg

Fremmed-Besøg

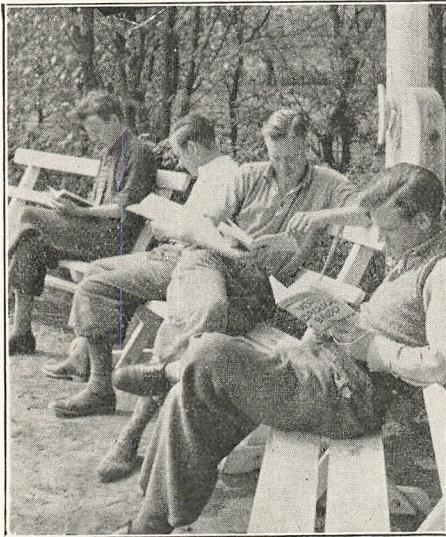

Esbjerg

Paa Havearbejde

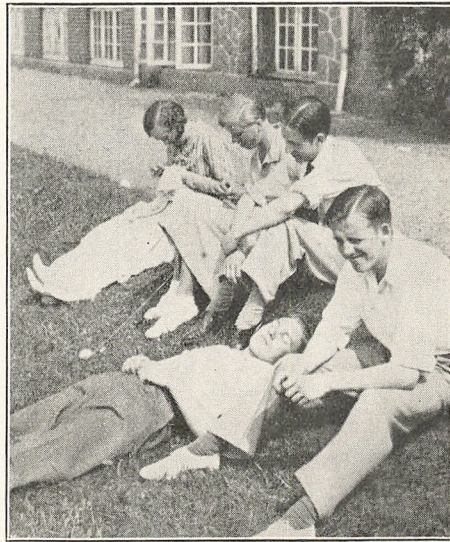

og Rationaliseringen, Chr. Christiansen om Arbejderoplysning. Gruppeledere var Nicolaj Jensen, Rich. Eriksen, Svend Pedersen, Johs. Bjerre og Frode Kristensen. Man beskæftigede sig her med rent tekniske Spørgsmaal: Beregning af de mange Arter af Akkorder, der kan forekomme indenfor Faget: Udgravninger, Afstivningsarbejde etc. Timeplanen var ens for alle tre Kursus. Med dem var Sommerens Arbejde endelig forbi, godt et Par Uger før Vinterskolens Begyndelse.

Esbjerg

Lektürelæsning

Esbjerg

Middagshvil

ROSKILDE HØJSKOLE

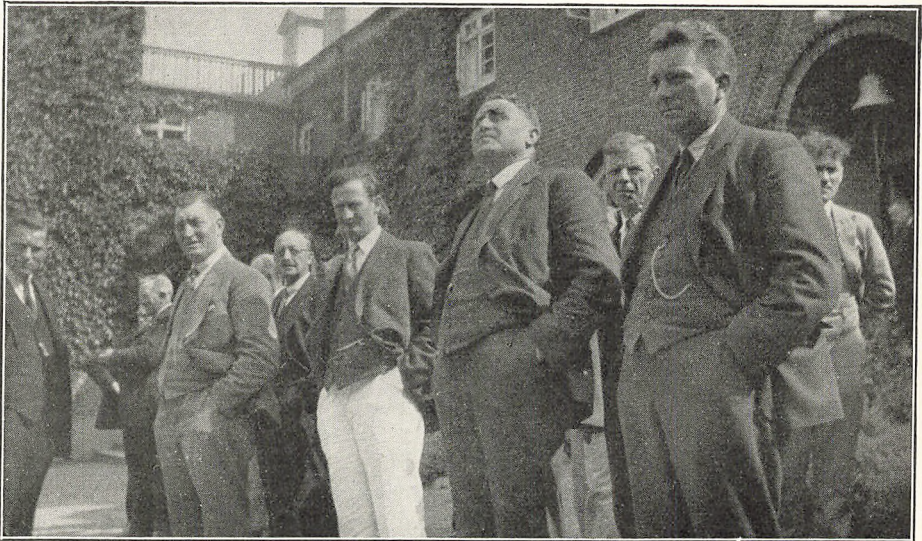
SOMMEREN 1934

Endnu engang — tredje Aar i Træk — skal Sommeren prises, prises som »etwas noch nie dagewesenes«. Lang var den, saa lang, som vi vilde have forsvoret, at den kunde blive i Danmark, dejlig var den — og trofast. Til alle vore Kursus' Onsdagsudflugter regnede vi uden at blive skuffet med fint Vejr.

Men ogsaa som Arbejdssommer var den betydelig længere end nogen tidligere Sommer: ialt 191½ Kursusuge: Seksten Ottedages Kursus, der besøgtes af ialt 1088 Deltagere (68 i Gennemsnit), og hvoraf det ene for nogle Deltageres Vedkommende forlængedes med et 3 Dages Efterkursus; hertil kom det tre Ugers Kursus i September med 18 Deltagere.

Sommeren fik sit Særpræg dels ved de forskellige nye Spørgsmaal og nye Kredse af Deltagere, der blev draget ind under Arbejdet, og dels ved den levende Interesse, der herskede, nemlig paa de faglige Kursus om den nye ved Lovgivning og Samfundsøkonomi skabte Situation, der i saa høj Grad berører Fagforeningerne og deres Fremtid.

Allerede den 13. Maj aabnedes det første Kursus — for *Landarbejder-Tillidsmænd*. Det talte 64 Deltagere. Der undervistes i 4 Grupper over følgende Emner: I. Fagretslige Forhold (Ledere: Vilh. Rasmussen og Fr. Hansen); II. Organisations-

Roskilde

Der ventes paa Middagsklokken

problemer (Ledere: Lorentz Petersen og Sofus Westergaard); III. Statistiske og socialøkonomiske Problemer (Leder: Frode Kristensen); IV. Nyere Fagforeningsproblemer (Leder: Otto Jensen). Ugens Foredragsholdere var: Folketingsmand Oscar Levinsen (Landarbejderne og den økonomiske Krise — Hvordan kan Beskæftigelsen forøges ved Landbruget); Frode Kristensen (Hvad er Autarki, og hvad betyder det for Danmark?); Forbundsformand H. C. Hansen (Samarbejdet mellem D. s. U. og Landarbejderforbundet); Forretningsf. Chr. Christiansen (Tillidsmænd og Medlemmer); Folketingsmand Larsen-Bjerre (Bonde og Landarbejder). Ved dette som de fleste andre Kursus er man efterhaanden gaaet over til at give Deltagerne Løjlighed til paa Forhaand at indstille og forberede sig paa Ugens Arbejde ved at tilsende dem udførlige Indholdsangivelser over de Emner, der skal behandles, ledsaget af Opgaver og Litteraturhenvisninger.

De Unges Idræts Kursus i Ugen fra 3.—9. Juni havde samlet 34 Deltagere. Man gennemgik praktisk Arbejde med Papir, Farve etc. (Otto V. Nielsen og Ernst Drosthede), Teoretisk Gennemgang af Arbejdet (Drosthede) og Psykologiens Grundtræk (Otto V. Nielsen). — Foredragsholderne var H. C. Hansen (Politik eller Neutralitet i Opdragelsen); Ebba Lyngesen (Hvilke Krav bør vi stille til vore Ledere); Ernst Drosthede (Praktisk Arrangement af Forældreaftener); Villy Heising

Roskilde

Harald Jensens Høj

(Arbejdet med de 14—16-aarige); Else Alsing Andersen (D. U. I., set udefra). En Aften holdt Harald Bergstedt Foredrag om Børneteater og bagefter Prøve paa Instruktion af en Gruppe Børn fra Vanløse D. U. I.

Kursus i Socialreformen, med 38 Deltagere, afholdtes fra 10—16. Juni. Loven blev gennemgaaet i tre Grupper med henholdsvis Kontorchef Orla Jensen, Aarhus, Socialinspektør Andr. Sørensen, Middelfart, og Folketingsmand W. Willumsen, Roskilde, som Ledere. I nær Tilknytning til samme Emne holdtes Foredrag af Kontorchef Fr. Reventlow (Vigtige ministerielle Afgørelser angaaende Socialreformen), Borgmester Viggo Christensen (Socialreformen og Arbejdsløsheden), Forretningsf. J. Chr. Juliusen (Ungdommens Stilling under Socialreformen) og Kontorchef Orla Jensen (Det sociale Udvalgs Arbejdsmetode).

Den 17.—23. Juni afholdtes A. O. F.s første *Kvindeskursus* med 48 Deltagere. De fire Arbejdshold behandlede hhv. Kvinden og den offentlige Virksomhed (Leder: Nina Andersen), Opdragelse og Skole (Ellen Andresen), Fagbevægelse og Erhvervs-liv (Thea Tønder) og Huslig Økonomi (Karen Hagemund Hansen). Foredragsholdere: Frøken Johanne Berg (Kvinderne og Administrationen af den sociale Forsorg), Fru Inger Hempel (Socialdemokratisk Kvindearbejde), Fru Selma Kristensen (Kvinden i Litteraturen), Landsretssagf. Fru Ingeborg Hansen (Fra Vugge til Grav), Fru Caja Rude (Arbejderkvinden af 1934), Fru Ester Gretor (Kvinden i det 3.

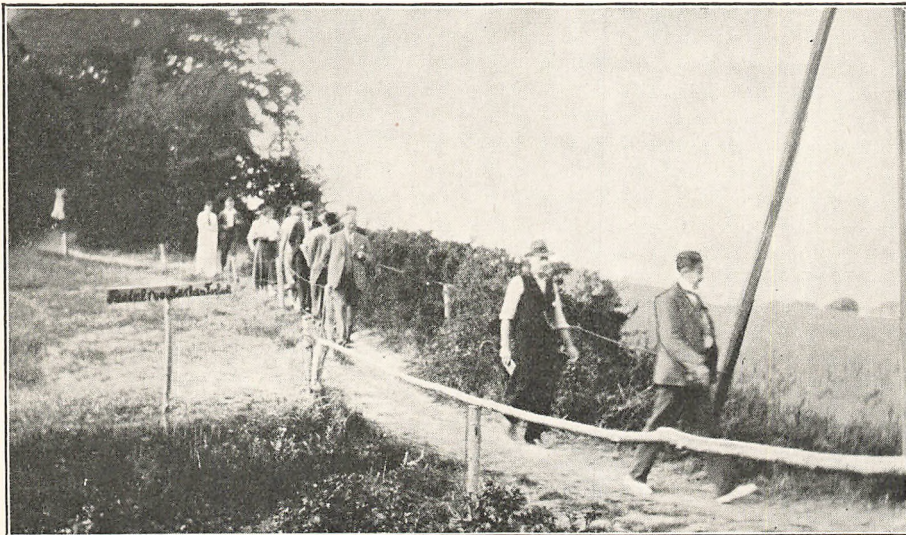
Roskilde

Svenske Deltagere paa Kulturkursus 1934

Rige), Fru Astrid Skjoldbo (Børneværnets Arbejde) og Fru Sylvester Jensen (Brugsforeningernes Varer og Priser).

Dansk Kedel- og Maskinarbejder-Forbund afholdt i Ugen 24.—30. Juni sit 4. Kursus paa Roskilde Højskole. Det talte 39 Deltagere og lededes som de foregaaende Aar af Forbundets Formand Laurits Hansen sammen med Formanden for dets københavnske Afdeling Hans Jensen, hhv. for Grupper i Overenskomster og Fagforeningskundskab. Der blev holdt Foredrag af Chr. Christiansen (Oplysningsarbejdet), Forbundsformand Axel Olsen (Arbejdernes Stilling til Arbejdstidsproblemet), Hovedkasserer Josef Lauth (Arbejdsløshedskassernes daglige Administration) og Forretningsfører Josef Andersson (Fagligt og politisk Samarbejde).

Fra 1.—7. Juli og fra 22.—28. Juli holdtes *to store Fagforeningskursus* med hhv. 88 og 115 Deltagere. Programmet for disse Kursus var noget nær det samme — med 5 Arbejdsgrupper i hver: Rationalisering (Hj. Gammelgaard), Statistik og Økonomi (Frode Kristensen), Organisationsproblemer (Otto Jensen), Fagretslige Problemer (ved 1. Kursus Johs. Nielsen) og Lønproblemer (ved 2. Kursus Ejler Jensen) og Fagforeningskundskab (ved 1. Kursus O. Bertolt, ved 2. Kursus Chr. Christiansen). Ved det første Kursus talte Otto Jensen om Fagforeningerne og Staten, Axel Olsen om Arbejdernes Stilling til Arbejdstidsspørgsmaalet, Chr. Jensen (D.S.F.) om Fagbevægelsen og de uorganiserede, og Gammelgaard om Fagforeningerne og

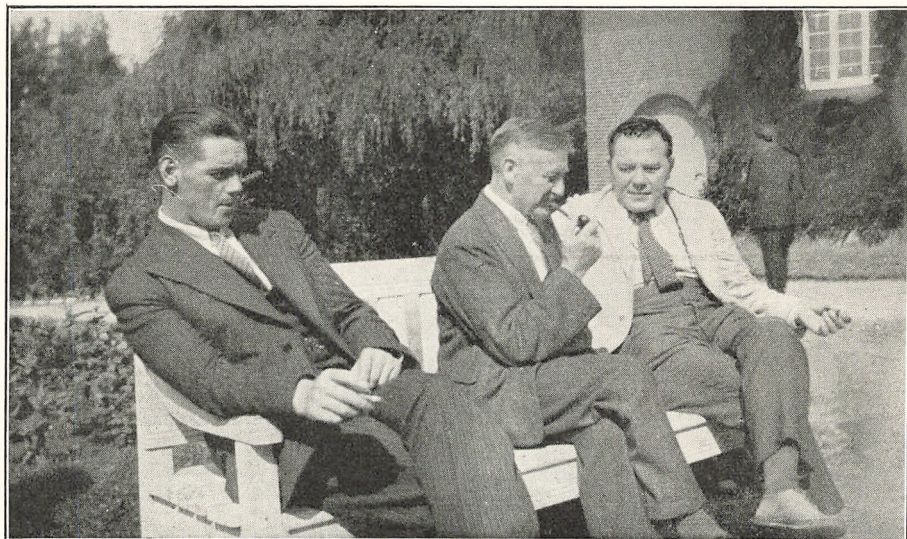
Roskilde

Paa Udflygt til „Dejligheden“ — Gammelgaard skridter ud

Statistikken. Ved det andet Kursus var Talerne cand. polit. Knud Korst (Penge, Varer og Løn), Forbundsformand H. C. Hansen (Hvordan bekæmper vi Ungdomsarbejdsløsheden?), Hovedkasserer A. Johansen (Fagforeningerne og Arbejdsløshedskasseerne), Direktør Erik Dreyer (Det moderne Industrierbejdes Farer) og Nationalbankdirektør Bramsnæs (Verdensøkonomien og Danmark). Ved begge Kursus gav en tysk Partifælle en Skildring af Fagforeningernes Skæbne under Nazistyrer.

Ind imellem disse to Kursus samlede *Dansk Tekstilarbejderforbund* i Ugen 8.—14. Juli 56 Deltagere til sit Tillidsmandskursus. Kursuset aabnedes samme Dag, som Elevforeningen holdt sit Aarsmøde paa Skolen, og om Aftenen talte ved et Fællesmøde Forstander P. Manniche om Genrejningsarbejdet i Kina efter Revolutionen. Kursuset arbejdede i 3 Grupper med Otto Jensen, Scheel og Kuntze som Ledere. Foredragsholdere: Handelsminister Hauge (Valutaloven), Direktør Erik Dreyer (Arbejdstidsspørgsmaalet), Lærer Otto Jensen (Forligsmandsloven), Formand Chr. Nielsen (Hovedoverenskomsten) og Sekretær Knud V. Jensen (Fagretslige Forhold).

I Ugen 29. Juli — 4. August afholdtes det første *Skolekursus*, der omfattede 58 Deltagere, hovedsagelig Lærere og Medlemmer af de nyvalgte Forældreraad fra hele Landet. I 5 forskellige Grupper drøftedes Lærebøger og Undervisningsmateriale (Leder: Skoledirektør Sejerholt, Aarhus), Undervisningsformer og -principper (Gammelgaard), Skolen og det sociale Spørgsmaal (Otto Jensen), Samfundslære og Geo-

Roskilde

Samtale om Kriseprogrammet

grafi i Undervisningen (Frode Kristensen) og Funktionalisme i Undervisning og Opdragelse (Hagmund Hansen). Desuden flg. Foredrag: Hartvig Frisch (Moderne Historie i Skoleundervisningen), Ellen Andresen (Den frie Skole og dens Ideer), Otto V. Nielsen (Undervisning i det sexuelle Spørgsmaal), Bibliotekar Carl Thomsen (Skolen og Biblioteket), Fr. Vedsø (Forældrene og Skolen) og Jul. Bomholt (Hvad kan vi vente af Skolebogskommissionens Arbejde?).

Kursus i socialistisk Kulturarbejde (5.—11. Aug.) talte i Aar 85 Deltagere. 4 Grupper dannedes om Socialistiske Problemer (Hj. Gammelgaard), Arbejderkulturens Problemer (Chr. Christiansen og Jul. Bomholt) og Aviser, Tidsskrifter og politisk Information (Oluf Bertolt). Foredrag: Forretningsf. V. S. Petersen (Social-Demokraten i Tidens Malstrøm), Partisekretær Hans Hedtoft-Hansen (Partiagitation og Partipolitik), Redaktionssekretær Rasmus Hansen (Kultur fjendtlige Bevægelser i Verdenspolitikken), Maleren Preben Wilmann (Arbejdernes Stilling til Dansk Kunst), Redaktør Rich. Lindström (Demokrati og Diktatur i nordisk Belysning) og Lærer Hagmund Hansen (Hvordan skal en Arbejderbolig indrettes?). I Kursuset deltog 5 svenske Partifæller.

Den følgende Uge gav igen et helt nyt Kursus, Socialdemokratisk Forbunds og Arbejdernes Oplysningsforbunds *Partikursus*, hvor Deltagerantallet var 78. I fire Arbejdsgrupper behandlede Organisations- og Agitationsarbejde (Leder: C. Klüwer), Kommunale og politiske Valg (Hans Hedtoft-Hansen), Praktisk Forenings- og Oplysningsvirksomhed (Chr. Christiansen) og Socialdemokratiets Politik (Alsing Andersen og N. Fisker). Foredragsholdere var Hartvig Frisch (Pest over Europa), Th. Stauning (Praktisk Socialisme), Hans Hedtoft-Hansen (Kvinde- og Ungdomsarbejde), H. P. Sørensen (Den socialdemokratiske Presse i Dag), Johs. Kjærbøl (Fagbevægelsen og Partiet) og Kr. Bording (Land og By).

Arbejdernes Radio Forbunds Kursus den 19.—25. Aug. talte 34 Deltagere, der ligesom Forbundets tidligere Kursus deltes i en teknisk og en kulturel Gruppe. Foredrag holdtes af Kommitteret F. E. Jensen (Statsradiofoniens Organisation og Administration), Pressesekretær H. Rud (Radio-Reportage, dens Udførelse og Betydning), Direktør Christing og Sekretær Knud V. Jensen (Diskussion om Lytterproblemer), Ingeniør F. C. Wamberg (De nye danske Sendere), Hartvig Frisch (Radioprogrammernes Tilrettelægning), Ingeniør V. Ruhe og Produktionsleder Boye Larsen (»Arako«s Opgaver og Virksomhed), Chr. Christiansen (Praktisk Samarbejde mellem Arbejdernes Oplysningsbevægelse og Radioklubberne) og Jul. Bomholt (Enrettet eller alsidig Radio).

Ved Dansk Arbejdsmandsforbunds Kursus for *Tillidsmænd i Jernindustrien* 26. Aug.—1. Septbr., hvor Deltagernes Antal var 80, lededes 4 Arbejdsgrupper af Chr.

Gram, Oskar Nielsen, Niels Christensen og Carlbæk. Foredragsholdere: Chr. Brun (Tillidsmandsinstitutionen), Frode Kristensen (Statistikens Anvendelse i Fagbevægelsens praktiske Arbejde), Axel Olsen (Det fagretslige Forhold), Chr. Christiansen (Fagbevægelsen og Partiet), Robert Nielsen (Rationalisering), Direktør Erik Dreyer (Fabrikloven) og Fr. Vedsø (Danmarks Metalindustris Organisation og Økonomi).

Det 3 Ugers Fagforeningskursus — 2.—22. Sept. — talte som tidligere nævnt kun 17. Deltagere, et Forhold der paa den anden Side øger Muligheden for et mere intensivt Arbejde og et intimere Samliv. Fagdelingen og Gruppelederne var omtrent som de foregaaende Aar. Kun havde cand. polit. Niels Lindberg afløst Knud Korst i Timerne om moderne verdensøkonomiske Problemer.

Landarbejderforbundets Sammenslutning med Dansk Arbejdsmandsforbund havde skabt en saa stærk Tilstrømning til dettes *Tillidsmandskursus i Entreprenøroverenskomsten*, at der maatte afholdes ialt seks og disse deles mellem de to Arbejderhøjskoler, hvoraf de tre paa Roskilde Højskole fra 23. September til 13. Okt., hvortil for en Del af det sidste Kursus' Deltageres Vedkommende kom et Anhang paa tre Dage — 13.—16. Oktober. Ved disse 3 Kursus virkede som Gruppeledere Frantz Petersen og Søren Sørensen (i Priskurantens Fortolkning) samt Otto Jensen og Hagemund Hansen (i Beregning). Foredragsrækken var omtrent den samme for alle 3 Kursus'

Roskilde

Gammelgaard og
Chr. Christiansen ser strenge ud

Roskilde

Efter Morgenbadet

Vedkommende: Chr. Christiansen (Fagbevægelsen og Partiet), Landstingsmand Ludvig Christensen (Valutapolitik, Beskæftigelse og Arbejdsløshed), Direktør Dreyer (Arbejderbeskyttelse) og Forbundsformand Axel Olsen (Arbejdstidsproblemet) samt en af Skolens Lærere og en tysk Partifælle.

Denne tørre og knappe Beretning giver naturligvis intet Indtryk af den store Mangfoldighed som en saadan Sommers Arbejde frembyder, dens Friluftsliv, Udflugter og Fester, hvoraf hver faar sit særlige Præg.

De korte Pavser før Sæsonens Begyndelse og efter dens Slutning gav kun kneben Tid til de nødvendigeste Vedligeholdelsesarbejder og til Hovedrengøringen af Skolen. Dog lykkedes det i Løbet af Efteraaret at faa paabegyndt en Beklædning af Skolens Vægge (Elevværrelser og Gange) med haard Masonite, en Foranstaltning, der baade vil virke isolerende, styrkende og gøre Renholdelsen lettere.

Endvidere foretages der en Ombygning af Stalden, saa den nu er i Stand til at modtage Køer og Heste m. m., naar Skolen til April overtager Driften af sin Landbrugsjord.

Hj. Gammelgaard.

To smilende Sommerpiger

8 DAGES KURSUS PAA ROSKILDE HØJSKOLE

Elevforeningen arrangerer i Tiden fra den 23.—29. Juni 1935 et 8-Dages Kursus for tidligere Elever paa Roskilde Højskole. Programmet herfor er endnu ikke endelig udarbejdet, men nærmere Meddelelse herom vil fremkomme senere, bl. a. igennem den socialdemokratiske Presse. Dette Kursus vil slutte med Elevforeningens Aarsmøde, og Prisen vil antagelig blive omkring 35 Kroner.

Ved vort sidste Aarsmøde udtalte mange af Kammeraterne sig for et saadant Kursus, hvorfor vi forventer, at de flest mulige Kammerater vil tilbringe Sommerferien paa Roskilde Højskole i Tiden fra den 23.—29. Juni 1935.

REGNSKAB

FOR ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLES ELEVFORENING

INDTÆGT		UDGIFT	
Kassebeholdning fra forr. Aar ...	1050,54	Trykning af Aarskrift	806,25
Kontingent fra forrige Aar	126,65	Understøttelse	300,00
Kontingent for sidste Aar	1587,10	Elevmødet	86,56
Solgt Emblemer	95,00	Porto til Elevskrift	244,90
Modtaget af Kooperationen	100,36	Kontorartikler m. m.	30,98
Renter	12,52	Diverse Udgifter	39,35
	<u>2972,17</u>		<u>1508,04</u>
Samlet Indtægt	2972,17		
Samlet Udgift			1508,04
Bank-, Postkonto- og Kassebeholdning			1464,13
		<u>2972,17</u>	<u>2972,17</u>

Esbjerg 30. Juni 1934.

Michael Andersen.

ESBJERG OG ROSKILDE ARBEJDERHØJSKOLERS ELEVFORENING FOR KØBENHAVN OG OMEGN

Foreningen har i Sommerens Løb afholdt 4 Sammenkomster i de smaa Haver i Pileallé, en Udflugt til Hareskov, Furesø, en Automobiludflugt i Nordsjælland Sct. Hans Aften, en Maaneskinstur med en af Øresundsselskabets store Dampere og endelig en Nøddetur med Afslutning paa Roskilde Højskole.

Af Vinterens planlagte Program kan vi nævne vore Maanedsmøder med Foredragsholdere som Fru Caja Rude, Forretningsfører Chr. Christiansen, Forstander Gammelgaard og Højskolelærer Frode Kristensen m. fl. Desuden afholder Foreningen to Fester, den 2. December og 3. Marts. Studiekredsen arbejder i Aar med Emnet Samfundskundskab.

Kammerater af de to Arbejderhøjskoleers Elevforeninger opfordres til at blive Medlem af Lokalafdelingen, da vi kun igennem stor Tilslutning bliver i Stand til at byde vore Medlemmer noget godt. Kontingentet er kun en Krone aarlig og bliver opkrævet ved Henvendelse til Kassereren, Rosa Andersen, Fælledvej 12, Telefon Nora 2427 y, eller til Formanden, Edwin Jørgensen, Hessensgade 40.

Se vore Foreningsmeddelelser under Parti-Rubriken i »Social-Demokraten«.

Edwin Jørgensen.

